

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS KATEDRA**

SIGITA LEMEŠIŪTĖ

**KRIMINOLOGINĖS SITUACIJOS POKYČIAI,
LEGALIZAVUS AZARTINIUS LOŠIMUS
LIETUVOJE**

Magistro baigiamasis darbas

**Darbo vadovas –
doc. dr. T. Rudzkis**

VILNIUS, 2011

TURINYS

ĮVADAS	5
1. AZARTINIŲ LOŠIMŲ LEGALIZAVIMAS LIETUVOJE	8
1.1. Azartinių lošimų samprata.....	8
1.2. Azartinių lošimų legalizavimo procesas.....	11
1.3. Azartinių lošimų reguliavimo pobūdis	14
1.4. Azartinių lošimų verslo raida	18
2. KRIMINOLOGINĖ SITUACIJA LIETUVOJE, LEGALIZAVUS AZARTINIUS LOŠIMUS.....	25
2.1. Azartinių lošimų ir nusikalstamumo santykis.	25
2.2. Nusikalstamų veikų, susijusių su azartiniais lošimais, pobūdis ir priežastingumas.....	25
2.3. Lošimo paslaugų vartotojams būdingos nusikalstamos veikos	28
2.4. Lošimo paslaugų teikėjams būdingos nusikalstamos veikos.....	33
3. PRIKLAUSOMYBĖS NUO AZARTINIŲ LOŠIMŲ VIKTIMOLOGINIAI ASPEKTAI.....	41
3.1. Priklausomybės nuo azartinių lošimų samprata ir priežastys.....	41
3.2. Probleminio bei patologinio lošėjo viktimiškumas ir viktimizacija.....	47
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	57
LITERATŪRA	59
ANOTACIJA.....	64
ANNOTATION.....	65
SANTRAUKA	66
SUMMARY	67
PRIEDAI	68

LENTELĖS

1 lentelė. Lošimo organizavimo vietų pasiskirstymas Lietuvos miestuose.....	21
2 lentelė. Pateiktų prašymų pagal nurodytas dažniausiai lankomas lošimų organizavimo vietas 2010 m. trečiojo ketvirčio statistika	45
3 lentelė. Pateiktų prašymų pagal nurodytas dažniausiai lankomas lošimų organizavimo vietas 2010 m. ketvirtojo ketvirčio statistika	45
4 lentelė. Gaunamų prašymų nebeleisti lošti tendencijos 2004 – 2010 m.....	50

PAVEIKSLAI

1 pav. 2002 – 2010 m. veikusių lošimo organizavimo vietų skaičiaus dinamika.	20
2 pav. Lošimus organizuojančių bendrovių veiklos finansinių rodiklių dinamika 2002 – 2010 m.	23
3 pav. Lietuvos lošimo įrenginių registre įregistruotų bei eksploatuojamų lošimo įrenginių skaičiaus dinamika 2002 – 2010 m.	24
4 pav. Prašymus apriboti patekimą į lošimo organizavimo vietas pateikusių asmenų amžiaus grupių pasiskirstymas.	51
5 pav. Prašymus apriboti patekimą į lošimo organizavimo vietas pateikusių asmenų išsilavinimas.	52
6 pav. Prašymus apriboti patekimą į lošimo organizavimo vietas pateikusių asmenų dažniausiai lošiami lošimai.....	53
7 pav. Prašymus apriboti patekimą į lošimo organizavimo vietas pateikusių asmenų šeimyninė padėtis.....	54

IVADAS

Temos aktualumas ir problematika. 2001 m. liepos 1 d. Lietuvoje įsigaliojus Lietuvos Respublikos Azartinių lošimų įstatymui¹ buvo legalizuoti azartiniai lošimai. Šis naujas verslas mūsų valstybėje sukėlė nemažai diskusijų dar prieš jo legalizavimą. Svarstant Azartinių lošimų įstatymo projektą buvo spėliojama, kokias socialines, ekonomines ir psichologines problemas ateityje sukels ši nauja paslaugų sfera. Tačiau apie kriminologines pasekmes būtent azartinių lošimų srityje diskutuota labai mažai. Azartinių lošimų legalizavimo proceso metu nebuvo atlikta jokių tyrimų Lietuvos mastu, kurie padėtų atsakyti į klausimą, ar esame pasiruošę tinkamai reguliuoti šį verslą. Europoje taip pat nėra patikimų tyrimų, pagrindžiančių, kiek azartiniai lošimai yra susiję su nusikalstamumu ar aiškinančių šioje specifinėje srityje vykstančių nusikaltimų priežastis. Škotijos mokslininkė dr. Gerda Reith analizavo azartinius lošimus kokybiniu aspektu², tačiau jos tyrimas parodė, jog socialinių kaštų tyrimai Europoje dar turi vystytis, kad pasiektų Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – JAV), kuriose azartiniai lošimai kelia vis daugiau problemų, lygį. Žinoma, Lietuvoje organizuojamų azartinių lošimų poveikio individui ir visuomenei kol kas negalime lyginti su JAV ar kitų labiau šioje srityje pažengusių valstybių lošimų verslu. Tačiau praėjus dešimčiai metų nuo azartinių lošimų legalizavimo Lietuvoje, jau galime išvėlgti aiškias šio verslo vystymosi tendencijas, kurios vis dažniau siejamos ir su socialiniais azartinių lošimų saugumo aspektais. Nors nusikalstamos veikos, susijusios su azartiniais lošimais, pasižymi latentišku, tačiau vis dėlto dažniausiai su šia sritimi yra siejami turtiniai, ekonominiai nusikaltimai, kurių atsiradimą dažnai lemia augantis priklausomybės nuo azartinių lošimų mastas. Tokių nusikaltimų kaip korupcija, pinigų plovimas, o kai kuriais atvejais ir smurtinių nusikaltimų ryšį su azartiniais lošimais yra dar sunkiau atskleisti ir įrodyti.

Be pasirinktos temos aktualumo į šį klausimą skatina gilintis ir tai, jog kriminologinės situacijos pokyčiams, susijusiems su azartinių lošimų legalizavimu Lietuvoje, mokslinio pobūdžio darbų yra vos vienas³, o Lietuvos autoriai labiau linkę aptarti ekonominę bei teisinę,

¹ Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas//Valstybės žinios. 2001, Nr. 43-1495.

² Reith G. University of Glasgow with The Scottish Centre for Social Research. „Research on the social impacts of gambling. Final report“ Eddinburg. 2006// <http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/143770/0036514.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-10-10.

³ Pastaba: Azartinių lošimų ir nusikaltimų sąsajas bei legalizuotų azartinių lošimų poveikį valstybei savo daktaro disertacijoje „Azartinių lošimų teisinio reguliavimo ypatumai Skandinavijos ir Baltijos valstybėse. Lyginamasis tyrimas“ (2010) analizavo dr. Mantas Arasimavičius.

bet ne kriminologinę problemos pusę. Šios srities problemų analizė turės reikšmės tiek praktikai, tiek ir besiformuojančiai teorijai.

Darbo tikslas. Šio darbo tikslas yra pateikti išvadas apie tai, kokie kriminologinės situacijos pokyčiai įvyko, legalizavus azartinius lošimus Lietuvoje, kokios yra azartinių lošimų ir nusikalstamumo sąsajos bei priklausomybės nuo azartinių lošimų vystymosi tendencijos. Šiam tikslui pasiekti buvo išskelti tokie uždaviniai:

1) išanalizuoti azartinių lošimų sampratą, legalizavimo procesą, reguliavimo pobūdį bei dabartinę šio verslo padėtį Lietuvoje;

2) atskleisti azartinių lošimų ir nusikalstamumo santykį, nagrinėjant nusikalstamas veikas, susijusias su azartiniais lošimais;

3) aptarti nusikalstamų veikų, būdingų lošimo paslaugų vartotojams ir lošimo paslaugų teikėjams kriminologinius aspektus;

4) išnagrinėti priklausomybės nuo azartinių lošimų paveiktos asmenybės viktimizaciją.

Tyrimo hipotezė. Azartinių lošimų legalizavimas turėjo įtakos kriminologinės situacijos pokyčiams, kurie pasireiškė priklausomybės nuo azartinių lošimų paplitimu bei nusikalstamų veikų, susijusių su azartiniais lošimais, teisinio reguliavimo būtinybe.

Tyrimo objektas. Šio darbo tyrimo objektas – kriminologinės situacijos pokyčiai, įvykę Lietuvoje po azartinių lošimų legalizavimo. Šių pokyčių atskleidimas ir analizė leis pagrįstai atsakyti į klausimą, ar azartinių lošimų verslo legalizavimas tapo naujų nusikalstamų veikų bei priklausomybės nuo azartinių lošimų atsiradimo priežastimi.

Mokslinio tyrimo metodai. Magistro baigiamajame darbe panaudoti loginis, dokumentų analizės, sisteminės analizės, teleologinis, lyginamasis tyrimo metodai:

Loginis tyrimo metodas naudojamas siekiant suformuluoti darbo tikslus, uždavinius, išsamiai išanalizuoti pasirinktą temą bei pateikti atitinkamas išvadas.

Dokumentų analizės metodas pasitelkiamas nagrinėjant azartinių lošimų organizavimą reglamentuojančius norminius teisės aktus bei Lietuvos Respublikos Valstybinės lošimų priežiūros komisijos veiklos ataskaitas.

Sisteminės analizės metodas reikalingas nagrinėjant azartinių lošimų organizavimo tvarką ir jos priežiūros mechanizmą kaip sudėtingo vientiso objekto elementų santykius ir ryšius.

Teleologinis arba teisės aktų leidėjo ketinimų metodas naudojamas kompleksiskai nagrinėjant ne tik pačias teisės aktų normas, bet ir atitinkamų teisės aktų projektų aiškinamuosius raštus, siekiant kuo išsamiau išsiaiškinti azartinių lošimų legalizavimo priežastis Lietuvoje bei lošimų verslo reguliavimo ribas.

Lyginamasis metodas panaudotas nagrinėjant skirtingų autorių atliktų mokslinių tyrimų rezultatus.

Kokybinio tyrimo (pusiau struktūrinio interviu) pagalba buvo atskleistos esminės nusikalstamų veikų, susijusių su azartiniais lošimais, priežastys bei motyvai.

Naudojamos literatūros analizė. Rašant magistro baigiamąjį darbą bus naudojamos Lietuvos pirminiais teisės šaltiniais – teisės aktais, taip pat Lietuvos Respublikos Valstybinės lošimų priežiūros komisijos teikiamomis metinėmis ataskaitomis, moksline literatūra bei atliktais Europos ir pasaulio empiriniais tyrimais, kuriuose azartinių lošimų klausimas nagrinėjamas bendrai. Darbe taip pat pirmą kartą bus susisteminti ir panaudoti Valstybinės lošimų priežiūros komisijos atliktos apklausos duomenys bei darbo autoriaus atliktas kokybinis tyrimas.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, trys dalys, išvados ir pasiūlymai.

Pirmoje darbo dalyje aptariama azartinių lošimų samprata, legalizavimo procesas, reguliavimo pobūdis bei šio verslo raida ir dabartinė padėtis Lietuvoje.

Antroji dalis skirta nustatyti azartinių lošimų ir nusikalstamumo santykiui, nagrinėjant nusikalstamų veikų, susijusių su azartiniais lošimais pobūdį bei analizuojant nusikalstamų veikų, būdingų lošimo paslaugų vartotojams ir lošimo paslaugų teikėjams, kriminologinius aspektus.

Trečioje darbo dalyje analizuojama priklausomybė nuo azartinių lošimų kaip kriminologinės situacijos pokytis, paplitęs Lietuvoje po azartinių lošimų legalizavimo bei nagrinėjamas patologiniu ar probleminiu lošimu pasižyminčio asmens viktimiškumas.

Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir pasiūlymai, naudotos literatūros sąrašas, anotacija bei darbo santrauka lietuvių ir anglų kalbomis.

1. AZARTINIŲ LOŠIMŲ LEGALIZAVIMAS LIETUVOJE

1.1. Azartinių lošimų samprata

Pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis azartinių lošimų organizavimą Lietuvoje, yra Lietuvos Respublikos Azartinių lošimų įstatymas⁴ (toliau – Azartinių lošimų įstatymas). Azartinių lošimų įstatymo 1 str. įtvirtinta nuostata, jog šis įstatymas nustato azartinių lošimų sąlygas ir tvarką Lietuvos Respublikoje. Įstatymas apibrėžia reikalavimus lošimo paslaugų teikėjams, nustato licencijų ir leidimų lošimo organizavimo vietoms išdavimo tvarką bei reglamentuoja kitus su lošimų priežiūra susijusius klausimus. 2 str. įvardijama azartinių lošimų sąvoka: „Azartinis lošimas – toks žaidimas arba abipusės lažybos pagal nustatytą reglamentą, kurių dalyviai, siekdami piniginio laimėjimo, savo noru rizikuoja netekti įmokėtos sumos, o laimėjimą arba pralaimėjimą lemia atsitiktinumas, kokio nors įvykio arba sporto varžybų rezultatas.“⁵ Vadovaudamiesi šia įstatymo norma galime išskirti svarbiausias sąlygas, leidžiančias tam tikrą veiklą įvardyti kaip azartinį lošimą. Pirmoji sąlyga, charakterizuojanti azartinį lošimą, yra *statoma pinigų suma*. Tam tikra pinigų suma suteikia galimybę lošėjui varžytis dėl laimėjimo, kuris visiškai arba iš dalies priklauso nuo atsitiktinumo, bet ne nuo galimybių ar žinių. Taigi antroji sąlyga yra *atsitiktinumas (rizika)*. Jis siejamas su lošėjo išreikšta valia, atliekant arba neatliekant tam tikrą veiksmą. Trečiaja sąlyga galime įvardyti *laimėjimą*. Laimėjimu gali būti laikoma ne tik tam tikra pinigų suma (kaip galutinis rezultatas), bet ir papildoma galimybė lošti toliau. Azartinių lošimų įstatymo 16 str. 2 d. nustatyta, koks turėtų būti laimėjimo santykis, t.y. A kategorijos lošimo automatų laimėjimų fondą turi sudaryti ne mažiau kaip 90 procentų, o B kategorijos lošimo automatų – ne mažiau kaip 80 procentų visos įmokų sumos. Toks didelis laimėjimų procentas dažnai nėra pastebimas dėl to, jog paprastai jis pasiskirsto nedideliais atskirais laimėjimais.

Lošimai pagal savo poveikį vartotojui gali būti skirstomi į kategorijas. Kategorijų sąvoka išskiriama ir Azartinių lošimų įstatyme. Taip pat gali būti skiriami riboto ir neriboto išlošimo lošimai⁶. Azartinių lošimų įstatymo analizė leidžia daryti išvadą, jog neribotam išlošimui yra priskiriami stalo lošimai bei A kategorijos lošimo automatai, o ribotam – B kategorijos lošimo

⁴ Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas//Valstybės žinios. 2001, Nr. 43-1495.

⁵ Ten pat.

⁶ Grebliauskas A., Kacas S., Petrošius A. ir kt. Lošimų reguliavimas. Tarpdisciplininė azartinių lošimų studija. Vilnius: Žara, 2008. P. 17.

automatai ir bingas. Tokios lošimų rūšys kaip lažybos ir totalizatorius gali būti priskiriami riboto ir neriboto išlošimo kategorijai.

Norėdami detaliau atskleisti azartinių lošimų sampratą, aptarsime atskiras lošimų rūšis. Azartinių lošimų įstatymo 3 str. išskiriamos tokios lošimų rūšys⁷:

- 1) lošimas A kategorijos automatu;
- 2) lošimas B kategorijos automatu;
- 3) bingas;
- 4) stalo lošimai;
- 5) totalizatorius;
- 6) lažybos.

Lošiant A kategorijos automatu lošiama žetonus įmetus į automatą ir laimėjimas per automatą išmokamas žetonais. Lošimo rezultatą ir laimėjimo dydį, kuris yra neribojamas, nustato automatas.

Lošiant B kategorijos automatu lošiama į automatą įmetus metalinius pinigus ir (arba) žetonus, o laimėjimas per automatą išmokamas pinigais arba žetonais. Lošimo rezultatą ir laimėjimo dydį, kaip ir A kategorijos lošimo atveju, nustato automatas, tačiau vieno lošimo laimėjimas negali būti daugiau kaip 200 kartų didesnis už statomą sumą (didžiausia statoma suma gali būti 1 Lt).

Bingas lošiamas naudojant skaičių korteles ir švieslentę. Laimėjimo dydis šiame žaidime priklauso nuo visos įmokų sumos bei atspėtų atsitiktiniu būdu parenkamų skaičių derinio. Bendras bingo laimėjimų fondas sudaro ne mažiau kaip 50 procentų bendros įmokų sumos.

Stalo lošimams priskiriama ruletė ir kortų arba kauliukų lošimas. Rulete lošiama spėjant, kurioje vietoje sustos rutuliukas, numestas ant besisukančio rato. Laimėjimo dydis priklauso nuo visos užstatytos sumos bei iš anksto nustatytos laimėjimo proporcijos. Kortų arba kauliukų lošime laimėtojas ir laimėjimo dydis nustatomas pagal iškritusių kortų simbolius arba kauliukų akių skaičių.

Totalizatorius lošiamas spėjant sporto varžybų rezultatus, kai laimėjimo dydis priklauso nuo totalizatoriaus lošėjo įmokėtos (totalizatoriaus organizatorių iš anksto nustatytos) sumos ir totalizatoriaus laimėjimų fondo santykio. Bendras totalizatoriaus laimėjimų fondas turi sudaryti ne mažiau kaip 50 procentų bendros įmokų sumos.

Lažybos vyksta abipusiai lažinantis dėl įvykio baigties, pagrįstos spėjimu, kai laimėjimo dydis priklauso nuo lošėjo įmokėtos sumos ir lažybų tarpininko iš anksto nustatyto lažybų santykio koeficiento.

⁷ Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas//Valstybės žinios. 2001, Nr. 43-1495.

Iš paminėtų lošimo rūšių, Lietuvoje šiuo metu nėra organizuojamas tik totalizatorius ir bingas. Nors 2003 – 2006 m. bingas buvo organizuojamas Lietuvoje, tačiau nesusilaukęs didelės paklausos šis azartinis lošimas neįsitvirtino rinkoje.

Kalbant apie azartinius lošimus, ne taip dažnai, tačiau minimos ir loterijos. Loterija reglamentuojama atskiru įstatymu. Lietuvos Respublikos Loterijų įstatymo 2 str. teigiama, jog loterija yra žaidimas pagal nustatytas taisykles, kai žaidėjai pagal nupirktus bilietus lošia piniginius arba daiktinius laimėjimus⁸. Kai kas linkę manyti, jog loterija yra azartinių lošimų rūšis. Tačiau vis dėlto manome, jog loterija neatitinka visų azartiniam lošimui būdingų požymių. Visų pirma, loterija skiriasi savo žaidimo pobūdžiu (bilietų pardavimas). Antra, lošiant loterijoje galima laimėti ne tik piniginius, bet ir daiktinius laimėjimus, kurie nepatenka į azartinio lošimo sąvoką. Trečiasis argumentas susijęs su tuo, jog loterija savo prigimtimi daugelio nėra laikoma tokia pavojinga visuomenei kaip kitos lošimų rūšys. Tai liudija ne tik visiems prieinamas loterijos bilietų įsigijimas, bet ir praktiškai jokių prevencijos priemonių šioje srityje nebuvimas, nes loterija paprasčiausiai nepasižymi tokiu neigiamu poveikiu, kaip mūsų minėti azartiniai lošimai. Pagal Lietuvos ir Didžiosios Britanijos viešosios nuomonės ir rinkos tyrimų bendrovės „Baltijos tyrimai“ atliktą tyrimą gyventojai loterijų nelaiko tokiomis pavojingomis kaip kiti azartiniai lošimai⁹.

Visiškai priešingą situaciją galime įžvelgti kitose azartinių lošimų srityse, kur laikui bėgant prevencinės priemonės vaidina vis didesnę vaidmenį, ypač kalbant apie priklausomybę nuo azartinių lošimų bei nusikalstamas veikas. Nors azartiniai lošimai galėtų sudaryti atskirą azartinių lošimų teisės šaką, tačiau juose gausu ir kitų teisės institutų. Bene svarbiausia mūsų nagrinėjamai temai yra baudžiamosios teisės šaka, kuri padės atskleisti azartinių lošimų sąsajas su nusikalstamomis veikomis bei taip tinkamai įvertinti įvykusius kriminologinės situacijos pokyčius po azartinių lošimų legalizavimo mūsų valstybėje. Taigi „neigiamas“ azartinių lošimų aspektas išplaukia iš mūsų minėtos specifinės azartinių lošimų sampratos, įvardijančios azartinius lošimus, kaip savitą, išskirtinę ekonominę veiklą, kuriai būdingas rizikos elementas bei poveikis visuomenei, pasireiškiantis įvairiais kriminologiniais procesais. Todėl atsižvelgdami į mūsų pateiktas priežastis ir tam tikrų aspektų aktualumą, tolesnėje darbo eigoje nagrinėsime azartinius lošimus, išskyrus loterijas, mūsų nuomone, turinčias kitokią savitą reguliavimo pobūdį bei poveikį visuomenei.

Kitas svarbus aspektas, kurį reikėtų paminėti kalbant apie azartinių lošimų sampratą, yra amžiaus cenzas. Azartiniai lošimai yra skirti tik pilnamečiams asmenims. Azartinių lošimų

⁸ Lietuvos Respublikos loterijų įstatymas//Valstybės Žinios, 2003, Nr. 73-3341.

⁹ Grebliauskas A., Kacas S., Petrošius A. ir kt. Lošimų reguliavimas. Tarpdisciplininė azartinių lošimų studija. Vilnius: Žara, 2008. P. 137.

įstatymo 10 str. 10 d. įtvirtinta bendra nuostata, jog draudžiama lošti asmenims, kurie nėra sulaukę 18 metų. Lošimus, organizuojamus lošimo namuose (kazino), gali lošti asmenys, kuriems yra sukakę 21 metai¹⁰. Į lošimo namus (kazino), kur organizuojami lošimai A kategorijos automatais bei stalais, įleidžiami asmenys tik sulaukę 21 metų, o lošimo automatų salonuose, kuriuose leidžiama organizuoti lošimus tik B kategorijos automatais (kaip minėjome, riboto išlošimo kategorija) įleidžiami 18 metų sulaukę asmenys. Taigi kaip matome, įstatyme įtvirtintas amžiaus cenzas, apsaugantis jaunesnius nei 21 metų asmenis nuo neriboto lošimo galimybės tokioje aplinkoje, kaip lošimo namai (kazino), turinčiuose gana išskirtinį bei patrauklų statusą lošimo paslaugų vartotojų tarpe.

Į azartinius lošimus reikėtų žvelgti ne tik kaip į ekonominę veiklą, bet ir kaip į socialinį reiškinį. Net ir pakankamai griežtai reguliuojamas, šis verslas daro įtaką ne tik valstybės ekonominei padėčiai, bet ir atskiriems individams. Todėl minėtas azartinių lošimų skirstymas į kategorijas leidžia tiksliau apibrėžti lošimus kaip reguliavimo objektą bei tokiu būdu nustatyti atitinkamą specifiniam atskirų lošimo rūšių pobūdžiui reglamentavimo tvarką. Taigi azartinius lošimus galime apibūdinti kaip lošimo paslaugų sritį, pasižyminčią specifiniu reguliavimu, reikalaujančiu nuolatinio lošimo paslaugų vartotojų ir teikėjų interesų derinimo, bei įvairialype įtaka visuomenėje vykstantiems procesams, kurių ryškiausias yra priklausomybė nuo azartinių lošimų, reikalaujanti išskirtinių prevencinių priemonių.

1.2. Azartinių lošimų legalizavimo procesas

Visuomenės ir individo noras lošti atsiranda iš vidinių socialinių vertybių suvokimo. Todėl teisė ne visada gali reguliuoti asmeninę žmogaus erdvę, t.y. jo poreikius. Teigiama, jog teisinėmis priemonėmis galima paveikti tik paviršutines azartinių lošimų apraiškas¹¹. Net ir draudžiant azartinius lošimus valstybėje, joje visada atsiras žmonių, vis dėlto negalinčių numalšinti noro lošti. Galbūt todėl, perėjus įvairius azartinių lošimų draudimo¹² ir ribojimo¹³

¹⁰ Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas//Valstybės žinios. 2001, Nr. 43-1495.

¹¹ Arasimavičius M. Azartinių lošimų teisinio reguliavimo ypatumai Skandinavijos ir Baltijos valstybėse. Lyginamasis tyrimas: daktaro dis. soc mokslai, teisė (01 S). Vilnius: MRU, 2010. P. 28.

¹² Pastaba: Lietuvoje 1918 m. atkūrus nepriklausomybę, šalyje galiojo Rusijos baudžiamasis statutas, kuris draudė azartinius lošimus. Lošimų organizavimą draudė šio statuto 289 str., tačiau nepaisant oficialaus draudimo lošimai buvo organizuojami.

periodus, Lietuvai 1990 m. atkūrus nepriklausomybę prasidėjo naujas azartinių lošimų gyvavimo laikotarpis.

Galime teigti, jog azartiniai lošimai Lietuvoje buvo legalizuoti dar 1990 m. gegužės 8 d. Lietuvos Respublikos Įmonių įstatymo (toliau – Įmonių įstatymas) 13 str., pagal kurį buvo leidžiama steigti ir laikyti lošimo namus bei organizuoti lošimus¹⁴. Lietuvos Respublikos Vyriausybė (toliau – LR Vyriausybė) 1990 m. rugpjūčio 29 d. pavedime Nr. 220 P nustatė, kad leidimus (licencijas) steigti ir laikyti lošimo namus, organizuoti lošimus išduoda Finansų ministerija¹⁵. Tačiau 1994 m. sausio 11 d. priimtas Įmonių įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas, kuriuo Lietuvos Respublikoje steigti ir laikyti lošimo namus, organizuoti azartinius lošimus buvo uždrausta¹⁶.

Dar vienas mėginimas legalizuoti azartinius lošimus Lietuvos Respublikos Seime (toliau – LR Seimas) buvo užregistruotas 1996 m. Tai Lietuvos Respublikos loterijų, piniginių – daiktinių žaidimų ir azartinių lošimų įstatymo projektas¹⁷. Šis įstatymo projektas taip pat nebuvo priimtas.

Po ketverių metų, 2000 m. birželį, LR Vyriausybės sudaryta darbo grupė pradėjo rengti Azartinių lošimų įstatymo projektą¹⁸. 2001 m. gegužės 17 d. jam buvo pritarta, o 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojus Azartinių lošimų įstatymui Lietuvoje legalizuoti azartiniai lošimai.

Nors ir legalizuotas, lošimų verslas dažnai susilaukdavo nemažai prieštarų vertinimų. Dar prieš priimant Azartinių lošimų įstatymą, LR Seime buvo užregistruota apie 30 įvairių šio įstatymo projekto variantų, o legalizavus azartinius lošimus registruojamų įstatymo pataisų taip pat nesumažėjo¹⁹. Žinoma, toks vyraujantis teisinės bazės nestabilumas turėjo įtakos šio verslo formavimuisi.

¹³ Pastaba: Lietuvoje vieningos azartinių lošimų reguliavimo koncepcijos nebuvo, įstatymai leidžiami 1918 – 1940 m. buvo priimami be jokios aiškios sistemos, o esantys draudimai – gana sąlyginiai.

¹⁴ Lietuvos Respublikos įmonių įstatymas. Valstybės Žinios, 1990-05-20, Nr. 14-395.

¹⁵ Valstybinės lošimų priežiūros komisijos 2002 m. veiklos ataskaita// <http://www.vlpk.lt/lt/veikla/veiklos-ataskaitos/vlpk-ataskaita-2002/>; prisijungimo laikas: 2011-02-26.

¹⁶ Valstybinės lošimų priežiūros komisijos 2002 m. veiklos ataskaita// <http://www.vlpk.lt/lt/veikla/veiklos-ataskaitos/vlpk-ataskaita-2002/>; prisijungimo laikas: 2011-02-26.

¹⁷ Lietuvos Respublikos loterijų, piniginių – daiktinių žaidimų ir azartinių lošimų įstatymo projektas// http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=30415&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas: 2011-02-26.

¹⁸ Azartiniai lošimai Lietuvoje – teisinis reguliavimas, verslo raida ir perspektyvos. Konferencijos medžiaga. Vilnius: Valstybinė lošimų priežiūros komisija, 2007. P.4.

¹⁹ Ten pat.

Lošimų verslas Lietuvoje legaliai egzistuoja jau beveik dešimt metų. Tačiau tiek legalizavimo pradžioje, tiek dabar nebuvo ir vis dar nėra suformuotas galutinis ir tikslus valstybės požiūris į šį verslą bei jo reguliavimo apimtį. Dar 2001 m. LR Seime svarstant Azartinių lošimų įstatymo projektą buvo iškeltas klausimas dėl lošimų legalizavimo įtakos kriminologinei situacijai²⁰. Svarstyta, ar reikia paskirti kriminologinę ekspertizę prieš priimant sprendimą dėl minėto įstatymo. Įdomu tai, jog tuomet LR Seime balsuojant buvo nuspręsta, jog tokia ekspertizė nėra reikalinga²¹. Argumentai buvo susiję su tuo, jog tuometiniame Azartinių lošimų įstatymo projekte buvo pakankamai nemažai saugiklių, leidžiančių veiksmingai kontroliuoti lošimų verslą: reikalavimai dėl nepriekaištingos reputacijos, įstatinio kapitalo dydis, bendradarbiavimas su Specialiųjų tyrimų tarnyba, Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba, Valstybės saugumo departamentu prie Vidaus reikalų ministerijos, Policijos departamentu prie Vidaus reikalų ministerijos.

Azartinių lošimų legalizavimo procese dėl atsakomybės klausimų taip pat nebuvo priimta jokių sprendimų. Iki šiol kas liečia atsakomybę, susijusią konkrečiai su azartiniais lošimais, galėtume išskirti nebent administracinę sritį, kurioje atsakomybės klausimas sprendžiamas atskiru Administracinių teisės pažeidimų kodekso (toliau – ATPK) 173⁽¹⁸⁾ str., reglamentuojančiu azartinių lošimų organizavimo tvarkos arba lošimo reglamento pažeidimą²². Kitose teisės šakose azartinių lošimų atsakomybės klausimas numatytas bendrose normose.

Azartinių lošimų legalizavimas buvo svarbus žingsnis mūsų valstybei. Vieni jį palaikė, kiti – ne. Pasisakantys už lošimų legalizavimą, savo poziciją grindė argumentais, jog lošimus reikia reguliuoti, norint užkirsti kelią nusikalstamumui ir apsaugoti valstybės ekonominius interesus. Tačiau legalizuoti lošimai bei lengvesnis jų prieinamumas visuomenei verčia spręsti ir naujas problemas, susijusias su patologiniu potraukiu lošti, lošėjų daromomis nusikalstamomis veikomis bei teisės pažeidimais, atsirandančiais dėl ne iki galo suformuotos azartinių lošimų reguliavimo politikos. Galbūt dar prieš šio verslo legalizavimą valstybei vis dėlto reikėjo imtis konkretesnių priemonių ir pirmiausia iširti galimas azartinių lošimų pasekmes tiek socialiniais ir ekonominiais, tiek kriminologiniais aspektais ir taip suformuoti kuo tikslesnį azartinių lošimų reguliavimą, padedantį tinkamai apsaugoti tiek paslaugų teikėjų, tiek vartotojų interesus.

²⁰ Lietuvos Respublikos Seimo posėdis Nr. 68. 2001-04-12. Azartinių lošimų įstatymo projektas (Nr. IXP-154(4SP)); priėmimas// http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_sale.klaus_stadija?p_svarst_kl_stad_id=6326; prisijungimo laikas: 2010-11-06.

²¹ Ten pat.

²² Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodeksas. Valstybės Žinios, 1985-01-03, Nr. 1-1.

1.3. Azartinių lošimų reguliavimo pobūdis

Azartiniai lošimai – tai specifinė komercinės veiklos sritis, kuriai dėl tam tikro galimo neigiamo poveikio socialinei aplinkai, dėl didelių grynujų pinigų srautų taikomas specialus teisinis reglamentavimas bei ypatingi, valstybės kontroliuojami apribojimai. Būtina aiškiai apibrėžti azartinių lošimų paslaugų teikėjų pareigas bei teises ir užtikrinti, jog būtų efektyviai vykdoma šių paslaugų laikymosi kontrolė. Reguluojama yra ne kas kita, o žmogaus lošimo būdas, sukuriama tam tikros taisyklės, kuriomis reikia vadovautis. Tačiau iškyla klausimas: ar lošimai reguliuojami kaip bloginė, ar kaip laisvalaikio praleidimo forma? Nuomonių yra įvairių. Bet nereikėtų pamiršti anksčiau mūsų minėtų aspektų, t.y. priklausomybės nuo azartinių lošimų bei nusikalstamų veikų tikimybės. Dėl šių priežasčių būtina nustatyti tam tikrus draudimus ir ribojimus azartiniams lošimams.

Lošimų paslaugos Europos Sąjungos teisės aktuose reguliuojamos bendru lygmeniu – azartiniams lošimams taikomas Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo²³ 56 str. (2007 m. gruodžio 13 d. Lisabonos sutartimi²⁴ pakeistos Europos Bendrijos steigimo sutarties 49 str.), įtvirtinantis laisvę teikti paslaugas visoje Europos Sąjungoje bei trečioji Pinigų plovimo prevencijos direktyva²⁵. Pagrindiniai lošimų veiklos principai yra formuluojami Europos Teisingumo Teismo (toliau – Teisingumo Teismas) praktikoje. Tačiau valstybės yra laisvos nusistatyti azartinių lošimų ir loterijų teisinio reguliavimo tikslus ir šių paslaugų vartotojams taikomos apsaugos laipsnį. Šie kriterijai, nors ir atitinkantys Teisingumo Teismo praktikoje nustatytus bendro pobūdžio reikalavimus, vis dėlto dažnai yra individualios valstybės politikos azartinių lošimų srityje padarinys.

Lietuvos lošimų regulatoriai pripažįsta, jog šalies azartinių lošimų reguliavimo neįmanoma priskirti nei prie monopolinės nei prie liberaliosios sistemos²⁶. Vis dėl to manytume,

²³ Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (suvestinė redakcija) // <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:0200:LT:PDF>; prisijungimo laikas: 2011-01-07.

²⁴ Lisabonos sutartis, iš dalies keičianti Europos Sąjungos sutartį ir Europos Bendrijos steigimo sutartį pasirašyta Lisabonoje, 2007 m. gruodžio 13 d. Oficialusis leidinys C: 2007-12-17 Nr.306-1// http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=315764&p_query=&p_tr2; prisijungimo laikas: 2011-01-07.

²⁵ 2005 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/60/EB dėl finansų sistemos apsaugos nuo jos panaudojimo pinigų plovimui ir teroristų finansavimui// <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:309:0015:01:LT:HTML>; prisijungimo laikas: 2011-01-06.

²⁶ Arasimavičius M. Azartinių lošimų teisinio reguliavimo ypatumai Skandinavijos ir Baltijos valstybėse. Lyginamasis tyrimas: daktaro dis. soc mokslai, teisė (01 S). Vilnius: MRU, 2010. P.5.

jog azartiniai lošimai Lietuvoje reguliuojami gana liberaliai, be to Lietuvos lošimus reglamentuojantys teisės aktai nenumato azartinių lošimų monopolio. Tai lemia ir teisinę lošimų verslo reguliavimo specifiką.

Lietuvos azartinių lošimų rinka pagrįsta konkurencija. Dėl tiesiogiai neribojamo rinkos dalyvių skaičiaus, lošimo paslaugų teikimas reikalauja nuolatinės kontrolės bei griežto ir detalaus teisinio reguliavimo. Konkurencijos buvimas mažina ekonominį rinkos dalyvių pelną, didina jų sąnaudas konkurencijai palaikyti. Privatūs lošimų operatoriai konkuruoja, norėdami maksimaliai padidinti savo pelną, o toks pelno siekimas, pasak dr. M. Arasimavičiaus, didina priklausomybės nuo azartinių lošimų riziką visuomenėje²⁷ bei, mūsų nuomone, nusikalstamų veikų socialinius kaštus, kurie yra ypač aktualūs mūsų nagrinėjamame darbe.

Toliau norėtume paminėti kitą svarbų azartinių lošimų reguliavimo aspektą – institucijas, atliekančias priežiūros bei kontrolės vaidmenis. Europos azartinių lošimų kontrolės institucijų (toliau – Kontrolės institucijos) organizacinių struktūrų tipai yra įvairūs: nuo visiškai nepriklausomų kontrolės institucijų iki kontrolės užduočių delegavimo ministerijai, nesukuriant atskiro departamento. Jų atsakomybė ir užduotys yra skirtingos, tačiau tikslas vienas – tarnauti viešajam interesui. Nesvarbu, kokį azartinių lošimų reguliavimo modelį – monopolinį ar liberalųjį – pasirinkt valstybė, ji privalo užtikrinti teisingą visuomenės atžvilgiu azartinių lošimų reguliavimą.

Azartinių lošimų priežiūrą bei kontrolę Lietuvoje vykdo Lietuvos Respublikos Valstybinė lošimų priežiūros komisija (toliau – Priežiūros komisija), kurią sudaro 6 asmenys, skiriami Respublikos Prezidento, Seimo Pirmininko ir Ministro Pirmininko. Priežiūros komisija įsteigta LR Vyriausybės, todėl yra jai tiesiogiai pavaldi įstaiga. Šios komisijos pirmininkas pagal Priežiūros komisijos nuostatų 16. 1 p. kasmet privalo teikti ataskaitas LR Vyriausybei²⁸. Pagrindinis priežiūros komisijos tikslas – teisės aktuose nustatyta tvarka išduodant licencijas ir leidimus organizuoti azartinius lošimus, kontroliuojant azartinių lošimų organizavimą bei taikant poveikio priemones pažeidimus padariusiems lošimų organizatoriams, įgyvendinti valstybinę lošėjų bei lošimų organizatorių teisėtų interesų apsaugos politiką.

Priežiūros komisija yra vienintelė azartinių lošimų kontrolės institucija Lietuvoje. Tačiau aukščiausius politinius sprendimus dėl įstatymų vykdymo azartinių lošimų srityje priima LR Vyriausybė. Taigi kas liečia įstatymų leidybą, Priežiūros komisijos kompetencija apsiriboja teisės aktų projektų rengimu bei derinimu, kuriuos priima LR Vyriausybė, todėl azartinių lošimų

²⁷ Arasimavičius M. Azartinių lošimų teisinio reguliavimo ypatumai Skandinavijos ir Baltijos valstybėse. Lyginamasis tyrimas: daktaro dis. soc mokslai, teisė (01 S). Vilnius: MRU, 2010. P.37.

²⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 739 „Dėl Valstybinės lošimų priežiūros komisijos įsteigimo ir jos nuostatų patvirtinimo“ (aktuali redakcija 2005-05-05). Valstybės žinios. 2001, Nr. 53-1875.

reguliavimo pobūdis ir apimtis priklauso tiek nuo Kontrolės institucijos, tiesiogiai prižiūrinčios azartinius lošimus, tiek nuo vyriausybinių lygmens, atliekančio įstatymų „filtravimo“ vaidmenį. Kita vertus, nors Vyriausybė tiesiogiai nedalyvauja lošimų reguliavime, tačiau jai tenka ir daugelio poįstatyminių teisės aktų, susijusių su lošimais, priėmimo vaidmuo.

GRAF²⁹ valdybos narė Signe Birne išskiria tris pagrindinius tikslus, kurių turėtų siekti Kontrolės institucija, reguliuodama azartinius lošimus valstybėje³⁰:

- 1) užtikrinti sąžiningus lošimus;
- 2) užkirsti kelią nusikalstamumui šioje veiklos šakoje;
- 3) ginti vaikus ir pažeidžiamus asmenis nuo išnaudojimo žalos.

Atsižvelgdami į šiuos tris kriterijus, norėtume plačiau aptarti Lietuvos Kontrolės institucijos – Priežiūros komisijos – prioritetinių veiklų sąrašą, kurioms ši institucija teikia ypatingą dėmesį. Apžvelgus Priežiūros komisijos 2002 – 2006 m. veiklos ataskaitas, galime teigti, jog ši institucija vykdė pagrindines savo funkcijas, numatytas Azartinių lošimų įstatymo 28 str. Vėliau, formuojantis azartinių lošimų reguliavimo politikai, Priežiūros komisija 2007 – 2010 m. ataskaitose pateikia jau sukonkretintas prioritetines veiklos kryptis, t.y.:

- 1) azartinių lošimų ir loterijų organizavimo reglamentavimo tobulinimas;
- 2) Lietuvos lošimo įrenginių registro tvarkymas;
- 3) neigiamo azartinių lošimų poveikio mažinimas.

Būtent šių veiklos krypčių išskyrimą lėmė nuolatinis Priežiūros komisijos veiklos analizavimas ir dėmesys visuomeniniams poreikiams. Azartinių lošimų ir loterijų organizavimo reglamentavimo tobulinimą apima teisės aktų projektų, ypač Azartinių lošimų įstatymo, derinimas. Tačiau dar 2006 m. parengtas ir nustatyta tvarka suderintas su visomis kompetentingomis institucijomis Azartinių lošimų įstatymo projektas iki šiol nėra priimtas. Priežiūros komisija išskiria dvi pagrindines kliūtis, trukdančias pakeisti lošimų organizavimo teisinį reglamentavimą: tai verslininkų nenoras išgryninti priežiūros procedūras (priežiūros institucijų teises, lošimų organizatorių pareigas ir atsakomybę ir kt.) bei atskirų verslo segmentų siekis nustatyti teisiniame reglamentavime sau lengvatines sąlygas kitų lošimo segmentų sąskaita³¹. Teisinio reglamentavimo spragos, kurių sąlygomis dirba Priežiūros komisija (nemažą

²⁹ Pastaba: Lošimus prižiūrinčių institucijų forumas (angl. Gaming Regulators European Forum (GRAF)) – 1989 m. įkurta azartinių lošimų asociacija, kurią sudaro atstovai iš azartinių lošimų teisinio reguliavimo organizacijų visoje Europoje. Internetinis puslapis: <http://www.gref.net>.

³⁰ Azartiniai lošimai Lietuvoje – teisinis reguliavimas, verslo raida ir perspektyvos. Konferencijos medžiaga. Vilnius: Valstybinė lošimų priežiūros komisija, 2007. P.13.

³¹ Valstybinės lošimų priežiūros komisijos 2010 m. veiklos ataskaita// <http://www.vlpc.lt/Dokumentai/LT/Veiklos%20ataskaitos/2010%20metu%20veiklos%20ataskaita.pdf>; prisijungimo laikas: 2011-02-15.

tų spragų dalį užpildžiusi suformuodama teismų praktiką), vis smarkiau trukdo verslui ir ne tik jo plėtrai, bet ir normaliam egzistavimui. Šios priežastys turėtų daryti įtaką didesniai verslo atstovų norui ne stabdyti teisinio reglamentavimo tobulinimo procesus, o aktyviai bendradarbiauti su valstybinėmis institucijomis bei gerai apsvarstyti savo siekiamus tikslus taip, kad jie neprieštarautų lošėjų ir kitų verslo segmentų interesams.

Kalbant apie Lietuvos lošimo įrenginių registrą (toliau – registras)³² reikėtų pabrėžti jo svarbą atliekant informacinę funkciją. Šiame registre renkami, kaupiami, apdorojami, sisteminami, saugomi, naudojami ir teikiami duomenys apie Lietuvos Respublikoje eksploatuojamų lošimo įrenginių tipus, Lietuvos Respublikoje eksploatuojamus lošimo įrenginius ir juos eksploatuojančias bendroves. Registro informacija yra vieša, todėl pateikus nustatytos formos prašymą gali būti teikiama valstybės ir savivaldybių institucijoms bei įstaigoms, valstybės registrams, kitiems juridiniams ir fiziniams asmenims³³. Registre kaupiami duomenys parodo Lietuvos lošimų rinkos sudėtį bei joje vykstančius pokyčius.

Tačiau šiomis dienomis kalbėdami apie azartinius lošimus, turbūt dažniausiai keliamus klausimus išgirsime ne apie reglamentavimo tobulinimą ar lošimų verslo vystymosi tendencijas, o apie priklausomybę nuo azartinių lošimų. Tai rodo ir didėjantis, tyrimų probleminių lošimų tema, skaičius. Suprasdama šios plintančios problemos svarbą, Priežiūros komisija 2009 – 2011 m. strateginiame veiklos plane buvo numačiusi vykdyti neigiamo lošimų poveikio mažinimo programą³⁴. Tačiau neskyrus papildomo finansavimo, reikalingo įgyvendinti tokioms priemonėms, kaip socialinės reklamos kūrimas ir transliavimas, informacinės medžiagos apie šią problemą platinimas, tyrimų atlikimas, šiai institucijai teko ieškoti kitokių būdų, padedančių sumažinti neigiamą lošimų poveikį visuomenei³⁵.

Azartinių lošimų reguliavimo pobūdžiui didžiausią įtaką daro valstybės formuojama politika. Todėl ypatingą dėmesį reikėtų skirti teisinės bazės kūrimui ir tobulinimui. Tiek valstybės nustatyti reguliavimo principai, tiek konkrečiai Kontrolės institucijos atliekami veiksmai priežiūros srityje lemia tinkamą azartinių lošimų reguliavimo pobūdį. Griežtas ir išskirtinis lošimo paslaugų reguliavimas pagrįstas ne tik poreikiu sumažinti patologinio

³² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 25 d. nutarimas Nr. 530 „Dėl Lietuvos lošimo įrenginių registro įsteigimo ir Lietuvos lošimo įrenginių registro nuostatų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2003, Nr. 40-1849.

³³ Ten pat.

³⁴ Valstybinės lošimų priežiūros komisijos 2009 m. veiklos ataskaita// <http://www.vlpk.lt/Dokumentai/LT/Veiklos%20ataskaitos/2009%20metu%20veiklos%20ataskaita.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-11-26.

³⁵ Pastaba: plačiau Priežiūros komisijos veiksmus, kuriais siekiama sumažinti neigiamą azartinių lošimų poveikį, aptarsime 3 šio darbo dalyje.

potraukio lošti riziką, bet ypač – apriboti nusikalstamų veikų tikimybę. Tai rodo, jog legalizuotos lošimų veiklos palaikymas yra nepaprastai trapus.

1.4. Azartinių lošimų verslo raida

Lietuvos azartinių lošimų rinka, veikiama tiek ekonominių procesų, tiek vidinių valstybės sprendimų teisinio reguliavimo srityje, gana sparčiai plėtėsi. Žinoma, daug lėmė ir tai, jog legalūs azartiniai lošimai Lietuvoje palyginus su kitomis verslo sritimis vis dar tebėra naujas dalykas.

Nepaisant minėtų teisinio bei organizacinio pobūdžio problemų (ypač dėl Azartinių lošimų įstatymo pataisų gausos), iš karto po naujos Lietuvoje verslo srities legalizavimo, 2001 m. buvo išduotos pirmosios lošimų organizavimo veiklos licencijos. 2002 m. vasario 8 d. išduotas pirmasis leidimas atidaryti lošimo automatų saloną (UAB „Olympic Casino Group Baltija“), o 2002 m. vasario 22 d. – pirmasis leidimas atidaryti lošimo namus (UAB „Nesė“)³⁶. 2003 m. 8 lošimo organizavimo veiklos licencijas gavo dar 6 bendrovės, leista atidaryti 91 lošimo organizavimo vietą³⁷. Tais metais 5 veiklos licencijos bei 3 leidimai atidaryti automatų salonus buvo panaikinti bei atsisakyta išduoti leidimus atidaryti dar 7 automatų salonus³⁸. Tokius Priežiūros komisijos veiksmus lėmė nuolat teikiamos Azartinių lošimų įstatymo pataisos.

2003 m. galime laikyti lūžio metais Lietuvos azartinių lošimų rinkoje. Pagaliau gana stabili tapusi teisinė bazė leido rinkoje likusioms bendrovėms vystyti verslą. 2004 m. pabaigoje Lietuvoje jau veikė 14 lošimo namų, 34 automatų salonai, 1 bingo salonas ir 118 lažybų punktų (žr. 1 pav.). Šiais metais panaikinti leidimai net 16 automatų salonų, nes bendrovės per nustatytą laiką nesertifikavo eksploatuojamų lošimo automatų ir tokiu būdu nepatvirtino jų atitikimo nustatytiems reikalavimams³⁹.

2005 m. toliau pasižymėjo didėjančiu lošimo organizavimo vietų skaičiumi, ypač kalbant apie lažybų punktus (jų skaičius išaugo iki 142), o 2006 m. vis labiau ryškėjo automatų salonų, (riboto išlošimo kategorija), daugėjimo tendencija.

³⁶ Azartiniai lošimai Lietuvoje – teisinis reguliavimas, verslo raida ir perspektyvos. Konferencijos medžiaga. Vilnius: Valstybinė lošimų priežiūros komisija, 2007. P.5.

³⁷ Ten pat.

³⁸ Ten pat.

³⁹ Azartiniai lošimai Lietuvoje – teisinis reguliavimas, verslo raida ir perspektyvos. Konferencijos medžiaga. Vilnius: Valstybinė lošimų priežiūros komisija, 2007. P.5.

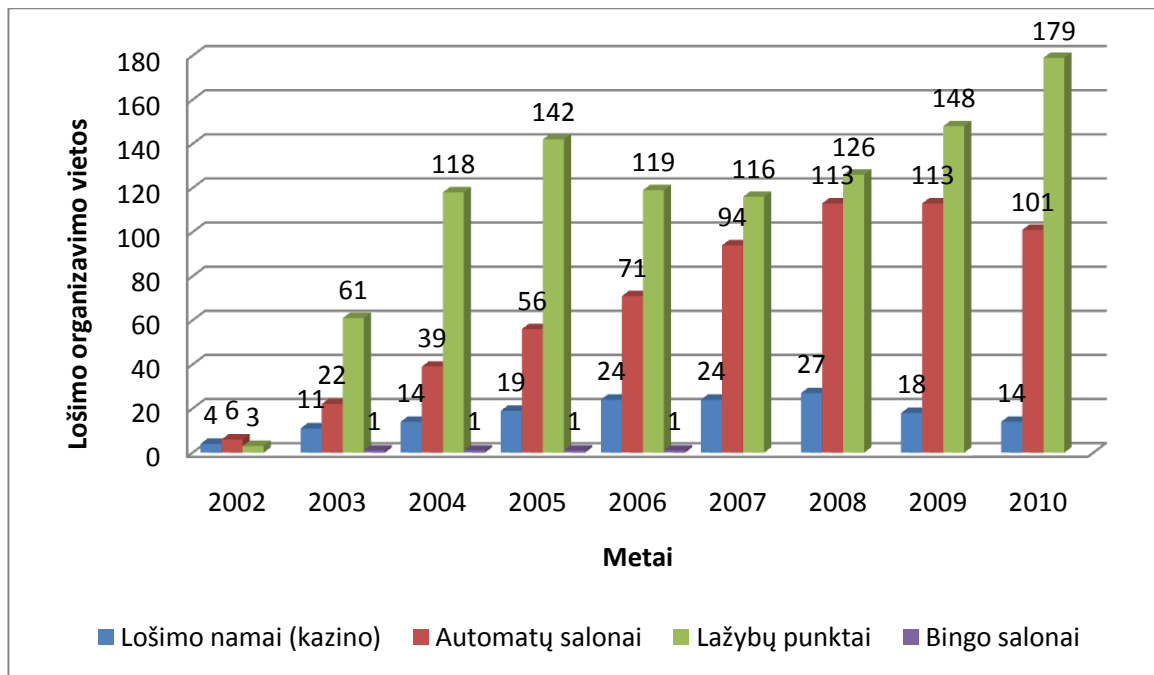
2007 m. sulėtėjo lošimo organizavimo vietų skaičiaus augimas. Tai pirmasis požymis, jog azartinių lošimų rinkoje įsivyravo tam tikras kiekis lošimo paslaugas teikiančių operatorių, galinčių veikti nustatytais rinkos sąlygomis. Atsirado lošimo paslaugų rinkos pilnėjimo požymis. Tačiau nors ir nežymiai, lošimo organizavimo vietų vis dar daugėjo.

2008 m. antrame pusmetyje įvykę pokyčiai pasaulio ir šalies ekonomikoje neaplenkė ir lošimų verslo Lietuvoje. Pirmame pusmetyje dar plėtėsis lošimo namų (kazino) sektorius, rudenį pajuto sąstingį ir lošimo įrenginių lošimo vietose pradėjo mažėti. Per metus buvo uždaryti 2 lošimo namai (kazino). Azartinių lošimų mokesčiai, apskaičiuojami nuo eksploatuojamų įrenginių skaičiaus sumažėjus lošimo namų (kazino) pajamoms, pradėjo slėgti bendroves ir dalį jų privertė sumažinti lošimo įrenginių skaičių lošimo vietose iki įstatymo nustatyto minimumo. Šie veiksniai neturėjo ryškesnės įtakos lošimų automatų salonų ar lažybų organizavimo verslui. 2008 m. pabaigoje Lietuvoje veikė 27 lošimo namai (kazino), 118 automatų salonų ir 121 lažybų punktas. 2008 m. palyginus su 2007 m. lošimų organizavimo bendrovių plėtra buvo mažesnė. 2009 m. lyginant su 2008 m. lošimo namų (kazino) sumažėjo 10-ia, automatų salonų – 8-iais, lažybų punktų padaugėjo 26-iais.

2010 m. Lietuvoje veikė 15 lošimus organizuojančių bendrovių (2009 m. pabaigoje jų buvo 16)⁴⁰. Lyginant su praėjusiais 2009 m., 2010 m. lošimo namų (kazino) skaičius Lietuvoje sumažėjo nuo 18 iki 14, t.y. uždaryti 4 lošimo namai (kazino). B kategorijos automatų salonų kiekis sumažėjo nuo 113 iki 101, lažybų punktų kiekis išaugo 31 ir metų pabaigoje jų buvo 179.

⁴⁰ Valstybinės lošimų priežiūros komisijos 2010 m. veiklos ataskaita//

<http://www.vlpk.lt/Dokumentai/LT/Veiklos%20ataskaitos/2010%20metu%20veiklos%20ataskaita.pdf>; prisijungimo laikas: 2011-02-15.

Šaltinis: adaptuota pagal Valstybinės lošimų priežiūros komisijos 2002 – 2010 m. veiklos ataskaitas.

1 pav. 2002 – 2010 m. veikusių lošimo organizavimo vietų skaičiaus dinamika.

Nuo azartinių lošimų legalizavimo Lietuvoje pradžios didžiausia lošimo organizavimo vietų skaičiaus augimo tendencija pasižymėjo lažybų verslas. Kalbant apie lošimo namų (kazino) segmentą reikėtų atkreipti dėmesį į jo išskirtinę vietą Lietuvos rinkoje. Nors ir nepasižymintys dideliu lošimo vietų skaičiumi, lošimo namai (kazino) turi pirmaujančią padėtį tarp kitų lošimo segmentų. Didžiausios Lietuvoje azartinius lošimus organizuojančios bendrovės „Olympic Casino Gorup Baltija“ generalinis direktorius Saulius Petravičius teigia, jog išskirtinę lošimo namų (kazino) padėtį lemia besiformuojanti visuomenės nuomonė, jog lošimai yra viena iš laisvalaikio praleidimo formų, strategiškai gerai pasirinktos lošimo namų vietos bei jose teikiamų paslaugų įvairovė⁴¹. Tačiau kaip rodo 10 metų lošimo organizavimo vietų skaičiaus dinamika, gana sparčiai plečiasi ir automatų salonų rinka.

Didžioji dalis Lietuvos azartinių lošimų verslo sutelkta Vilniuje bei kituose didžiuosiuose miestuose (žr. 1 lent.). Šiuo metu daugiausia lošimo organizavimo vietų įsteigta Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose ir Panevėžyje. Tai lemia palankesnės šiam verslui sąlygos, o labiausiai – didelis lošimo paslaugų vartotojų skaičius. Tačiau kasmet lošimų rinka plinta ir į mažesnius miestus bei tampa prieinama vis didesnei gyventojų daliai. Toks lošimo organizavimo vietų skaičiaus plitimas į mažesnius miestus rodo, jog Lietuvos azartinių lošimų rinka nėra orientuota į tai, kaip pritraukti turistus. Lošimų verslas daugiau orientuojasi į vietos gyventojų poreikius. Tai

⁴¹ Azartiniai lošimai Lietuvoje – teisinis reguliavimas, verslo raida ir perspektyvos. Konferencijos medžiaga. Vilnius: Valstybinė lošimų priežiūros komisija, 2007. P.19.

reiškia, jog lošimo paslaugų prieinamumas vis didėja, o su juo didėja ir patologinio lošimo bei nepilnamečių įtraukimo į lošimus rizika. Esant tokiam lošimo vietų skaičiui Lietuvoje kyla klausimas, ar Kontrolės institucija yra pajėgi užtikrinti, jog kiekvienoje iš jų bus laikomasi įstatymų.

1 lentelė. Lošimo organizavimo vietų pasiskirstymas Lietuvos miestuose

Miestas	Lošimo organizavimo vietos rūšis		
	Lošimo namai (kazino)	Automatų salonai	Lažybų punktai
Vilnius	6	22	53
Kaunas	3	18	26
Klaipėda	3	10	18
Šiauliai	1	9	17
Panevėžys	1	7	14
Alytus	-	3	7
Marijampolė	-	3	5
Tauragė	-	1	2
Telšiai	-	3	3
Utena	-	2	1
Anykščiai	-	1	-
Biržai	-	1	1
Druskininkai	-	1	1
Elektrėnai	-	-	2
Gargždai	-	-	1
Jonava	-	1	4
Joniškis	-	1	2
Jurbarkas	-	1	1
Kaišiadorys	-	1	-
Kėdainiai	-	1	2
Kretinga	-	1	1
Mažeikiai	-	2	3
Palanga	-	1	2
Plungė	-	1	1
Radviliškis	-	1	-
Rokiškis	-	1	2
Šalčininkai	-	1	-
Šilutė	-	2	2
Trakai	-	-	1
Ukmergė	-	2	3
Varėna	-	-	1
Visaginas	-	2	2
Iš viso:	14	100	178

Šaltinis: sudaryta pagal Valstybinės lošimų priežiūros komisijos pateiktą licencijų ir leidimų sąrašą (2010 m. gruodžio mėn. duomenys)⁴².

⁴² Valstybinės lošimų priežiūros komisijos pateikiamas Licencijų ir leidimų sąrašas// <http://www.vlpk.lt/lt/losimu-organizatoriai/licencijos-leidimai/ataskaitos/>; prisijungimo laikas: 2010-11-21.

Kai kuriose šalyse operatorių, kuriems leista užsiimti lošimų verslu, skaičius yra ribotas, todėl egzistuoja „*numerus clausus*“⁴³ sistema. Dar kitose, pvz., Rusijoje, nuo 2009 m. liepos 1 d. azartiniai lošimai apskritai uždrausti, išskyrus keturias zonas, kuriose bus leidžiama toliau vystyti lošimų verslą⁴⁴. Kontroluoti lošimo vietų skaičių siekiama dėl lengvesnio ir efektyvesnio reguliavimo, dėl aplinkybių, susijusių su lošimo problemomis, dėl galimybių vietos bendruomenei reikšti savo pageidavimus⁴⁵. Lietuvoje kol kas lošimo vietų ribojimo nėra, išskyrus sąlygą dėl lošimo namų (kazino) steigimo. Azartinių lošimų įstatymo 9 str. įtvirtinta, jog jie gali būti steigiami tik vietos savivaldybės tarybos sutikimu⁴⁶.

Aptariami ribojimai ir draudimai vis dėlto veda prie to, jog azartinių lošimų reguliavimo poreikis yra susijęs su jų saugumo klausimu. Azartinių lošimų saugumą atskleidžia ekonominis ir socialinis aspektai. Mūsų nagrinėjamame darbe ypač aktualus yra socialinis aspektas. Priešingai nei ekonominis, socialinis poveikis yra daug sudėtingesnis ir sunkiau įvertinamas. Ekonominį poveikį galima pagrįsti lošimo išlaidomis, bendra šalies lošimų apyvarta. Socialinis aspektas ne visada yra tiesiogiai susijęs su lošimo išlaidomis ar lošimo dažnumu, todėl daug sunkiau surasti empirinių faktų, kuriais galėtume jį pagrįsti.

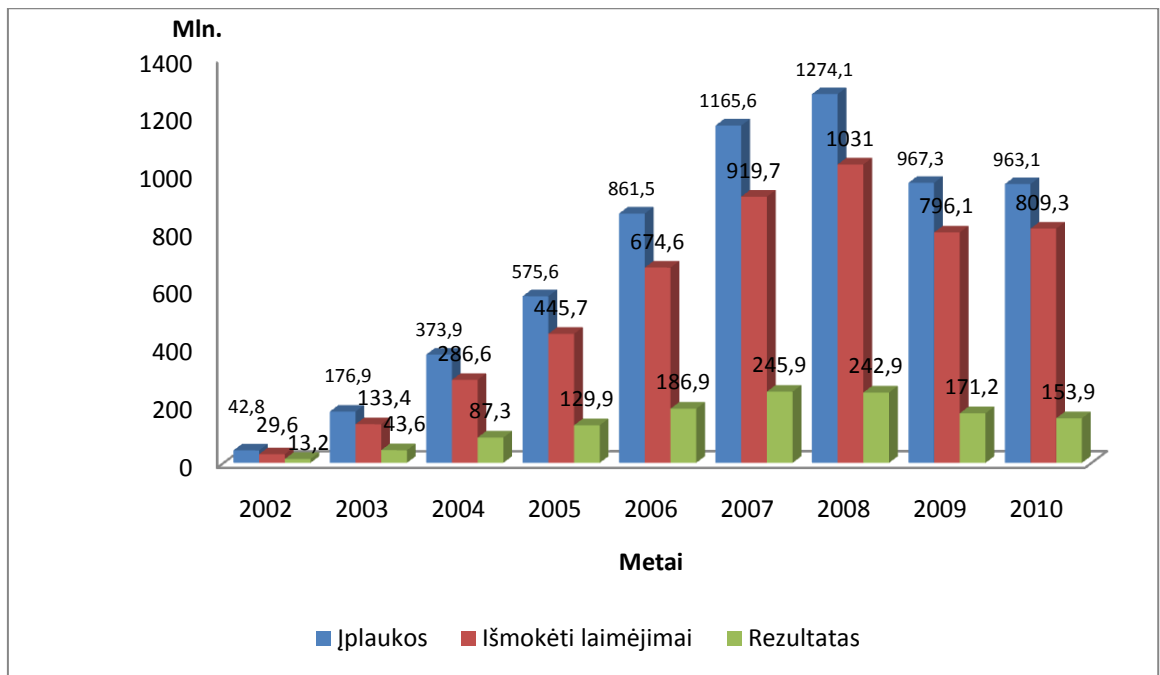
Kitas svarbus veiksnys, rodantis lošimų verslo plėtros dinamiką Lietuvoje, yra lošimus organizuojančių bendrovių finansiniai rodikliai. Finansinius rodiklius galime išanalizuoti, atsižvelgdami į bendrovės įplaukų, išmokėtų laimėjimų ir bendrųjų pajamų (rezultato) santykį. Pirmaisiais legalių lošimų organizavimo metais verslas dar nepasižymėjo didelėmis įplaukomis (žr. 2 pav.). Tačiau pamažu rinkoje įsitvirtinant pagrindiniams lošimų organizatoriams iš lošimų gaunamos įplaukos augo. 2005 m. lyginant su 2004 m., lošimų įplaukos išaugo 54 proc., o 2006 m. lyginant su 2005 m., įplaukos išaugo 50 proc.. 2007 – 2008 m. įplaukų augimas sulėtėjo. 2007 m. lyginant su 2006 m., įplaukos padidėjo 35 proc., o 2008 m. lyginant su 2007 m., padidėjo tik 9,3 proc.. Tai lėmė jau gana perpildyta azartinių lošimų rinka bei ekonominės krizės įtaka šalyje. 2009 m. lyginant su 2008 m., bendrovių įplaukos sumažėjo 24 proc. 2010 metais įplaukos beveik nepakito, sumažėjo 0,4 proc.

⁴³ Pastaba: *Numerus clausus* (lot. *Numerus* - „skaičius“, „kiekis“ + *clausus* - „uždaras“) – ribotas, nustatytas skaičius.

⁴⁴ Kazino ir kitos azartinių lošimų įstaigos palieka Rusijos miestus// <http://www.forex.lt/naujienos/kiti-straipsniai/4492-kazino-ir-kitos-azartini-loim-staigos-palieka-rusijos-miestus->; prisijungimo laikas: 2011-03-06.

⁴⁵ Grebliauskas A., Kacas S., Petrošius A. ir kt. Lošimų reguliavimas. Tarpdisciplininė azartinių lošimų studija. Vilnius: Žara, 2008. P. 33.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas//Valstybės žinios. 2001, Nr. 43-1495.

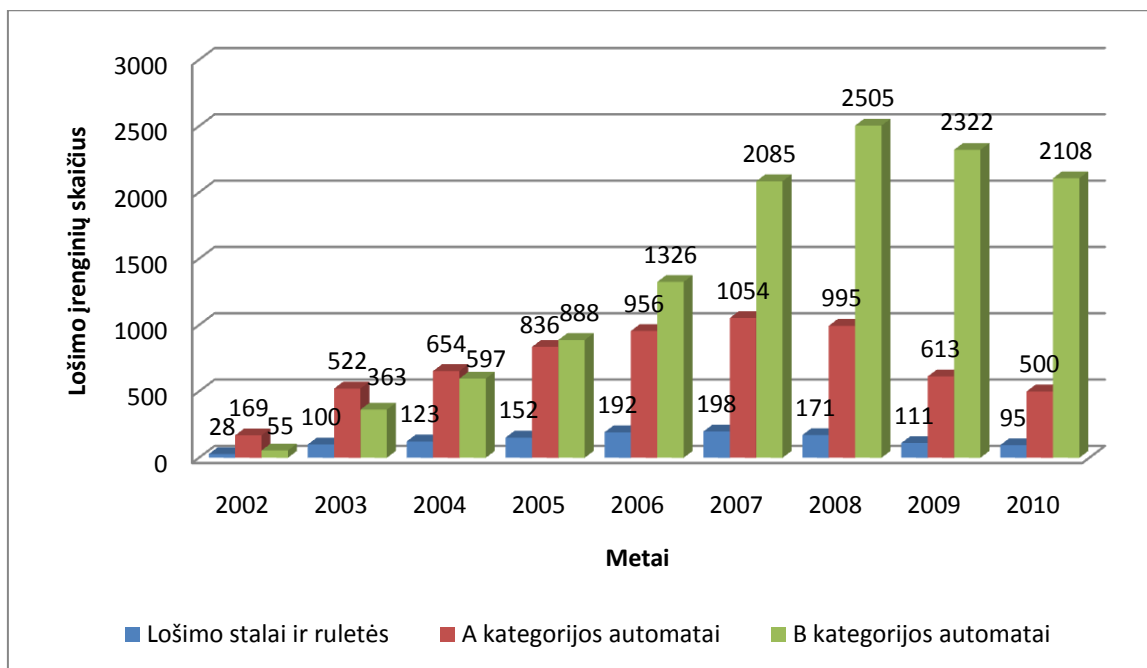
Šaltinis: adaptuota pagal Valstybinės lošimų priežiūros komisijos 2002 – 2010 m. veiklos ataskaitas.

2 pav. Lošimus organizuojančių bendrovių veiklos finansinių rodiklių dinamika 2002 – 2010 m.

Tokia bendrovių finansinių rodiklių dinamika rodo, jog 2001 m. legalizuotas lošimų verslas sparčiai plėtėsi. Pelningiausiu lošimus organizuojančioms bendrovėms laikotarpiu galime laikyti 2007 m. – 2008 m., kai bendrosios veiklos pajamos siekė 245,9 mln. (atitinkamai 2008 m. – 242,9 mln.). Tačiau nereikėtų pamiršti, jog tai dar ne bendrovių grynasis pelnas.

Lošimus organizuojančioms bendrovėms aktualus yra azartinių lošimų apmokestinimas, kurį reglamentuoja Loterijų ir lošimų mokesčio įstatymas⁴⁷. Azartinių lošimų mokesčio mokestinis laikotarpis yra kalendorinių metų ketvirtis. Organizuojant lošimus lošimo automatais ir stalo lošimus lošimų mokestis apskaičiuojamas ir sumokamas kas mėnesį. Lošimo namai (kazino) ir automatų salonai moka mokesčius nuo eksploatuojamų lošimo įrenginių skaičiaus: už lošimo stalą – 6000 litų per mėnesį, už A kategorijos lošimo automatą - 800 litų per mėnesį, už B kategorijos lošimo automatą – 300 litų per mėnesį. Nuo pat azartinių lošimų legalizavimo Lietuvoje lošimo įrenginių skaičius augo adekvačiai lošimo organizavimo vietų augimui. Lietuvos lošimo įrenginių registre 2007 – 2008 m. jau buvo įregistruota daugiau nei 3 tūkstančiai lošimo įrenginių. Nuo 2009 m. lošimo įrenginių ėmė nežymiai mažėti.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos loterijų ir lošimų mokesčio įstatymas//Valstybės žinios. 2001, Nr. 43-1496.

Šaltinis: sudaryta pagal Valstybinės lošimų priežiūros komisijos 2002 – 2010 m. veiklos ataskaitas.

3 pav. Lietuvos lošimo įrenginių registre įregistruotų bei eksploatuojamų lošimo įrenginių skaičiaus dinamika 2002 – 2010 m.

Organizuojant bingą, totalizatorių ir lažybas, lošimų mokesčio bazei (skirtumui tarp įmokų ir išmokėtų laimėjimų) taikomas 15 proc. mokesčio tarifas. Didžiųjų loterijų organizatoriai moka 5 proc. nuo išplatintų loterijos bilietų vertės.

Pagal Lietuvos Respublikos finansų ministerijos duomenis, 2010 m. į valstybės biudžetą surinkta 28,8 mln. litų loterijų ir azartinių lošimų mokesčio, t.y. beveik 0,8 mln. litų daugiau, negu buvo prognozuota.

Didėjantis visuomenės susidomėjimas azartiniais lošimais bei žymus šios paslaugų srities masto bei pelno augimas vis dėlto ragina susimąstyti ir apie tai, ar be teigiamo azartinių lošimų poveikio valstybei (ekonominiu požiūriu) ir visuomenei (laisvalaikio požiūriu) neatsiranda ir neigiamų pokyčių. Azartinių lošimo paslaugų reguliavimo griežtumas turėtų būti adekvatus ne tik mokesčių ar lošimo paslaugų vartotojų kontrolei, bet ir kriminologinei situacijai valstybėje.

2. KRIMINOLOGINĖ SITUACIJA LIETUVOJE, LEGALIZAVUS AZARTINIUS LOŠIMUS

2.1. Azartinių lošimų ir nusikalstamumo santykis.

Specifinis azartinių lošimų reguliavimo poreikis atskleidžia vieną iš lošimų verslo pasekmių – nusikalstamumą. Valstybėms nuo seno reikėjo pasiteisinimo, kodėl yra reguliuojami azartiniai lošimai arba dėl kokių priežasčių jie yra draudžiami. Kriminogeninės priežastys šiame reguliavimo kontekste užima ypatingą vietą. JAV mokslininkai nurodo, jog azartiniai lošimai yra siejami su įvairiomis nusikalstamomis veikomis, dažniausiai su turтинiais nusikaltimais, korupcija, kartais ir nusikaltimais prieš asmenį. Tačiau visoje Europoje bei mums artimose Baltijos valstybėse nėra patikimų tyrimų, grindžiančių, kiek azartiniai lošimai yra susiję su nusikalstamumu. Dažniausiai kalbant apie nusikalstamumą azartinių lošimų kontekste minimos tik konkrečios nusikalstamos veikos arba konkretūs atvejai lošimo organizavimo vietose, tačiau visus šiuos įvykius paversti skaičiais ir išsiaiškinti, kokią dalį tokios nusikalstamos veikos užima visame nusikalstamumo kontekste, niekas nėra bandęs. Pasak Škotijos mokslininkės dr. G. Reith, Europos, tame tarpe ir Lietuvos, socialinių kaštų tyrimai, susiję su azartiniais lošimais, dar turi vystytis, kad pasiektų JAV mokslo lygį⁴⁸, kur šis verslas užima gerokai didesnę vietą tiek socialine, tiek ekonomine prasmėmis. Todėl nors ir negalėdami pasitelkti bei pateikti konkrečios statistikos, vadovaudamiesi užsienio autorių tyrinėjimais bei darbo autoriaus atliktu kokybiniu tyrimu (žr. 1 priedą), išanalizuosime nusikalstamas veikas, kurios dažniausiai siejamos su azartiniais lošimais, atskleisdami kiekvienos jų **santykį** su šia paslaugų sritimi.

2.2. Nusikalstamų veikų, susijusių su azartiniais lošimais, pobūdis ir priežastingumas

Nusikalstamumas trikdo socialinį žmogaus gyvenimą. Jis daro žalą ekonomikai, viešajai tvarkai, žmonių sveikatai ir kitiems svarbiems objektams. Nusikalstamos veikos, susijusios su azartiniais lošimais, taip pat ne išimtis. Lošimų versle, kur pinigai vaidina labai svarbų vaidmenį, nusikaltimų išvengti turbūt neįmanoma. Tačiau atsakyti į klausimą, kas lemia nusikalstamumą azartinių lošimų srityje, gana sudėtinga. Nusikalstamumas yra sudėtingas socialinis reiškinys,

⁴⁸ Reith G. University of Glasgow with The Scottish Centre for Social Research. „Research on the social impacts of gambling. Final report“ Eddinburg. 2006// <http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/143770/0036514.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-11-05.

keliantis pavojų visuomenei ir jos nariams. Šis pavojus pasireiškia baudžiamosios teisės uždraustais veiksmais. Nors draudžiami veiksmai ir įtvirtinti įstatymuose, tačiau didelė jų dalis taip ir lieka neišaiškinta.

Niekas nėra paneigęs, jog nusikalstamumas kinta. Vadinasi, jeigu yra nusikalstamumo kitimo priežastys, tai turi būti ir jo kilmės priežastys⁴⁹. Nusikalstamumo kilmės ir kitimo priežastiniai ryšiai nagrinėjami visuomenės gyvenimo kontekste. Pasikeitus socialinėms žmonių egzistavimo sąlygoms kinta objektyvių dėsnių veikimas arba jų pobūdis⁵⁰. Legalizavus azartinius lošimus valstybėje, pasikeičia ne tik žmonių socialinis gyvenimas, bet ir tam tikri paslaugų vartojimo įpročiai. Atsiradus legaliam lošimo paslaugų prieinamumui, ne visi asmenys gali žiūrėti į tai tik kaip į laisvalaikio praleidimo būdą. Be to, greta lošimo paslaugų dažnai siūlomos ir kitokios laisvalaikio praleidimo formos, tarp kurių ypač dažnai – alkoholis. Iš čia išplaukia ir lošimų sąsajos su kai kuriomis kitomis priklausomybių formomis. R. L. Custer ir L. F. Custer ištyrę JAV anoniminių lošėjų organizacijos atstovus nustatė, kad 8 proc. jų buvo ir alkoholikai, o 2 proc. – priklausomi nuo narkotikų⁵¹. Vėliau atlikta daugiau mokslinių studijų, įrodančių gana tvirtą ryšį tarp patologinio potraukio azartiniams lošimams bei psichikos ir elgesio sutrikimų vartojant psichoaktyvias medžiagas. Jų duomenimis, priklausomybė nuo alkoholio bei kitų psichoaktyviųjų medžiagų patologiniams lošėjams nustatoma dažniau lyginant su bendrosios populiacijos atstovais. Todėl, pavyzdžiui, esant sąsajoms su tokiomis priklausomybės formomis kaip narkomanija (disponavimas narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis yra kriminalizuotas Baudžiamajame įstatyme) nusikalstamumo tikimybė išauga.

Kiekviena konkreti nusikalstama veika yra lemiamą bendrą nusikalstamumo priežasčių, tačiau kalbant apie atskiras nusikalstamumo rūšis ir jų priežastis reikėtų pabrėžti, jog tai jau nėra bendros nusikaltimų priežastys. Atskiras nusikalstamas veikas lemia ne tik tipinės, bet ir netipinės priežastys, kurios yra labai įvairios⁵². Norėtume atkreipti dėmesį, jog tam tikro nusikaltimo, būdingo azartiniams lošimams, kaip socialinio teisinio reiškinio, priežastinis sąlygotumas yra susijęs su priežasčių visuma bei tam tikra jų sistema. Todėl galime teigti, jog priežastinis ryšys tarp nusikalstamos veikos, būdingos azartiniams lošimams, ir jos sukeltamų pasekmių yra daugiareikšmis.

⁴⁹ Babachinaitė G., Galinaitytė J., Jurgelaitienė G. ir kt. Kriminologija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010. P. 163.

⁵⁰ Ten pat.

⁵¹ Custer R.L., Custer L.F. Characteristics of the recovering compulsive gambler: a survey of 150 members of Gamblers Anonymous. Proceedings of the 4th Annual Conference On Gambling. Reno, Nevada; 1978.

⁵² Babachinaitė G., Galinaitytė J., Jurgelaitienė G. ir kt. Kriminologija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010. P. 166.

Nusikalstamos veikos, siejamos su azartiniais lošimais, nėra būdingos vien šiai verslo sričiai ir spėjama sudaro gana mažą nusikalstamumo procentą. 2001 m. Kanadoje, Albertos provincijoje, atlikti tyrimai parodė, jog apie 1,8 proc. tirtų nusikaltimų yra susiję su azartiniais lošimais. Lietuvoje panašių tyrimų, kaip jau minėjome, nėra atlikta. Tačiau šiame darbe mums svarbiausias yra pats azartinių lošimų ir nusikalstamumo santykis, t.y. azartinių lošimų, kaip „rizikingos“ pačiam individui paslaugos ir specifinių paslaugų teikėjų galimo polinkio į nusikalstamas veikas, sukeltos pasekmės.

Nagrinėjant azartinių lošimų ir nusikalstamumo santykį, kyla klausimas, kokias nusikalstamas veikas galime pripažinti susijusiomis su azartiniais lošimais. Konkretaus jų sąrašo pateikti negalime, todėl išskirdami tam tikras nusikalstamas veikas vadovausimės bendrais moksliniais tyrinėjimais, autorių nuomonėmis apie azartinių lošimų sąsajas su nusikalstamumu bei mūsų atliktu kokybiniu tyrimu⁵³.

Pirmiausia su azartiniais lošimais yra siejami turtinio ir ekonominio pobūdžio nusikaltimai. Šių nusikalstamų veikų vyravimą lemia pagrindinis objektas lošimuose, t.y. pinigai. 2010 m. įplaukos, gaunamos iš azartinių lošimų, organizuojamų Lietuvoje, siekė 963,1 mln. Lt. Negalime teigti, jog tokie dideli pinigų srautai tiesiogiai lemia turtinius nusikaltimus. Tačiau galime daryti prielaidą, jog tiek tarp paslaugų vartotojų, siekiančių gauti pinigų tolesniems lošimams, tiek tarp paslaugų teikėjų, norinčių maksimaliai padidinti iš šio verslo gaunamas pajamas egzistuoja tam tikra dalis asmenų, darančių nusikalstamas veikas.

Kitos grupės nusikalstamų veikų, siejamų su azartiniais lošimais, yra smurtiniai nusikaltimai, taip pat nusikaltimai, susiję su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis, nusikaltimais viešajai tvarkai, prostitucija ir kt. Tačiau turėtume atkreipti dėmesį, jog mūsų minimi užsienio autorių darbai daugiau orientuoti į platesnio masto nei Lietuvoje organizuojamus azartinius lošimus. Todėl atsižvelgiant į Lietuvos azartinių lošimų rinką bei vyraujančią šio verslo specifiką, toliau norėtume paanalizuoti nusikalstamas veikas, kurios, mūsų nuomone, būtų aktualios Lietuvoje.

Vadovaudamiesi mokslinės literatūros analize, nusikalstamas veikas pagal subjektus azartinių lošimų kontekste galime išskirti į dvi grupes⁵⁴, t.y.:

- 1) nusikalstamos veikos, būdingos lošimo paslaugų vartotojams;

⁵³ Pastaba: Darbo autoriaus atlikto kokybinio tyrimo (pusiau struktūrinio interviu) pagalba buvo atskleistos esminės nusikalstamų veikų, susijusių su azartiniais lošimais, priežastys bei motyvai. Tyrimo metu buvo anonimiškai apklausiamas asmuo, turintis pakankamai didelę kompetenciją sprendžiant problemas, susijusias su azartiniais lošimais, tiesiogiai dirbantis ir bendraujantis su probleminiais bei patologiniais lošėjais ir jų šeimos nariais.

⁵⁴ Pastaba: skirstymą į dvi grupes išskiria šio darbo autorius, remdamasis bendra mokslinės literatūros analize, nusikalstamų veikų pobūdžiu bei galimais nusikalstamų veikų subjektais.

2) nusikalstamos veikos, būdingos lošimo paslaugų teikėjams.

Didžioji dalis nusikalstamų veikų, kurias galėtume susieti su azartiniais lošimais, yra kriminalizuotos bei įtvirtintos Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau – BK)⁵⁵. Tačiau taip pat dalis BK straipsnių numato atsakomybę už kėsiniimąsi į tuos pačius įstatymo saugomus objektus, kaip ir ATPK. Administracinė atsakomybė nuo baudžiamosios atsakomybės šiuo atveju atibojama pagal pavojingumą visuomenei, o vertinimo kriterijais dažniausiai būna veikos mastas arba žalos dydis.

2.3. Lošimo paslaugų vartotojams būdingos nusikalstamos veikos

Turtinio pobūdžio nusikalstamos veikos yra labiausiai paplitusios Lietuvoje⁵⁶. Tai dažniausiai su azartiniais lošimais siejama nusikalstamų veikų grupė, ypač būdinga priklausomybę nuo azartinių lošimų turintiems asmenims, kurie darydami nusikalstamas veikas siekia gauti pinigų tolesniems lošimams⁵⁷. Tačiau pagrindinė kliūtis, trukdanti atskleisti azartinių lošimų sąsajas su turtiniais nusikaltimais yra ta, jog tokių nusikaltimų motyvai ne visada pasiekia viešumą. Asmeniui, priklausomam nuo azartinių lošimų, ypač būdingas šios problemos neigimas⁵⁸, todėl tikėtina, jog tokiais atvejais informacija apie nusikaltimo ryšį su azartiniais lošimais dažnai gali būti prarasta.

Daugelyje šalių turtinės nusikalstamos veikos sudaro didžiausią nusikalstamumo struktūros dalį⁵⁹. 1984 – 2009 m. užregistruotos vagystės Lietuvoje sudarė nuo 37 proc. iki 75 proc. viso registruoto nusikalstamumo⁶⁰. Nusikalstamos veikos nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams daromos neteisėtai, savanaudiškais tikslais užvaldant svetimą turtą. Tokių nusikalstamų veikų kaip vagystė (BK 178 str.) ar plėšimas (BK 180 str.) motyvus atskleisti gali būti gana sudėtinga ne tik dėl minėto asmens problemos neigimo, bet ir dėl gana didelio šių veikų masto bei latentiskumo. Atliktas kokybinis tyrimas parodė, jog viena dažniausių

⁵⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios, 2001-10-25, Nr. 89-2741.

⁵⁶ Babachinaitė G., Galinaitytė J., Jurgelaitienė G. ir kt. Kriminologija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010. P. 448.

⁵⁷ Reith G. University of Glasgow with The Scottish Centre for Social Research. „Research on the social impacts of gambling. Final report“ Eddinburg, 2006// <http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/143770/0036514.pdf>; prisijungimo laikas: 2011-01-15.

⁵⁸ Patologinis lošimas // <http://www.nebenoriu-losti.lt/2010/12/patologinis-losimas/>; prisijungimo laikas: 2011-03-03.

⁵⁹ Sakalauskas G., Dobrynina M., Justickaja S. ir kt. Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai. Vilnius: Teisės institutas, 2011. P.121.

⁶⁰ Ten pat, P. 122.

nusikalstamų veikų, kurias įvykdo patologiniai ir probleminiai lošėjai, yra vagystė (žr. 1 priedą). Nusikalstamų veikų faktą tarp pataloginių ir probleminių lošėjų patvirtina ir Priežiūros komisijos 2008 m. rugpjūčio mėn. – 2010 m. rugpjūčio mėn. prašymus nebeleisti lošti pateikusių asmenų atlikta anoniminė apklausa⁶¹, kurios metu 17 proc. apklaustųjų atsakė, jog dėl pinigų, kurių jiems reikėjo lošimams, yra įvykdę ką nors neteisėto, t.y. klastojimas, apgaulė, vagystė ar pasisavinimas. Ypač svarbu tai, jog lošėjų daromų nusikaltimų aukos dažniausiai yra jų šeimos nariai, artimi žmonės. Vagystę galime traktuoti kaip pataloginio ir probleminio lošimo „pasekmę“, kuri atsiranda dėl lošėjo noro išeiti iš savo būsenos, kurioje jis yra.

Kiek lengviau atskleisti azartinių lošimų ir sukčiavimo nusikaltimo, įtvirtinto BK 182 str., sąsajas. Sukčiavimas, priešingai nei vagystė ar plėšimas, gali būti tiesiogiai susijęs su azartiniais lošimais. Vagystės ar plėšimo atveju sąsajų su azartiniais lošimais dažniausiai galima rasti kalbant apie nusikalstamos veikos motyvus. Tuo tarpu sukčiavimas tam tikrais atvejais tiesiogiai susijęs su azartinių lošimų organizavimu ir ypač su stalo lošimais lošimo namuose (kazino). BK 182 str. dispozicija apibrėžia sukčiavimą kaip svetimo turto ar turtinės teisės įgijimą apgaule savo ar kitų naudai. Sukčiavimu taip pat laikomas turtinės prievolės išvengimas arba jos panaikinimas apgaule (šia prasme sukčiavimas nėra tiesiogiai susijęs su azartinių lošimų organizavimu). Sukčiavimo objektas yra nuosavybė, o dalykas – svetimas turtas (mūsų nagrinėjamu atveju – pinigai). Sukčiavimo sudėtis yra materialioji, o tai reiškia, kad nusikaltimas laikomas įvykdytu, kai asmuo užvaldo svetimą turtą. Todėl visais atvejais būtina įrodyti priežastinį ryšį tarp kaltininko apgaulės ir svetimo turto užvaldymo ar teisės į jį įgijimo⁶². Pavyzdžiui, lošimo namų (kazino) stebėjimo tarnyba užfiksuoja, kad prie kortų lošimo stalo lošiantys asmenys sukčiauja (žymi kortas ar jas sukeičia). Šie asmenys laimi tam tikrą pinigų sumą ir yra sulaikomi. Tiriant šį sukčiavimo atvejį svarbu nustatyti, kokią sumą kaltininkai laimėjo sukčiaudami, o kokią – atsitiktinai iškritus laiminčioms kortų kombinacijoms. Šio nusikaltimo žala bus laikoma tik ta suma, kurią nusikaltėliai laimėjo sukčiaudami. Svarbi aplinkybė yra ta, kad jei nėra sunkinančių aplinkybių ir žala nesieks vieno minimalaus gyvenimo lygio, tokie veiksmai nebus laikomi nusikaltimu ir asmenys bus patraukti administracinėn atsakomybėn už ATPK 173¹⁸ str. pažeidimą, kadangi visi lošimų organizatoriai lošimų reglamentuose nustatė griežtus draudimus sukčiauti lošimo metu. Viena pirmųjų ir kol kas vienintelių tokio pobūdžio ir masto bylų Lietuvos azartinių lošimų istorijoje 2005 m. dėl sukčiavimo iškelta V. ir V. Makejevams. Jie buvo kaltinami lošimo namuose (kazino) laimėdavę dideles sumas, o laimėjimus registruodavę kitų asmenų vardu bei tokiu būdu išvengdavę

⁶¹ Pastaba: Priežiūros komisijos atliktą apklausą plačiau apžvelgsime 3 šio darbo dalyje.

⁶² Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 1 knyga. – Vilnius: Eugrimas, 2000. P. 394.

mokesčių⁶³. 2005 m. liepos mėn. Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnyba gavo anoniminį laišką, kuriame buvo teigiama, jog piliečio V. Valeiša vardu buvo užregistruotas laimėjimas 60 144 Lt, kurį laimėjo kitas lošimo namų (kazino) klientas V. Makejevas. Anonimas informavo, kad per paskutines tris dienas V. Makejevas, lošdamas prie lošimo įrenginio Nr. 475, laimėjo 71 760 Lt, 20 500 Lt, 30 139 Lt, 20 100 Lt, 20 034 Lt, 62 760 Lt, 28 321 Lt ir 26 208 Lt sumas⁶⁴. Azartinių lošimų įstatymo 20 str. 1 d. nustatyta, jog lošimų organizatorius privalo registruoti asmenis, kurie arba keičia grynuosius pinigus į žetonus, arba įmoka, arba laimi sumą, viršijančią 3500 Lt ar ją atitinkančią sumą užsienio valiuta. Taigi visi laimėjimai, kurie yra didesni nei 3500 Lt, turi būti registruojami Valstybinėje mokesčių inspekcijoje. Tačiau V. Makejevas nepanoro šio laimėjimo užregistruoti savo vardu, nes tuomet jis valstybei turėtų sumokėti mokesčius. Todėl laimėjimas buvo užregistruotas kito prasilošusio lošimo namų (kazino) kliento vardu, kuris kaip teigiama turto nebeturėjo. Teismas pripažino asmenis kaltais dėl sukčiavimo pagal BK 182 str. 1 d. dėl 11 sukčiavimo nusikaltimų.

Kita nusikalstamų veikų grupė, susijusi su azartiniais lošimais yra **smurtiniai nusikaltimai**. Šiai nusikalstamų veikų grupei galime priskirti nusikaltimus žmogaus gyvybei bei nusikaltimus žmogaus sveikatai, o kai kuriais atvejais ir nusikaltimus žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei. Tokios veikos, kaip anksčiau minėta vagystė bei plėšimas, kaip ir smurtiniai nusikaltimai, nėra tiesioginiais veiksmais susijusios su azartiniais lošimais. Jos gali pasireikšti, pavyzdžiui, kaip patologinio lošimo pasekmė. Tai ypač aktualu kalbant apie priklausomybę nuo azartinių lošimų turinčių asmenų santykius su šeimos nariais. Jeigu vienas šeimos narys serga priklausomybe nuo azartinių lošimų, vaikas toje šeimoje nebėra saugus. Vaikai, augantys priklausomoje šeimoje, ilgainiui išmoksta nuo aplinkinių slėpti savo šeimos „gėdą“, „nelaimę“. Jie akylai saugo savo šeimos paslaptį. Labai dažnas elgesys tokiose šeimose – nekalbėti „apie problemą“, tarsi jos nematyti, nors įtampa ir nerimas tvyro ore. Jei vaiko bent vienas iš tėvų yra priklausomas, jis moko vaiką priklausomo elgesio, nes pastarasis priverstas meluoti. Tuo tarpu priklausoma asmenybė nuolat keičia savo poziciją šeimoje – vieną minutę jis gali būti mylintis, rūpestingas tėvas, o kitą – visiškai neatsakingas, impulsyvus asmuo. Mokslininkai pateikia įvairius duomenis apie pacientų, kurie gydėsi nuo patologinio potraukio azartiniams lošimams, depresinius nuotaikos pokyčius. Pavyzdžiui, J. I. Taber ir kt. (JAV)

⁶³ Po laimėjimų kazino įtarimai dėl nesumokėtų mokesčių//

http://www.alfa.lt/straipsnis/10490233/?Po.laimejimu.kazino.itarimai.del.nesumoketu.mokesciu=2011-01-30_17-39; prisijungimo laikas 2011-01-30.

⁶⁴ Ką atskleidė slapti politikų ir „Olympic“ kazino atstovų pokalbiai?// <http://www.komentaras.lt/?p=2562>; prisijungimo laikas: 2011-03-15.

nurodė, kad 32 proc. patologiųjų lošėjų kreipimosi į medicinos įstaigą metu buvo nustatytas ir didžiosios depresijos epizodas. Nepaisant gydymo eigoje buvusio susilaikymo nuo azartinių lošimų ir pastebimų pagerėjimų bendraujant su šeima bei darbe, 18 proc. šių pacientų su patologišku potraukiu azartiniam lošimams išliko depresinė nuotaika⁶⁵. Kiti autoriai, ištyrę daugiau atvejų, nustatė mažesnę patologiško potraukio azartiniam lošimams ir depresinių nuotaikos sutrikimų susibendrinimo procentą: E. Becona ir kt. (Ispanija) – 21 proc.⁶⁶, C. M. Beaudoin ir kt. (Kanada) – 25 proc.⁶⁷. Lietuvoje atlikto tyrimo duomenimis, depresiniai nuotaikos sutrikimai nustatyti 24,7 proc. patologiųjų lošėjų, kuriuos gydė tyrime dalyvavę respondentai. Vyraujanti diagnozė buvo vidutinio sunkumo depresijos epizodas⁶⁸.

Vaikas, augdamas priklausomybę turinčio asmens šeimoje, keičiasi priklausomai nuo tėvų elgesio, taip bandydamas išlikti susijęs su jais. Ypač svarbu yra tai, kad tokioje šeimoje, vaikas netenka saugumo jausmo, kuris yra pagrindas tolimesnei asmenybės raidai⁶⁹. John Burton teigia, jog socialinės rizikos šeima – tai šeima, kurioje vyrauja krizė dėl to, kad vienas ar keli šeimos nariai piktnaudžiauja psichoaktyviosiomis medžiagomis; yra priklausomi nuo azartinių lošimų; neprižiūri savo vaikų, leidžia jiems valkatauti, elgetauti; dėl turimos negalios, skurdo, socialinių įgūdžių stokos negali ar nemoka prižiūrėti vaikų; naudoja psichologinę, fizinę arba seksualinę prievartą; gaunamą valstybės paramą naudoja ne šeimos interesams⁷⁰. Kaip matome azartiniai lošimai čia traktuojami kaip vienas iš faktorių, priskiriamų socialinės rizikos šeimai bei didinančių nesaugumo būseną priklausomybę azartiniam lošimams turinčio asmens šeimos nariams.

Darbo autoriaus atliktas kokybinis tyrimas parodė, kad patologiųjų ir probleminių lošėjų šeimose pasitaiko smurto atvejų. Tačiau dažniausiai tokie atvejai nėra fiksuojami kaip nusikalstamos veikos ir pačių lošėjų daugiau traktuojami kaip buitiniai konfliktai, nors jų metu dažnai pasitaiko ne tik psichologinio, bet ir fizinio smurto atvejų. Tačiau teigti, jog lošėjams

⁶⁵ Taber J.I., McCormick R.A., Ramirez L.F. The prevalence and impact of major life stressors among pathological gamblers. *International Journal of the Addictions*, 1987, 22:71-9.

⁶⁶ Becona E., Del Carmen Lorenzo M., Fuentes M.J. Pathological gambling and depression. *Psychological Reports*, 1996;78(2):635.

⁶⁷ Beaudoin C.M., Cox B.J., Characteristics of problem gambling in a Canadian context: a preliminary study using a DSM-IV based questionnaire. *Canadian Journal of Psychiatry*// <http://www1.cpa-apc.org:8080/Publications/Archives/CJP/1999/June/cox.htm>; prisijungimo laikas: 2010-12-02.

⁶⁸ Burba B, Satkevičiūtė R, Skokauskas N. Pathological gambling in Lithuania before the introduction of new forms of gambling. *Proceedings of 5th European Conference On Gambling Studies And Policy*. Barcelona, 2002.

⁶⁹ Priklausomybė lošimams paliečia ir vaikus// <http://www.nebenoriu-losti.lt/2010/11/priklausomybe-losimams-paliecia-vaikus/>; prisijungimo laikas: 2011 -03-17.

⁷⁰ Burton J. *Conflict: Human Needs Theory* (vol. 2 of the Conflict Series). Macmillan, 1990. P. 14.

būdingas deviantinis elgesys būtų neteisinga. Priešingai, kokybinio tyrimo metu nustatyta, jog patologiniai lošėjai netgi laikytini „gerąja visuomenės dalimi“ (išsilavinę, iškalbingi, geras pareiga užimantys asmenys), tačiau viską lemia jų psichologinė būseną, kurią sukelia priklausomybė nuo azartinių lošimų. Reikėtų pabrėžti, jog psichologinės būsenos sukeltą jausmą lošėjai linkę nukreipti ne tik į kitus žmones, bet ir į save. Tarp patologiųjų ir probleminių lošėjų yra gana didelė savižudybės rizika (apie 90 proc. lošėjų turi minčių apie savižudybę). Savižudybė – tai ne vieno įvykio sukeltas veiksmas. Tai eilė veiksmų, susijungiančių į vieną grandinę, kurios paskutinis lašas ir gali priversti žmogų pasitraukti iš gyvenimo.

Neatmestina galimybė, jog tokia situacija šeimoje, kai asmuo ne visada sugeba kontroliuoti savo veiksmus, gali lemti ne tik psichologines problemas, bet ir išprovokuoti nusikalstamas veikas prieš asmenį.

Dar viena nusikalstamų veikų grupė, kurią galime susieti su azartiniais lošimais yra nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai **viešajai tvarkai**, įtvirtinti BK XL skyriuje. Azartinių lošimų įstatymo 10 str. 6 d. nustatyta, jog patalpose, kuriose organizuojami lošimai automatais, bingas, stalo lošimai, draudžiama kita ūkinė komercinė veikla, išskyrus restoranų, barų, koncertinę veiklą ir valiutos keitimą. Kai kuriuose lošimo automatų salonuose ir galima sakyti visuose lošimo namuose (kazino) barų veikla tapusi neatsiejama verslo dalimi. Tad lošimas, kaip laisvalaikio praleidimo forma, yra vis labiau tapatinama ir su alkoholio vartojimu. Lošimo namuose leidžiama prekyba alkoholiniais gėrimais, todėl kai kuriems pataloginiams lošėjams alkoholis padeda įgyti „drąsos“ statyti didesnes sumas, labiau rizikuoti, pervertinti savo kaip lošėjo galimybes bei sugebėjimus, susilpninti nesaikingo lošimo neigiamų pasekmių grėsmės suvokimą arba labiau džiaugtis mažais laimėjimais⁷¹. Taigi ar kiekvienas vartojantis alkoholį ir tuo pačiu metu lošiantis asmuo gali suprasti, kada lošimas jam tampa „pavojinga“ veikla ir ar jis gali atsakyti už savo veiksmus? Kai kurie atvejai lošimo organizavimo vietose rodo, kad ne.

Viešosios tvarkos pažeidimas kaip nusikalstama veika yra įtvirtintas BK 284 str. Pagrindinis šios nusikalstamos veikos objektas yra viešoji tvarka, papildomi objektai yra žmogaus sveikata, laisvė orumas ir nuosavybė⁷². Viešoji vieta teismų praktikoje suprantama kaip tokia vieta, kurioje nusikalstamos veikos padarymo metu yra ar turi teisę (gali) lankytis bet kurie asmenys⁷³. Lošimo organizavimo vieta visiškai atitinka viešosios vietos sąvoką. Nors tokioje

⁷¹ Skokauskas N., Satkevičiūtė R., Burba B. Patologinio potraukio azartiniais lošimams susibendrinimas su kitais psichikos sutrikimais. Kauno medicinos universiteto psichiatrijos klinika. Medicina (2003) 39 tomas, Nr.9// <http://medicina.kmu.lt/0309/0309-041.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-09-09.

⁷² Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (213-330 straipsniai) – Vilnius: Registrų centras, 2010. P. 442.

⁷³ Ten pat, P. 443.

vietoje ir negali lankytis nepilnamečiai asmenys, tačiau paprastai ten bet kada (darbo laikas dažniausiai yra visą parą) gali apsilankyti kiekvienas panorėjęs ir sulaukęs 18 metų asmuo. Dėl šios priežasties viešosios tvarkos pažeidimų rizika tik išauga. Pavyzdžiui, 2009 m. gruodžio 27 d. naktį 2.30 val. Panevėžyje, Nemuno gatvėje esančiame lošimo automatų salone, trys apsvaigę nuo alkoholio asmenys elgėsi įžūliai, vandališkais veiksmais demonstravo nepagarbą aplinkiniams ir aplinkai, sutrikdė salono darbą ir tvarką. Jie siekė metalinėmis kėdėmis užbarikaduoti įėjimą į lošimo saloną, grasino sužaloti į vidų norėjusius patekti policijos pareigūnus ir apsaugos darbuotojus. Tęsdami nusikalstamus veiksmus, asmenys pasipriešino pareigūnams ir sužalojo apsaugos darbuotoją. Šiuo atveju buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl pasipriešinimo valstybės tarnautojui ar viešojo administravimo funkcijas atliekančiam asmeniui (BK 286) ir viešosios tvarkos pažeidimo (BK 284 str. 1 d.)⁷⁴. Viešosios tvarkos kaip nusikalstamos veikos sąsajas su azartiniais lošimais atskleidžia asmens elgesys lošimo organizavimo vietoje, kurį gali lemti alkoholio vartojimas ar priklausomybės azartiniais lošimams daromas poveikis. Kokybinio tyrimo metu nustatyta, kad patologiinių bei probleminių lošėjų daromos nusikalstamos veikos yra įvykdomos dėl nesąmoningų asmens veiksmų, kuriuos vėlgi lemia mūsų minėta lošėjo psichologinė būseną. Prie to gali prisidėti ir lošimo organizavimo vietose pardavinėjamas alkoholis, kuris dar labiau apsunkina patologiinio ar probleminio lošėjo reakciją į aplinką bei atsakomybės už savo veiksmu suvokimą.

2.4. Lošimo paslaugų teikėjams būdingos nusikalstamos veikos

Viena iš aktualių azartinių lošimų verslui problemų yra **nelegalūs lošimai**. Nors kai kurie autoriai teigia, jog tokie lošimai vis dar egzistuoja⁷⁵, tačiau pastaruoju metu nelegalių lošimų atvejai Priežiūros komisijos veiklos ataskaitose užfiksuojami vos keli per metus. Dar 2001 m. – 2002 m., azartinių lošimų legalizavimo pradžioje, ši problema buvo labai aktuali. Nelygios konkurencinės sąlygos, t.y. nemokami valstybei mokesčiai, reikalavimų lošimo įrenginiams nepaisymas ir pan., suteikė nelegalių lošimų organizatoriams pranašumą konkurencinėje kovoje su bendrovėmis, legaliai organizuojančiomis lošimus. Nepaisant mažesnių veiklos sąnaudų, nelegalūs lošimų organizatoriai negalėjo pasiūlyti paslaugų kokybės, garantuoti klientų saugumo ir lošimų sąžiningumo.

⁷⁴ Lošimo salone pareigūnams pasipriešinusių tvarkos pažeidėjų laukia baudžiamoji atsakomybė// <http://www.teisingumas.lt/naujienos/aktualijos/losimo-salone-pareigunams-pasipriesinusi-tvarkos-pazeideju-laukia-baudziamoji-atsakomybe>; prisijungimo laikas: 2011-03-17.

⁷⁵ Grebliauskas A., Kacas S., Petrošius A. ir kt. Lošimų reguliavimas. Tarpdisciplininė azartinių lošimų studija. Vilnius: Žara, 2008. P. 193.

2002 m. Priežiūros komisijos nutarimu Nr. N-21 buvo sudarytos trys darbo grupės: nelegalių azartinių lošimų kontrolės ir prevencijos strategijos rengimo, teisės aktų, kuriais remiantis teisinė atsakomybė traukiami nelegalių lošimų organizatoriai, analizės ir šių teisės aktų tobulinimo projektų rengimo bei grupė, kurios tikslas vykdyti ir koordinuoti operatyvias priemones išaiškinant ir patraukiant atsakomybė nelegalių lošimų organizatorius. Šios darbo grupės parengė nelegalių azartinių lošimų prevencijos programą, organizavo patikrinimus siekiant išaiškinti ir patraukti atsakomybė nelegalių lošimų organizatorius Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Panevėžyje, Šiauliuose, Ukmergėje, Trakuose. Šių patikrinimų metu, kartu su policijos, Valstybinės mokesčių inspekcijos bei Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybos pareigūnais buvo patikrinta 20 nelegalių azartinių lošimų organizavimo vietų⁷⁶. Daugiausia tai pavieniai lošimo automatai baruose ir kavinėse. Tačiau pažymėtina, jog tuose miestuose, kur legalizavus azartinius lošimus pradėjo veikti legalios lošimų vietos, nelegalių lošimų vietų skaičius sumažėjo. Daugelis lošėjų legalizavus azartinius lošimus ir atsidarius legalioms lošimų organizavimo vietoms pasirinko pastarąsias, taip sumažindami nelegalių lošimų organizatorių pajamas ir priversdami juos užleisti rinką legaliai veikiančioms bendrovėms.

Pirmųjų penkerių lošimų verslo organizavimo metų Lietuvoje priežiūra leido išgryninti naujas nelegalių azartinių lošimų tendencijas. Vis mažiau buvo nustatoma atvejų, kuomet nelegalūs lošimai organizuojami pavieniais lošimo automatais atokesnėse vietose, tačiau vis daugiau problemų atsirado dėl lošimų, organizuojamų internetu pažeidžiant nustatytą tvarką. Iškreipdami tarptautinius teisės aktus (numatančius steigimosi laisvę ir paslaugų judėjimo laisvę⁷⁷), lošimų organizatoriai informaciją savo internetiniame puslapyje teikia ne tik anglų kalba, bet ir kitomis kalbomis, tame tarpe ir lietuvių kalba. Be to, jie aktyviai reklamuojasi ir taiko įvairias skatinimo priemones, nukreiptas į potencialius vartotojus Lietuvoje. Teisingumo Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad kiekviena šalis gali nustatyti savo lošimų organizavimo ir reguliavimo modelį, kadangi lošimai yra specifinis verslas. Azartinių lošimų įstatymo 10 str. 1 d. įtvirtinta, jog draudžiama organizuoti lošimus, nenurodytus šiame įstatyme arba pažeidžiant šio įstatymo nustatytą tvarką⁷⁸. Lošimų internetu šis įstatymas nereglementuoja. Tačiau minėtas draudimas neparemtas jo laikymąsi užtikrinančiomis priemonėmis.

Įstatymo analizė leidžia daryti išvadą, jog organizuoti azartinius lošimus internetu yra draudžiama, tačiau nėra draudžiama juos lošti. Šiuo metu internetiniai azartiniai lošimai

⁷⁶ Valstybinės lošimų priežiūros komisijos 2002 m. veiklos ataskaita// <http://www.vlpk.lt/lt/veikla/veiklos-ataskaitos/vlpk-ataskaita-2002/>; prisijungimo laikas: 2011-02-26.

⁷⁷ Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (suvestinė redakcija)// <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:0200:LT:PDF>; prisijungimo laikas: 2011-02-11.

⁷⁸ Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas//Valstybės žinios. 2001, Nr. 43-1495.

Lietuvoje vyksta, tačiau nėra efektyvių teisinių priemonių pasiekti užsienio valstybių jurisdikcijose registruotų lošimo organizatorių net ir tais atvejais, kai jų veikla pagal jos pobūdį yra nukreipta tiesiogiai į Lietuvos rinką (lošimo puslapio prieiga, kalba, atsiskaitymas per Lietuvos Respublikos bankus)⁷⁹. Atlikto kokybinio tyrimo metu paaiškėjo, jog viena didžiausių problemų, susijusių su azartiniais lošimais internetu, yra pokeris, kurį lošia nepilnamečiai. Dėl neribotos prieigos vis daugėja jauno amžiaus asmenų, kurie lošia internetu. Lošdami internetu nepilnamečiai tarsi brandina savo norą lošti. Sulaukę 18 ar 21 metų jie jau turi sukaupę lošimo patirtį. Būdamas nepilnametis, asmuo dar negali atskirti ir tinkamai įvertinti visų teigiamų ir neigiamų dalykų bei atsispirti įvairioms pagundoms. Todėl asmuo, pripratęs lošti dar būdamas nepilnametis, vargu ar galės to atsisakyti sulaukęs įstatymo nustatyto amžiaus.

Priežiūros komisijos iniciatyva internetinius lošimus reklamuojantys asmenys buvo patraukti administracinėn atsakomybėn bei pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl neteisėtos ūkinės veiklos⁸⁰. Tačiau kol kas šios bendrovės vykdo savo veiklą. Su šia problema susiduria visos Europos šalys, kuriose organizuoti lošimus internetu yra draudžiama. Tokiu būdu nelegaliai lošimus organizuojančios bendrovės neįgyvendina pinigų plovimo prevencijos priemonių bei nekreipia dėmesio į patologinio potraukio azartiniais lošimams problemos aktualumą. Galiausiai jos nemoka nustatytų mokesčių bei nepaiso azartinių lošimų reklamos draudimo. Jos turi galimybę nesąžiningai konkuruoti su licencijas organizuoti lošimus turinčiomis bendrovėmis.

Taigi dar viena nusikalstama veika, būdinga azartiniais lošimams, yra **neteisėtas vertimasis ūkine, komercine, finansine ar profesine veikla neįsteigus įmonės ar kitokiu neteisėtu būdu arba neturint licencijos (leidimo) tokiai veiklai, kuriai reikalinga licencija (leidimas)**. ATPK dvyliktame skirsnyje, jungiančiame pažeidimus prekybos, finansų, apskaitos ir statistikos srityje, esantis 173 str., numatantis administracinę atsakomybę už minėtą veiką iš esmės gina tą patį objektą, kaip ir BK XXXI skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“ 202 str., kuriame numatyta baudžiamoji atsakomybė tiems subjektams, kurie versliškai ar stambiu mastu ėmėsi ūkinės, komercinės, finansinės ar profesinės veiklos, neįsteigę įmonės ar kitokiu neteisėtu būdu arba neturėdami licencijos (leidimo) veiklai, kuriai ji (jis) reikalingi. Baudžiamajame įstatyme įstatymų leidėjas neišskyrė azartinių lošimų organizavimo tvarkos pažeidimo kaip atskiro nusikaltimo (taip, kaip ATPK 173¹⁸ str.), todėl azartinių lošimų organizavimas neįsteigus įmonės arba įsteigus įmonę, bet

⁷⁹ Arasimavičius M. Internetinių azartinių lošimų teisinio reguliavimo problemos. Socialinių mokslų studijos, 2009 2(2). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009. P. 310.

⁸⁰ Valstybinės lošimų priežiūros komisijos 2006 m. veiklos ataskaita// <http://www.vlpk.lt/lt/veikla/veiklos-ataskaitos/>; prisijungimo laikas: 2010-12-14.

neturint šiai veiklai licencijos, arba įsteigus įmonę ir turint šiai veiklai licenciją, bet neturint leidimų atidaryti lošimų vietas užtraukia baudžiamąją atsakomybę, žinoma, jei tokia veikla atitiks versliškumo ar stambaus masto kriterijus. Tačiau kaip turi būti suprantami šie požymiai ir ar jie yra tapatūs? Vertimasis veikla (versliškai imtis veiklos) turi būti suprantama kaip visuma tarpusavyje susietų veiksmų, kuriais paprastai siekiama gauti pelno⁸¹. Vargu ar galima būtų traukti baudžiamojon atsakomybėn tą asmenį, kuris vieną vakarą pasikvietė pas save į svečius draugus lošti pokerį ar vieną kartą tarpininkavo draugams, susilažinusiems dėl kokių nors varžybų rezultato, be jokio atlygio. Tačiau jei asmuo nuolatos suteikia patalpas asmenims, lošiantiems azartinius lošimus, parūpina lošimų priemones už atlygį, tuomet jis gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn. Stambaus masto sąvoka atskleidžiama ATPK 173 str. pastaboje, kur nurodoma, jog baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą veiklą atsiranda tuomet, kai pajamos (įplaukos) ar paskutiniųjų 12 mėnesių pajamos (įplaukos) iš tokios veiklos, ar nustatyta tvarka neįtrauktų į apskaitą prekių vertė viršija 500 minimalių gyvenimo lygių dydžio sumą. Šio nusikaltimo elementai savo turiniu iš esmės panašūs į prieš tai analizuoto ATPK 173¹⁸ str. numatyto pažeidimo elementus, tačiau yra keli esminiai skirtumai. BK 202 str. numatyto nusikaltimo objektyviajai pusei būdingi tik aktyvūs veiksmai. Šio nusikaltimo subjektu, priešingai nei minimo ATPK, gali būti ne tik fizinis asmuo, sulaukęs 16 metų amžiaus, bet ir juridinis asmuo.

Priklausomybė nuo azartinių lošimų egzistavo visą laiką, tačiau daugeliui patologinių ir probleminių lošėjų lošimas prasidėjo nelegaliose lošimo vietose. Kokybinio tyrimo rezultatai rodo, jog iki azartinių lošimų legalizavimo patologiniai ar probleminiai lošėjai gana dažnai lošdavo nelegalius lošimus ir lankydavosi tokiose vietose. Populiariausi lošimai tuo metu buvo kortomis. Situacija po azartinių lošimų legalizavimo galima sakyti pasikeitė. Lošėjai lankosi legaliose lošimo vietose, o nelegalių azartinių lošimų organizavimo vietų retai užfiksuojama, nebent pasitaiko atvejų, kai susirinkus grupelėmis tiesiog lošiamas pokeris. Toks lošėjų sumažėjimas nelegaliose lošimo vietose ir jų prisitaikymas prie legalizuotų azartinių lošimų leidžia daryti išvadą, jog legalizuoti azartiniai lošimai Lietuvoje, padeda išryškinti tam tikras lošėjų skaičiaus tendencijas. Šiuo metu manoma, kad apie 4 proc. populiacijos gali atitikti patologinio lošėjo kriterijus⁸², tačiau tikrojo tokių lošėjų skaičiaus mes niekada nesužinosime. Jeigu kažkokia veikla vyksta šešėlyje, galbūt geriau ją kontroliuoti. Tik analizuojant legalizuotos veiklos specifiką bei paslaugų vartotojų ir teikėjų poreikius, galima iškelti problemas, kurios veiklai egzistuojant pagrindyje būtų nežinomos ir pasiūlyti šių problemų sprendimo būdus.

⁸¹ Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 2 knyga. – Vilnius: Eugrimas, 2000. P. 376.

⁸² Patologinis lošimas / <http://www.nebenoriu-losti.lt/author/dainius-stasiunas/>; pridijungimo laikas: 2011-02-20.

Žinoma, kitas klausimas būtų, ar legalizavimas dar labiau nepaskatino priklausomybės nuo azartinių lošimų atvejų ir lošėjų skaičiaus padidėjimo.

Nelegalūs azartiniai lošimai pamažu keitė savo tradicinę formą nuo pavienių lošimo organizavimo vietų iki lošimų internete. Tačiau dar viena problema net ir keičiantis azartinių lošimų organizavimo formoms visuomet buvo aktuali. Tai – **pinigų plovimas**. Nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas, už kurį BK 216 str. numatyta atsakomybė, Lietuvos ir tarptautiniuose teisės aktuose įvardijamas pinigų plovimu. Azartinių lošimų sąsajas su pinigų plovimu galima rasti tiek tarptautiniuose teisės aktuose (pvz. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje iš dalies pakeičiančioje Tarybos direktyvą 91/308/EEB dėl finansų sistemos apsaugos nuo jo naudojimo pinigų plovimo tikslais Nr. 2001/97/EB⁸³, kurioje nustatyta, kad kazino turi būti taikoma šiose direktyvose nustatyti įpareigojimai, kuriais siekiama užkirsti kelią pinigų plovimui), tiek ir nacionalinėje teisėje – Lietuvos Respublikos Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatyme (toliau – Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas)⁸⁴ ir jo nuostatų įgyvendinimą reglamentuojančiuose teisės aktuose. Minėto įstatymo paskirtis – nustatyti pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo prevencijos priemones bei institucijas, atsakingas už pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo prevencijos priemonių įgyvendinimą. Pagal šį įstatymą pinigų plovimas yra:

1) turto teisinės padėties pakeitimas arba turto perdavimas, žinant, kad šis turtas yra gautas iš nusikalstamos veikos arba dalyvaujant tokioje veikoje, siekiant nuslėpti arba užmaskuoti neteisėtą turto kilmę arba siekiant padėti bet kokiam nusikalstamoje veikoje dalyvaujančiam asmeniui išvengti teisinių šios veikos pasekmių;

2) turto tikrojo pobūdžio, tikrosios kilmės, šaltinio, vietos, disponavimo, judėjimo, nuosavybės teisių arba su nuosavybe susijusių teisių nuslėpimas arba užmaskavimas, žinant, kad šis turtas yra gautas iš nusikalstamos veikos arba dalyvaujant tokioje veikoje;

3) turto įgijimas, valdymas ar naudojimas, įgijimo (perdavimo) metu žinant, kad šis turtas gautas iš nusikalstamos veikos arba dalyvaujant tokioje veikoje;

⁸³ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva iš dalies pakeičianti Tarybos direktyvą 91/308/EEB dėl finansinių sistemos apsaugos nuo jo naudojimo pinigų plovimo tikslais 2001/97/EB// http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=26703; prisijungimo laikas: 2011-01-12.

⁸⁴ Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas. Valstybės žinios, 1997, Nr. 64-1502.

4) rengimasis, pasikėsinimas padaryti, bendrininkavimas darant bet kurią 1–3 punktuose nurodytų veikų⁸⁵.

Šios nusikalstamos veikos objektas yra valstybės finansų ir kredito sistemos apsaugos interesai. BK 216 str. numatyta nusikaltimu kėsinama į šalies finansų ir kredito sistemas, sudaromos prielaidos iškreipti realią valstybės finansų sistemos padėtį, skatinami infliaciniai procesai, dėl to gali kilti grėsmė visos finansų ir kredito sistemos stabilumui.

Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo 4 str. 5 d. įtvirtinta, jog Priežiūros komisija priima azartinius lošimus organizuojančioms bendrovėms skirtus nurodymus, kuriais siekiama užkirsti kelią pinigų plovimui ir (ar) teroristų finansavimui, prižiūri šių bendrovių veiklą, susijusią su pinigų plovimo ir (ar) teroristų finansavimo prevencijos priemonių įgyvendinimu, konsultuoja šias bendroves minėtų nurodymų įgyvendinimo klausimais⁸⁶.

2008 m. buvo pradžioje priimtos Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymo pataisos. Šio įstatymo 9 str. 4 d. nuostatos, nustatančios visų įeinančių į lošimo namus (kazino) registraciją bei asmenų, keičiančių grynuosius pinigus į žetonus ar žetonus į grynuosius pinigus registraciją, įsigaliojo 2008 m. birželio 1 d. Naujas reglamentavimas, praktiškai nepalietęs kitų lošimo rūšių organizavimo, iš esmės pakeitė lošimų organizavimo lošimo namuose (kazino) sąlygas. Daugelyje Europos valstybių lošimo namuose (kazino) taikoma pinigų plovimo prevencijos priemonė – įeinančiųjų asmens tapatybės nustatymas ir registravimas – nesudėtingai įgyvendinama, lengvai kontroliuojama bei teikia kitų teigiamų rezultatų (tokių, kaip papildoma ir visuotina įeinančiųjų amžiaus kontrolė, prašymus apriboti galimybę lošti pateikusių asmenų kontrolė), buvo sustiprinta reikalavimu registruoti kiekvieną lošėjų atliekamą operaciją su grynais pinigais. Reikalavimas registruoti asmenis detalizuojamas Azartinių lošimų įstatymo 20 str. 1 d., kurioje nustatyta, jog lošimų organizatorius Vyriausybės nustatyta tvarka privalo registruoti asmenis, kurie arba keičia grynuosius pinigus į žetonus, arba įmoka, arba laimi sumą, viršijančią 3500 litų ar ją atitinkančią sumą užsienio valiuta⁸⁷. Šios įstatymo nuostatos paskirtis yra specifinė. Ji iš esmės skirta pinigų plovimo prevencijai.

Be šio įstatymo, Priežiūros komisija, vykdydama Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatyme įtvirtintus reikalavimus parengė Azartinius lošimus organizuojančioms bendrovėms skirtus nurodymus, kuriais siekiama užkirsti kelią pinigų

⁸⁵ Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas. Valstybės žinios, 1997, Nr. 64-1502.

⁸⁶ Ten pat.

⁸⁷ Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas//Valstybės žinios. 2001, Nr. 43-1495.

plovimui ir (ar) teroristų finansavimui (toliau – Nurodymai)⁸⁸. Šis teisės aktas yra privalomojo pobūdžio ir apibrėžia pagrindines gaires, susijusias su minėto įstatymo įgyvendinimu.

Vienas iš pagrindinių galimų pinigų plovimo, t.y. turto, gauto iš nusikalstamos veikos arba dalyvaujant tokioje veikoje, teisinės padėties pakeitimo siekiant nuslėpti neteisėtą turto kilmę, būdų lošimų organizavimo vietose yra nelegalių pinigų keitimas į žetonus ir vėliau, simboliškai dalyvaujant arba iš viso nedalyvaujant lošime, jų keitimas į grynuosius pinigus siekiant deklaruoti legalias pajamas. Minėtų Nurodymų 5 punkte išskiriami pagrindiniai kriterijai, pagal kuriuos reikėtų spręsti apie lošimo rūšies pavojingumą dėl pinigų plovimo galimybes, t.y.:

- 1) įprastai dideli grynujų pinigų srautų judėjimai;
- 2) galimi dideli (neriboti) laimėjimai;
- 3) lošimų dažnumas nėra ribojamas objektyviomis sąlygomis (t.y. jie gali vykti taip dažnai kaip tik sugeba lošėjas).

Esant šioms sąlygoms lošimo rūšis laikoma turinti galimybes ją naudoti pinigų plovimui. Atsižvelgiant į šiuos kriterijus, pavojingiausia lošimo rūšimi laikomi lošimai, organizuojami lošimo namuose (kazino) – stalo lošimai ir lošimai A kategorijos automatais. Toliau seka tokios lošimų rūšys kaip lažybos ir totalizatorius, po jų lošimai B kategorijos automatais ir galiausiai bingas⁸⁹.

Lošimus *lošimo namuose (kazino)* organizuojanti bendrovė privalo užtikrinti, kad būtų nustatyta kliento, kiekvieną kartą įeinančio į lošimo namus (kazino), tapatybė ir jis būtų užregistruotas prieš jam įeinant į lošimo namus (kazino), t.y. būtų užfiksuoti duomenys, patvirtinantys kliento tapatybę, taip pat šią tapatybę patvirtinančio dokumento duomenys bei kliento įėjimo į lošimo namus laikas minutės tikslumu. Duomenys turi būti fiksuojami registracijos žurnale pagal bendrovės pasirinktą registracijos sistemą (rekomenduojamas kortelių sistemos įdiegimas ir pan.). Kalbant apie nurodymus, susijusius su lošimo namuose (kazino) atliekamų įtartinų ar neįprastų piniginių operacijų ar sandorių registravimu, pažymėtina, jog operacijos turi būti registruojamos, kai:

- 1) kliento atliekamų piniginių operacijų pobūdis kelia įtarimą, jog siekiama išvengti piniginių operacijų įtraukimo į lošimus organizuojančios bendrovės Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka tvarkomą atliktų piniginių operacijų bei įtartinų ir neįprastų piniginių operacijų ar sandorių registrą;

⁸⁸ Valstybinės lošimų priežiūros komisijos 2008 m. gruodžio 17 d. nutarimas Nr. 349 “Dėl azartinius lošimus organizuojančioms bendrovėms skirtų nurodymų, kuriais siekiama užkirsti kelią pinigų plovimui ir (ar) teroristų finansavimui, patvirtinimo”//Valstybės žinios. 2008, Nr. 150-6152.

⁸⁹ Ten pat.

2) klientas per 1 kalendorinę dieną keičia grynuosius pinigus į žetonus ir žetonus į grynuosius pinigus už 15 000 eurų ar daugiau arba atitinkančią sumą užsienio valiuta;

3) klientas nuolat keičia grynuosius pinigus į žetonus ir žetonus į grynuosius pinigus nedalyvaudamas lošime.

Tačiau bendrovės savo nuožiūra gali registruoti ir kitokius atvejus, atitinkančius minėtų operacijų ar sandorių sąlyginius kriterijus.

Kalbant apie nurodymus *lažybas ir totalizatorių organizuojančioms bendrovėms*, pažymėtina, jog įtartina ar neįprasta yra laikytina operacija, kurios metu klientas per 1 kalendorinę dieną sumoka (stato lažybose) 15 000 eurų ar daugiau arba atitinkančią sumą užsienio valiuta. Nurodymai *automatų salonuose lošimus organizuojančioms bendrovėms* atitinka aukščiau apibūdintus lošimo namams (kazino) skirtus nurodymus, išskyrus 3-įjį kriterijų.

Neatmestina galimybė, jog dar prie dešimtmetį egzistavus nelegaliems azartiniam lošimams Lietuvoje, iš šio verslo buvo gaunamos didelės pajamos, todėl azartinių lošimų legalizavimas ir šių paslaugų apmokestinimas atnešė gana nemažą naudą valstybei. Tačiau šioje vietoje reikėtų atkreipti dėmesį ir į tai, kokią žalą tai pačiai valstybei galėjo padaryti priklausomybės nuo azartinių lošimų pasekmės: iširusios šeimos, nusikalstamos veikos, nedarbingi asmenys, lošėjų gydymas ir t.t.

Atsižvelgiant į didėjančią pinigų plovimo bei teroristų finansavimo grėsmę bei vadovaujantis tarptautinių organizacijų reikalavimais, buvo priimta nemažai teisės aktų, reikalaujančių, kad lošimų organizatoriai sugriežtintų klientų bei jų vykdomų operacijų identifikavimą. Teisės aktų, susijusių su pinigų plovimu, gausa azartinių lošimų srityje rodo, jog ši problema yra viena aktualiausių legalizavus lošimų verslą Lietuvoje bei galinčių daryti ženklią įtaką kriminologinei situacijai.

Azartinių lošimų ir nusikalstamumo santykis pasižymi ypatinga tarpusavio sąveika, kuri egzistuoja tiek legaliuose, tiek nelegaliuose azartiniuose lošimuose. Legalizavus šį verslą mūsų valstybėje, tapo lengviau jį kontroliuoti, sumažėjo lošėjų apsilankymų nelegaliose lošimo organizavimo vietose. Tačiau iškilo tokios problemos, kaip pinigų plovimo tikimybė bei lošėjų daromos nusikalstamos veikos.

3. PRIKLAUSOMYBĖS NUO AZARTINIŲ LOŠIMŲ VIKTIMOLOGINIAI ASPEKTAI

Legalizavus azartinius lošimus Lietuvoje daugiausia buvo diskutuojama apie azartinių lošimų poveikį šalies ekonomikai bei galimus reguliavimo bei jo tobulinimo variantus. Tačiau plečiantis šiam verslui vis dažniau imta kalbėti apie gana naują mūsų visuomenei reiškinį – priklausomybę nuo azartinių lošimų.

Prasidėjo viešos diskusijos apie tai, jog moraliniai ir dvasiniai nuostoliai, legalizavus azartinius lošimus, gali būti kur kas didesni nei planuojamas pelnas, o dvasiškai palūžusių ir morališkai žlugusių žmonių išlaikymas gali dar didesne našta užgulti valstybės ir visuomenės pečius.

3.1. Priklausomybės nuo azartinių lošimų samprata ir priežastys

Tarptautinėje statistinėje ligų ir sveikatos problemų klasifikacijoje (toliau – TLK-10)⁹⁰, priklausomybės sindromas apibrėžiamas kaip fiziologinių ir kognityvinių reiškinų kompleksas, kuriame medžiagos arba medžiagų klasės vartojimas individui yra daug svarbesnis nei kitas elgesys, anksčiau labiau vertintas.

Dr. Robert Kuster pirmasis tiksliai aprašė su azartiniais lošimais susijusį sindromą, kurį tuomet pavadino kompulsyviu (patologiniu) lošimu. Patologinis potraukis azartiniams lošimams atskiru psichikos sutrikimu laikomas nuo 1980 m., kai pirmą kartą buvo įtrauktas į tarptautinę ligų klasifikaciją DSM-III⁹¹.

Tuo tarpu TLK-10 šis patologinis potraukis apibrėžiamas kaip dažnai pasikartojantys potraukio azartiniams lošimams epizodai, kurie taip užvaldo asmens gyvenimą, kad atsisakoma socialinių, darbo, materialinių ir šeimyninių vertybių bei įsipareigojimų. Šis sutrikimas dar vadinamas ludomanija⁹² (lot. *ludos* – žaidimas, lošimas; gr. *mania* – stiprus, beveik liguistas potraukis, pamišimas) ir priklauso įpročių ir potraukių sutrikimams. Pabrėžiamas kompulsyvus

⁹⁰ Pastaba: Lietuvoje naudojama Tarptautinė ligų ir sveikatos problemų klasifikacija TLK-10, patvirtinta 1992 m. Pasaulines Sveikatos Organizacijos.

⁹¹ Pastaba: DSM - tai tarptautinis psichinių ligų registras (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders), sudarytas 1994 m. JAV ir naudojamas visame pasaulyje. Šiuo metu naudojama 2000 m. 4-oji DSM versija, žinoma kaip DSM-4-TR bei rengiamas DSM-5.

⁹² Internetinis su azartiniais lošimais susijusių terminų žodynas// <http://joss.com.ua/rus/dictionary.php?topicid=5#%D0%9B>; prisijungimo laikas: 2010-09-10.

šių veiksmų pobūdis, racionalios priežasties nebuvimas bei kenkimas savo ir kitų žmonių interesams.

Patologinis potraukis azartiniams lošimams skiriamas nuo atsitiktinio socialinio lošimo⁹³ (jis nesukelia pavojaus svarbiems santykiams bei profesinių pareigų atlikimui). Socialiniu lošimu laikomas potraukis azartiniams lošimams – tai dažnas potraukis azartiniams lošimams siekiant susijaudinimo arba siekiant gauti pinigų. Tačiau, susidūręs su praradimais ar kitomis rimtomis pasekmėmis, žmogus gali sutramdyti šį savo potraukį. Patologinio lošimo sutrikimas charakterizuojamas kaip nekontroliuojamas lošimas, besiskiriantis nuo pasilinksminimo pramogų bei turintis didžiulę griaunamąją lošėjo gyvenimo galią. Turintis šį sutrikimą asmuo netgi gali daryti nusikaltimus⁹⁴, kad turėtų pinigų šiam savo poreikiui. Dėl šio sutrikimo lošėjai dažnai praranda darbą, draugus, viso gyvenimo santaupas, o kartais net šeimą.

Specialistai lošėjus skirsto į tris lygius⁹⁵:

- 1) 1 lygis: laisvalaikio (arba socialiniai) lošėjai;
- 2) 2 lygis: probleminiai lošėjai;
- 3) 3 lygis: patologiniai lošėjai.

Laisvalaikio (arba socialiniai) lošėjai į azartinius lošimus žiūri tik kaip į pramogą ir dėl lošimų paprastai neturi jokių problemų. Probleminiai lošėjai gali turėti keletą pataloginiams lošėjams būdingų savybių, tačiau jie dar gali sustoti lošti ir įveikti savo problemas arba priešingai – lošti toliau ir pasiekti trečiąjį lygį. Patologinių lošėjų problemos jau sekinančios, chroniškos bei keičiančios kasdienį gyvenimą⁹⁶.

Z. Froidas vienas iš pirmųjų pastebėjo pataloginio lošimo panašumą į priklausomybę nuo alkoholio bei narkotikų⁹⁷. Šiandieniniai tyrimai ir stebėjimai rodo, kad didesnė rizika tapti lošėjais gresia asmenims, turintiems kai kurių psichikos sveikatos problemų (t.y. nuotaikos sutrikimai, nerimastingumas, asmenybės sutrikimai ir kt.), priklausomiems nuo alkoholio, narkotikų ar tiems, kurių šeimose buvo lošėjų⁹⁸. Pataloginio lošimo sutrikimas yra veiksmo, arba elgesio potraukis, skirtingai nei kiti potraukiai maistui, narkotikams, alkoholiui ar tabakui. Veiksmo priklausomybėms potraukis vystosi dėl asmens veiksmų ar netgi ritualų, kurie lydi

⁹³ Patologinis potraukis azartiniams lošimams. Nervų ir psichikos ligos.// <http://www.medicine.lt/index.php?pagrid=leidiniai&subid=npl&strid=5302>; prisijungimo laikas: 2011-02-12.

⁹⁴ Pastaba: Nusikalstamas veikas, būdingas lošimo paslaugų vartotojams aptarėme 2.1.2. šio darbo dalyje.

⁹⁵ Bulotaitė L. Priklausomybių anatomija. Vilnius: Tyto alba, 2009. P. 198.

⁹⁶ Ten pat, P. 199.

⁹⁷ Pastaba: Tradicinis psichoanalitinis lošimų traktavimas kildinamas iš psichoanalizės tėvu tituluojamo Z. Froido veikalo, kuriame jis analizuoja save užkietėjusiu lošėju laikiusio žymaus rusų rašytojo Fiodoro Dostojevskio motyvus bei lošimų patirties įtaką pastarojo kūrinii „Nusikaltimas ir bausmė“ ir „Lošėjas“ turiniui.

⁹⁸ Bulotaitė L. Priklausomybių anatomija. Vilnius: Tyto alba, 2009. P. 194.

priklausomą elgesį⁹⁹. Lošiant pasitenkinimas gali būti stimuliuojamas socialine lošimo namų (kazino) atmosfera arba didelės rizikos jauduliu. Kai kurie lošėjai netgi turi „sėkmės“ drabužius ar aksesuarus, kuriuos jie dėvi ar atsineša lošiant, tikėdami, jog tai atneš jiems sėkmę ir taip sukeldami dar didesnę azartą. Patologinis lošimas pradeda vystytis gana lėtai, kartais metų metais, o kartais ir dešimtmečiais, nuo paprastų socialinių ar pramoginių lošimų¹⁰⁰. Kartais asmuo, įprastai lošęs daugelį metų, kompulsyviai lošti pradeda tik tada, kai patiria didelį stresą (skyrbybos, rimta liga). Lošimai pasižymi labai didele įvairove. Vartotojas gali rinktis ne tik tarp lošimo rūšių (automatai, ruletė, lažybos), aplinkos, kurioje lošiama (lošimo namai, automatų salonas, lažybų punktas, lošimai internetu), bet ir tarp sričių, kurios jį domina (pavyzdžiui, lažinantis lošėjas gali rinktis iš krepšinio, futbolo rungtynių, šunų lenktynių baigties). Tokia lošimo paslaugų įvairovė pritraukia didesnę vartotojų ratą. Valstybinis psichikos sveikatos centras 2007 m. anonimiškai apklausė 14 asmenų, turinčių pataloginį potraukį azartiniam lošimams siekiant išsiaiškinti jų pačių požiūrį į lošimų poveikį asmens sveikatai bei kurios lošimų rūšys sukelia didesnę žalą. Visi apklaustieji teigė, jog lošimų plėtoti nebereikia, nes naujų lošimo rūšių įteisinimą jie aiškino kaip skatinimą lošti ir įtraukti kuo daugiau žmonių į lošimus. Jų nuomone, visi lošimai yra rizikingi vienodai. Šio tyrimo dalyvių nuomone, didžiausią žalą lošimai daro psichinei ir fizinei sveikatai, profesinei veiklai, santykiams šeimoje ir nusikalstamumui, kuris atsiranda siekiant tęsti lošimus¹⁰¹.

Nors nėra tikslių duomenų, kokia lošimo rūšis žmogui dažniausiai sukelia priklausomybę, o patys lošėjai teigia, jog visos lošimo rūšys, jų asmenine patirtimi ir nuomone, yra rizikingos vartotojui, tačiau vis dėlto apie pavojingiausias individui lošimo rūšis priklausomybės aspektu, mes galime spręsti iš Priežiūros komisijai pateikiamų prašymų nebeleisti lošti¹⁰².

Nuo 2010 m. rugsėjo mėn. taip pat pradėjo veikti projektas *Nebenoriu lošti.lt*¹⁰³. Tai bendras Priežiūros komisijos ir UAB „Lošimų strateginė grupė“ socialinis projektas. Šio projekto tikslas yra padėti problemų dėl azartinių lošimų turintiems asmenims, jų šeimos nariams ir artimiesiems, suteikiant informaciją, kur jie galėtų gauti tolesnę kvalifikuotą pagalbą

⁹⁹ Patologinis lošimas. Psichiatras Stasiūnas D. // <http://www.nebenoriu-losti.lt/2010/12/patologinis-losimas/>; prisijungimo laikas: 2011-01-08.

¹⁰⁰ Ten pat.

¹⁰¹ Azartiniai lošimai Lietuvoje – teisinis reguliavimas, verslo raida ir perspektyvos. Konferencijos medžiaga. Vilnius: Valstybinė lošimų priežiūros komisija, 2007. P. 36.

¹⁰² Pastaba: Prašymas nebeleisti lošti yra asmens laisvos valios išraiška ir jis bet kada gali savo prašymą atšaukti. Galimybės lošti ribojimo terminas negali būti trumpesnis, nei 6 mėnesiai, o prašymas dėl apribojimo panaikinimo pateikiamas tik Priežiūros komisijoje.

¹⁰³ Pastaba: Pagalba lošėjams ir jų šeimų nariams. www.nebenoriu-losti.lt.

(anoniminių lošėjų grupės, psichologinė pagalba, gydymo įstaigos). Priimant asmenų prašymus, juos (ir jų šeimos narius) konsultuoja specialistai, kurie taip pat teikia informaciją telefonu, elektroniniu paštu bei internetinėmis pokalbių svetainėmis.

Nors šiuo metu galiojantys teisės aktai nenumato galimybės asmens sutikimu ar priverstinai apriboti galimybę lankytis azartinių lošimų organizavimo vietose ir lošti, Priežiūros komisija yra sutarusi su Lietuvos lošimo operatorių asociacijai¹⁰⁴ priklausančiais lošimų organizatoriais, kad asmeniui pageidaujant jis būtų neįleidžiamas į lošimo organizavimo vietą. Prie šio susitarimo vienaip ar kitaip prisijungę ir kiti lošimų organizatoriai, nepriklausantys šiai asociacijai. Eksperimentinis savęs ribojimo programos projektas¹⁰⁵ pradėtas 2004 m. liepos mėn. 2011 m. kovo 31 d. duomenimis į Priežiūros komisiją jau kreipėsi 1819 asmenų¹⁰⁶ su prašymais apriboti patekimą į lošimo organizavimo vietas. Vadovaujantis Priežiūros komisijos teikiamais 2010 m. liepos – rugsėjo mėn. duomenimis daugiausiai prašymų apriboti patekimą į lošimo organizavimo vietas pateikiama į lošimo namus (kazino) (žr. 2 lent.). Tokių prašymų per minėtą laikotarpį Priežiūros komisijai buvo pateikta 36. Kai kurie asmenys pageidauja, jog būtų apribotas jų lankymasis visose lošimo organizavimo vietose. Tokių prašymų gauta 26. Taip pat 18 asmenų pateikė prašymus nebeleisti lošti tik lošimo automatų salonuose.

¹⁰⁴ Pastaba: Lietuvos lošimo operatorių asociacija (LLOA) įsteigta 2003 m. spalio 15 d. Pagrindinis jos tikslas - kartu su kompetentingomis Lietuvos Respublikos institucijomis dalyvauti formuojant ir vykdant bendrą lošimų verslo politiką, kuriant ir tobulinant lošimo verslą reglamentuojančius įstatymus ir kitus teisės aktus, koordinuoti Asociacijos narių pastangas, plėtoti veiklą, atstovaujant jų ekonominius ir teisinius interesus. Internetinis puslapis: www.lloa.lt.

¹⁰⁵ Pastaba: Savanoriško lošimo apribojimo („self-restriction“) programa, pasiūlyta Harrah's Entertainment Casinos (JAV). Programą šiuo metu efektyviai vykdo ne tik JAV, bet ir kitų šalių lošimo organizatoriai. Programos esmė remiasi patologinio potraukio azartiniams lošimams, kaip impulsų kontrolės sutrikimo samprata. Šios programos dalyvis pasirašo sutartį su lošimo organizatoriais ir iš anksto numatytą laiką neįleidžiamas į lošimo namus. Harrah's Entertainment and Responsible Gaming// <http://www.problemgambling.com/harrah.html>; prisijungimo laikas: 2011-03-03.

¹⁰⁶ Valstybinės lošimų priežiūros komisijos informacija// <http://www.vlpk.lt/lt/problemos-del-losimo/>; prisijungimo laikas: 2011-03-31.

2 lentelė. Pateiktų prašymų pagal nurodytas dažniausiai lankomas lošimų organizavimo vietas 2010 m. trečiojo ketvirčio statistika

2010 m. III ketvirtis								
Laikotarpis	2010 m. liepos mėn.		2010 m. rugpjūčio mėn.		2010 m. rugsėjo mėn.		III ketvirtis	
Lošimo įstaiga	Prašymų skaičius	%	Prašymų skaičius	%	Prašymų skaičius	%	Prašymų skaičius	%
Tik lošimo namai (kazino)	14	41	14	50	8	19	36	35
Lošimo namai/automatų salonai	6	18	4	14	2	5	12	11
Tik automatų salonai	9	26	2	7	7	17	18	17
Tik lažybų punktai	-	-	-	-	4	10	4	4
Visur	4	12	5	18	17	40	26	25
Lošimo namai (kazino)/lažybų punktai	1	3	-	-	3	7	4	4
Automatų salonai/lažybų punktai	-	-	3	11	1	2	4	4
IŠ VISO	34	100	28	100	42	100	104	100

Šaltinis: sudaryta pagal Valstybinės lošimų priežiūros komisijos pateiktą informaciją¹⁰⁷.

2010 m. spalio – gruodžio mėn. duomenimis prašymų apriboti patekimą į lošimo namus (kazino) skaičius padidėjo ir jų buvo pateikta 48 (žr. 3 lent.). Atitinkamai padidėjo ir prašymų nebeleisti lošti visose lošimo organizavimo vietose (36 prašymai). Iš viso per ketvirtąjį 2010 m. ketvirtį buvo gauti 137 prašymai (per trečiąjį ketvirtį – 104). Mažiausiai prašymų nebeleisti lošti pateikiama į lažybų punktus.

3 lentelė. Pateiktų prašymų pagal nurodytas dažniausiai lankomas lošimų organizavimo vietas 2010 m. ketvirtojo ketvirčio statistika

2010 m. IV ketvirtis								
Laikotarpis	2010 m. spalio mėn.		2010 m. lapkričio mėn.		2010 m. gruodžio mėn.		IV ketvirtis	
Lošimo įstaiga	Prašymų skaičius	%	Prašymų skaičius	%	Prašymų skaičius	%	Prašymų skaičius	%
Tik lošimo namai (kazino)	14	31	18	37	16	38	48	35

¹⁰⁷ Valstybinės lošimų priežiūros komisijos informacija// <http://www.vlpk.lt/lt/problemos-del-losimo/>; prisijungimo laikas: 2011-01-06.

Lošimo namai/automatų salonai	2	4	9	18	8	19	19	14
Tik automatų salonai	8	18	7	14	3	7	18	13
Tik lažybų punktai	2	4	1	2	2	5	5	4
Visur	16	35	11	23	9	22	36	26
Lošimo namai (k kazino)/lažybų punktai	2	4	1	2	1	2	4	3
Automatų salonai/lažybų punktai	2	4	2	4	3	7	7	5
IŠ VISO	46	100	49	100	42	100	137	100

Šaltinis: sudaryta pagal Valstybinės lošimų priežiūros komisijos pateiktą informaciją¹⁰⁸.

Patologinio lošimo išsivystymą lemia daugelis faktorių. Svarbiausias iš jų – individualus faktorius. Socialiniai, ekonominiai bei teisiniai faktoriai yra mažiau reikšmingi, tačiau taip pat gana svarbūs kalbant apie šios patologijos išsivystymą¹⁰⁹. Individualus faktorius apima biologines, genetines ir psichologines asmens savybes, pačios asmenybės polinkį tapti priklausomu. Vieniems asmenims tampa pavojingos vienos lošimo rūšys, kiti asmenys lošdami šiuos lošimus nepajunta jokio neigiamo poveikio. Kalbant apie socialinius bei ekonominius faktorius, norėtume pabrėžti, jog legalių azartinių lošimų plėtra ir išaugusios galimybės lošti daro įtaką patologinio lošimo vystymuisi. Tyrimais nustatytas tiesioginis ryšys tarp išaugusių galimybių lošti ir patologinio lošimo išsivystymo. Jeigu didėja bendras lošėjų skaičius (legalizavus lošimus paslaugos tampa labiau prieinamos), daugėja ir patologių lošėjų¹¹⁰. Lošimo procesas bei jo ypatybės, kaip teisinis faktorius, didžiausią įtaką daro lošimų reguliavimo aspektu. Asmenims, kurie turi polinkį į lošimus, pavojingesnės yra tos lošimų rūšys, kurios pasižymi trumpa įmokos – rezultato intervalo trukme. Kai šis intervalas trumpas (pvz., lošimo automatai, internetiniai lošimai), patologinio potraukio išsivystymo galimybė yra didelė, o kai įmokos – rezultato trukmė ilgesnė, patologinis potraukis išsivysto retai (pvz., lažybos).

Taigi priklausomybė nuo azartinių lošimų traktuojama kaip nekontroliuojamas lošimas, besiskiriantis nuo pasilinksminimo pramogų, turintis didžiulę griaujamąją lošėjo gyvenimo

¹⁰⁸ Valstybinės lošimų priežiūros komisijos internetinis puslapis// <http://www.vlpk.lt/lt/problemos-del-losimo/>; prisijungimo laikas: 2011-01-06.

¹⁰⁹ Azartiniai lošimai Lietuvoje – teisinis reguliavimas, verslo raida ir perspektyvos. Konferencijos medžiaga. Vilnius: Valstybinė lošimų priežiūros komisija, 2007. P.35.

¹¹⁰ Ten pat.

galią. Patologinio bei probleminio lošimo, kaip priklausomybės išsivystymui, svarbiausi yra individualūs faktoriai, tačiau būtina vertinti ir socialinius, ekonominius bei teisiniu faktorius, kurie didžiąja dalimi priklauso nuo valstybės vykdomos politikos azartinių lošimų srityje.

3.2. Probleminio bei patologinio lošėjo viktimiškumas ir viktimizacija

Apžvelgus priklausomybę nuo azartinių lošimų bei jos kilimo priežastis, kaip vieną iš kriminologinę situaciją apibūdinančių aspektų, būtina aptarti dar vieną su šia problema susijusį dalyką – probleminių ir patologinių lošėjų viktimizaciją. Viktimizacijos procesai vyksta ne tik dėl neigiamų, bet ir dėl teigiamų reiškinių¹¹¹. Kiekvienas naujas sociumo reiškinys visuomenėje gali sukelti neigiamus padarinius, todėl galimam šalutiniam poveikiui reikia ruoštis iš anksto. Toks reiškinys kaip azartiniai lošimai, mūsų valstybei buvo visiškai naujas. Atsisakius kriminologinių tyrimų šioje srityje¹¹², nebuvo galima prognozuoti, kaip lošimus priims visuomenė ir tuo labiau, ar neigiami padariniai nenustelbs legalizuotų lošimų teikiamos naudos.

Viktimizacija yra išorinė tapimo auka proceso priežastinių ryšių charakteristika, socialinis procesas (arba procesai), kuriantis ir formuojantis auką¹¹³. Greta jos, svarbus yra ir asmens viktimiškumas. Viktimiškumas yra vidinė aukos būsenos charakteristika, vidinė aukos savybė, tikimybės tapti auka išraiška, aukos polinkis tapti auka dėl vienokių ar kitokių jai būdingų priežasčių (objektyvių arba subjektyvių aplinkybių)¹¹⁴.

Mūsų analizuojamai temai aktualius viktimologinius aspektus tiria psichinė – psichologinė viktimologija. Tai viktimologijos šaka, nagrinėjanti specifines aukų rūšis, kurios patiria viktimizaciją dėl savo laikinos arba pastovios psichinės būsenos ar ligos ir pan. Tai psichinės negalės asmenys, aukos, pasižyminčios išskirtiniu agresyvumu, priklausomi nuo narkotikų, toksinių medžiagų ir pan.¹¹⁵.

¹¹¹ Uscila R. Viktimologijos pagrindai. Nusikaltimų aukų socialinė ir teisinė apsauga Lietuvoje. Vilnius: Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras, 2005. P. 26.

¹¹² Pastaba: 2001 m. LR Seime svarstant Azartinių lošimų įstatymo projektą buvo iškeltas klausimas dėl lošimų legalizavimo įtakos kriminologinei situacijai. Svarstyta, ar reikia paskirti kriminologinę ekspertizę prieš priimant sprendimą dėl minėto įstatymo. Įdomu tai, jog tuomet LR Seime balsuojant buvo nuspręsta, jog tokia ekspertizė nėra reikalinga. Argumentai buvo susiję su tuo, jog tuometiniame Azartinių lošimų įstatymo projekte buvo pakankamai nemažai saugiklių, leidžiančių veiksmingai kontroliuoti lošimų verslą.

¹¹³ Michailovič I. Viktimologijos raida ir perspektyvos. Vilnius : Teisinės informacijos centras, 2007. P. 37.

¹¹⁴ Babachinaitė G. Nusikalstamumo prevencijos organizavimo viktimologiniai aspektai. Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 2000. P. 12.

¹¹⁵ Uscila R. Viktimologijos pagrindai. Nusikaltimų aukų socialinė ir teisinė apsauga Lietuvoje. Vilnius: Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras, 2005. P. 13.

Asmens viktimiškumas yra susijęs su daugybe veiksnių, kurie ir nulemia tam tikrą viktimiškumo lygį (padidėjęs viktimiškumas, didelis viktimiškumas). Tačiau kiekvienas asmuo pasižymi skirtingo lygio viktimiškumu. Viena ar kita viktiminio pobūdžio savybė dar nereiškia, kad asmuo būtinai susilauks viktimizacinio poveikio¹¹⁶. Išskiriamos tam tikros grupės veiksnių, kurios turi įtakos viktimizacijai¹¹⁷:

- 1) aukos socialinės – demografinės savybės;
- 2) aukos interakcinių sąveikų kompleksas;
- 3) aukos socialinių – funkcinių savybių kompleksas;
- 4) aukos teisinių savybių kompleksas;
- 5) aukos psichologinės savybės;
- 6) aukos moralinės ir vertybinės savybės.

Vadovaudamiesi šiais veiksniais, norėtume išanalizuoti kai kurias probleminio ir patologinio lošėjo viktiminio pobūdžio savybes bei charakterizuoti tokį asmenį. Žinoma, diagnozuoti ludomaniją gali tik patyręs specialistas, tačiau daugelis prašymus nebeleisti lošti pateikiančių asmenų tokiu būdu pripažįsta, jog turi problemų dėl lošimo, o kai kurie jau ir gydos nuo šios ligos. Artimieji, kurie atlydi asmenis pateikti prašymų, tik patvirtina, jog ši problema yra ne ką mažesnė nei tokios priklausomybės kaip alkoholizmas ar narkomanija. Analizuodami asmens viktimiškumo turinį, vadovausimės bendra mokslinė literatūra, apibūdinančia ludomanija sergančius asmenis iki azartinių lošimų legalizavimo Lietuvoje bei Priežiūros komisijos 2008 m. rugpjūčio mėn. – 2010 m. rugpjūčio mėn. prašymus nebeleisti lošti pateikusių asmenų atlikta anonimine apklausa (toliau – apklausa), kuri šiame magistro darbe bus aptariama ir publikuojama pirmą kartą ne tik kalbant apie viktimologinius aspektus, bet ir apskritai tyrinėjant probleminio bei patologinio lošėjo charakteristiką¹¹⁸.

Aukos socialinės – demografinės savybės. Atlikus tyrimus tarptautiniu mastu pastebėta, jog didelė dalis probleminių ir patologinių lošėjų buvo nustatyta tarp paauglių¹¹⁹. 2003 m. Lietuvoje atliktas tyrimas apie paauglių ir jaunimo¹²⁰ pataloginį potraukį azartiniams lošimams. Nustatyta, jog asmenys iki 21 metų sudarė 49,3 proc. visų pacientų, kurie iki lošimų

¹¹⁶ Uscila R. Viktimologijos pagrindai. Nusikaltimų aukų socialinė ir teisinė apsauga Lietuvoje. Vilnius: Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras, 2005. P. 30.

¹¹⁷ Ten pat, P. 31.

¹¹⁸ Pastaba: Valstybinė lošimų priežiūros komisija anonimiškai apklausė 342 asmenis, pateikusius prašymus apriboti patekimą į lošimo organizavimo vietas.

¹¹⁹ Skokauskas N. Satkevičiūtė R. Burba B. Paauglių ir jaunimo pataloginis potraukis į azartinius lošimus. Medicinos teorija ir praktika. 2003 – 4 (36). P. 283.

¹²⁰ Pastaba: Vadovaujantis užsienio mokslininkų, tyrinėjančių pataloginį potraukį azartiniams lošimams pavyzdžiu, šiame tyrime asmenys iki 18 metų vadinami paaugliais, o nuo 18 iki 21 metų – jaunimu.

legalizavimo Lietuvoje buvo gydyti nuo patologinio potraukio azartiniam lošimams (visi pacientai buvo vyriškos lyties). Po lošimų verslo legalizavimo panašių tyrimų apie lošimų paplitimą tarp paauglių nebuvo atlikta. Tačiau gana aiškų suaugusiųjų, turinčių probleminių lošimų, masto augimą galime įžvelgti iš Priežiūros komisijai pateikiamų prašymų nebeleisti lošti (žr. 4 lent.). Nuo 2004 m., kai buvo pradėtas šis projektas kasmet prašymų skaičius augo. Didelis šių prašymų skaičiaus šuolis buvo 2008 m. – 376 prašymai (2007 m. – 170 prašymų). Įdomu tai, jog tai pačiais metais šoktelėjo ne tik lošimo organizavimo vietų skaičius, bet ir gerokai išaugo azartinių lošimų įplaukos¹²¹. Tokios tendencijos tik dar kartą patvirtiną faktą, jog plečiantis lošimų verslui daugėja ir problemų dėl lošimų turinčių asmenų. 2010 m. pateikiamų prašymų skaičius pasiekė 494 per metus.

Dauguma norinčių apriboti šį savo „įprotį“ yra vyrai. Tačiau moterų pateikiamų prašymų skaičius nuo 2004 m. taip pat išaugo. Nuo 2006 m. jų tendencijos beveik nepakito, išskyrus mūsų jau minėtus 2008 m., kai moterys pateikė daugiau nei įprastai – 16 prašymų nebeleisti lošti bei 2010 m., kai prašymus pateikė net 22 moterys. Vis dėlto moterys greičiau tampa problemine ar patalogine lošėjais¹²². Šiaurės Amerikos, Vakarų Europos ir Australijos mokslininkai, tyrinėjantys priklausomybes, vis daugiau dėmesio pradėjo kreipti į vadinamąją azartinių lošimų bei pataloginio potraukio azartiniam lošimams feminizaciją¹²³. Šis reiškinys labiausiai siejamas su prasidėjusia legalių azartinių lošimų paslaugų plėtra. Vyrų bei moterų pasiskirstymo pagal lytį tendencijas iki azartinių lošimų legalizavimo Lietuvoje tyrinėjo dr. N. Skokauskas. Šis tyrimas parodė, jog tarp vyrų ir moterų, sergančių pataloginiu potraukiu azartiniam lošimams yra ryški kiekybinė disproporcija. Tyrimas taip pat patvirtino faktą, kad esant dar nelegalizuotam azartinių lošimų verslui, pagrindinį pataloginių lošėjų kontingentą sudaro vyrai (iš 77 pataloginių lošėjų atvejų tebuvo 1 moteris). Po azartinių lošimų Lietuvoje legalizavimo galime įžvelgti tendenciją, jog moterų, turinčių problemų dėl azartinių lošimų, skaičius nors nežymiai, tačiau didėja. Liguistas moterų potraukis lošti siejamas su lengvėjančiu lošimo automatų prieinamumu, nes būtent ši azartinių lošimų rūšis yra labiausiai patraukli lošėjoms moterims.

¹²¹ Pastaba: Lošimo organizavimo vietų skaičiaus dinamika 2002 – 2010 m. (žr. 1 pav.) bei Lošimus organizuojančių bendrovių veiklos finansinių rodiklių dinamika 2002 – 2010 m. (žr. 2 pav.) išanalizavome 1.4. šio darbo dalyje *Azartinių lošimų verslo raida*.

¹²² Arasimavičius M. Neigiamos azartinių lošimų įtakos visuomenei šalinimo teisinės problemos. *Jurisprudencija. Mokslo darbai* 2008 3(105). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008. P. 98.

¹²³ Skokauskas N. Burba B., Satkevičiūtė R. Asmenų, sergančių pataloginiu potraukiu azartiniam lošimams, pasiskirstymo pagal lytį savitumai. *Moksliniai darbai. Lietuvos bendrosios praktikos gydytojas*, VII tomas, Nr. 10, 2003. P. 626.

4 lentelė. Gaunamų prašymų nebeleisti lošti tendencijos 2004 – 2010 m.

Metai	Gautų prašymų skaičius per metus	Iš jų – vyrų pateikti prašymai	Iš jų – moterų pateikti prašymai	Prašymų skaičius metų pabaigoje
2004	11	11	-	11
2005	69	68	1	80
2006	173	159	14	253
2007	170	159	11	423
2008	376	360	16	799
2009	374	361	13	1173
2010	494	472	22	1667
Iš viso		1590	77	1667

Šaltinis: sudaryta pagal Valstybinės lošimų priežiūros komisijos pažymą dėl gaunamų prašymų nebeleisti lošti¹²⁴.

2006 m. vasario mėn. Omnibuso metodu¹²⁵ buvo tiriamas azartinių lošimų paplitimo tarp Lietuvos gyventojų ir liguisto potraukio azartiniams lošimams problemos mastas. Su įvairiomis problemomis (dėl savo ar artimų žmonių lošimo) susidūrę nurodė 7 proc. tyrimo dalyvių. Tyrimo metu nustatyta, jog lošėjo (šiuo atveju nebūtinai probleminio ar patologinio) paveikslas galėtų būti apibrėžtas kaip 18 – 25 m. amžiaus vyras, turintis aukštąjį išsilavinimą bei aukštesnes nei 1000 Lt mėnesines pajamas. Pateikiamų prašymų statistika rodo šiek tiek kitokias tendencijas amžiaus atžvilgiu. Priežiūros komisijos atliktos apklausos duomenimis, su prašymais nebeleisti lošti daugiausiai kreipiasi 21 – 39 metų vyrai (jie sudaro daugiau nei pusę visų apklaustųjų – 52 proc.). Tuo tarpu moterų amžius svyruoja nuo 30 iki 40 metų. Vis dėl to galime išvelgti tendenciją, jog į azartinius lošimus daugiausiai linkę jauni žmonės, kurių amžius vos perkopęs Lietuvoje Azartinių lošimų įstatymo leistiną ribą – 21 metus. Kitose šalyse atliktų mokslinių tyrimų duomenimis, būsimeji lošėjai pirmąją lošimų patirtį dažniausiai įgyja nelegaliose lošimo vietose ir nesulaukę įstatymo nustatyto amžiaus¹²⁶. Tačiau dabartiniai sociologiniai tyrimai rodo, jog iki azartinių lošimų legalizavimo lošimams turėjus populiarumą tarp jauno amžiaus asmenų, dabar vis dažniau pradeda lošti ir pagyvenę žmonės¹²⁷. Tai rodo ir

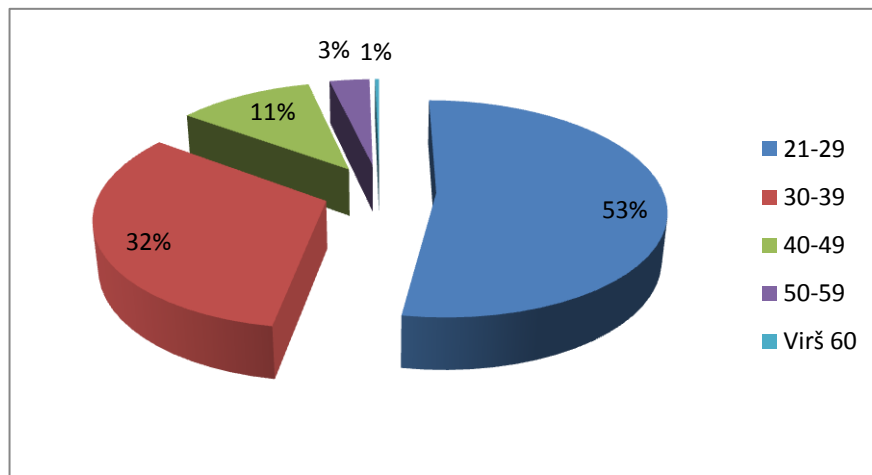
¹²⁴ Pastaba: Su Priežiūros komisijos pažymomis darbo autoriui leista susipažinti pateikus Lietuvos Respublikos teisės gauti informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų įstatymo 12 straipsnyje nurodytą nustatytos formos prašymą dėl informacijos suteikimo (žr. 3 priedą).

¹²⁵ Pastaba: Omnibuso apklausa – tiesioginio interviu metodas, kurio metu reguliariai apklausiamas didelis skaičius respondentų, o klausimynas apima platų klausimų spektrą.

¹²⁶ Dickson L.M., Derevensky J.L., Gupta R. The prevention of gambling problems in youth: a conceptual framework. *J Gambl Stud.* 2002, 18(2): 97-159.

¹²⁷ Skokauskas N. Satkevičiūtė R. Burba B. Paauglių ir jaunimo patologinis potraukis į azartinius lošimus. *Medicinos teorija ir praktika.* 2003 – 4 (36). P. 283.

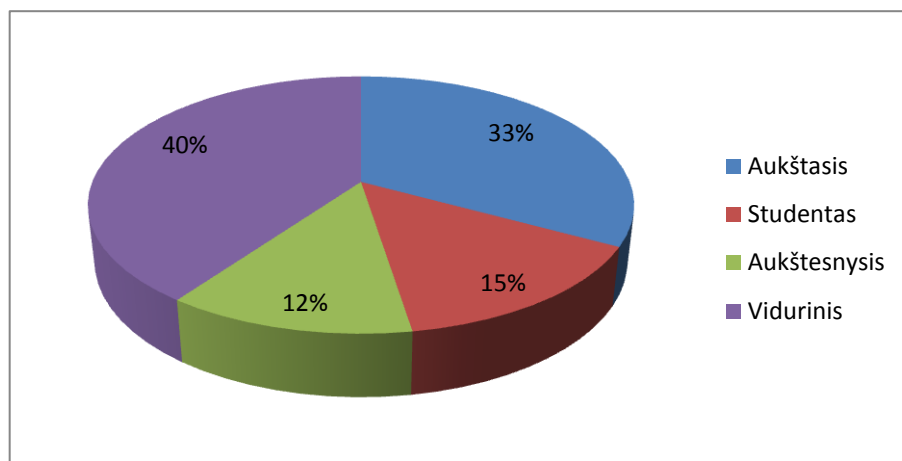
Priežiūros komisijos atliktos apklausos duomenys (žr. 4 pav.) Vis dažniau su problemomis dėl lošimo susiduria vyresni nei 40 metų asmenys.

Šaltinis: sudaryta pagal Valstybinės lošimų priežiūros komisijos atliktos apklausos duomenis.

4 pav. Prašymus apriboti patekimą į lošimo organizavimo vietas pateikusių asmenų amžiaus grupių pasiskirstymas.

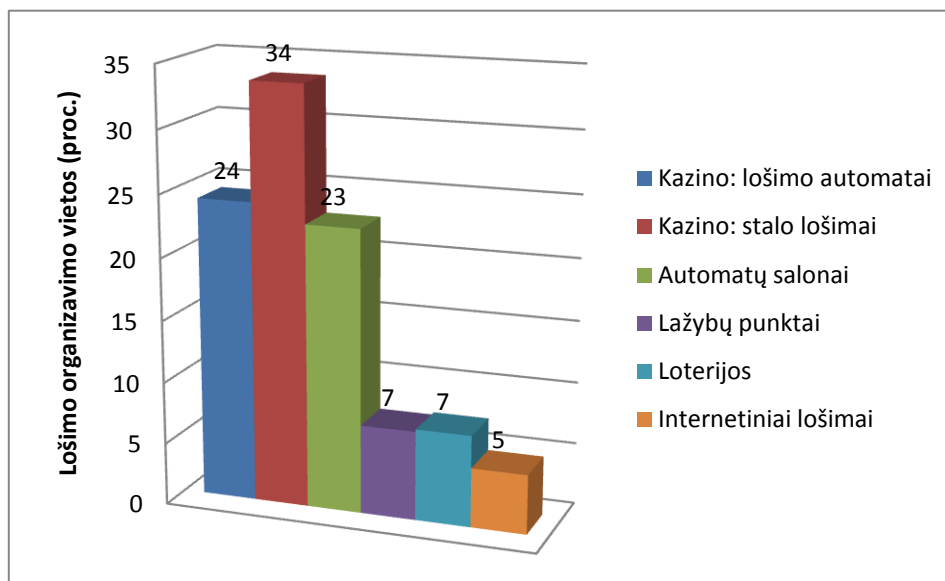
Dar viena svarbi socialinė – demografinė asmens savybė, galinti nulemti viktimizacijos procesus yra išsilavinimas (žr. 5 pav.). Apklausa parodė, jog iš 342 anketas užpildžiusių asmenų daugiausia buvo su viduriniu išsilavinimu (40 proc.), o mažiausiai, t.y. 12 proc., turėjo aukštesnį išsilavinimą. Patologiniai ir probleminiai lošėjai yra dažnai tapatinami su asocialiąja mūsų visuomenės dalimi. Tačiau kaip matome iš pateiktų rezultatų, nei vienas iš pateikusių prašymus asmenų nebuvo be išsilavinimo ir net 30 proc. jų turėjo aukštą išsilavinimą. Studentų pataloginių bei probleminių lošėjų tarpe taip pat yra, tačiau jie sudaro gana nedidelį procentą.

Šaltinis: sudaryta pagal Valstybinės lošimų priežiūros komisijos atliktos apklausos duomenis.

5 pav. Prašymus apriboti patekimą į lošimo organizavimo vietas pateikusių asmenų išsilavinimas.

Aukos interakcinės sąveikos. Azartiniai lošimai, kaip socialinė paslauga visuomenei, kuri pasižymi specifiniu teisiniu reguliavimu, gali turėti įtakos asmens viktimizacijai tuo aspektu, jog ne kiekvienas individas mokės ja naudotis kaip paslauga. Tai ypač svarbu kalbant apie aplinką, kuri supa problemų su lošimais turintį asmenį. Lošimo organizavimo vieta dažnai įrengta taip, kad joje žmogus jaustųsi kuo geriau, būtų sutinkamas kuo svetingiau. Iš visų apklaustųjų daugiausia nurodė besilankantys lošimo namuose (kazino) ir ten lošiantys stalo lošimus (34 proc.) bei lošimus automatais (24 proc.) (žr. 6 pav.). Lošimo namai (kazino) yra išskirtinė lošimo vieta, kurioje teikiamos ne tik lošimo, bet ir kitokios laisvalaikio pramogos (barai, koncertinė veikla). Asmuo patekęs į tokią vietą ne visada sugeba laiku sustoti lošti. Pavyzdžiui, kodėl problemų dėl lošimų turinčių asmenų taip stipriai kaip lošimo namai (kazino) netraukia lažybų punktai ar internetiniai lošimai tiesiog namuose? Turbūt todėl, kad lošėjui yra svarbi aplinka, kurioje vyksta visas lošimo procesas. Vienam norisi vartoti alkoholį, kitam pabėgti nuo vienatvės. Tačiau, kad ir kokia priežastis tai būtų, svarbiausia yra lošėjo sąveika su aplinka, jo sugebėjimas įvertinti aplinką bei žiūrėti į lošimą kaip į paslaugą. Priešingu atveju atsiranda problemos. Net 68 proc. visų apklaustųjų teigė jog dažniausiai lošia lošimo organizavimo vietoje, kuri yra šalia jų namų, o 70 proc. nurodė, jog turi savo mėgstamą lošimo vietą, kuriai teikia pirmenybę. Lošėją paveikia aplinka, kuri jį supa. Dėl savo individualių savybių ir polinkių jis išsirenka lošimo vietą, o laikui bėgant pripranta ne tik prie jos, bet ir prie pačio lošimo proceso. Arba priešingai, mėgdamas lošti asmuo ieško priimtinausios vietos lošimui ir radęs dar labiau pasineria į lošimo teikiamą malonumą.

Šaltinis: sudaryta pagal Valstybinės lošimų priežiūros komisijos atliktos apklausos duomenis.

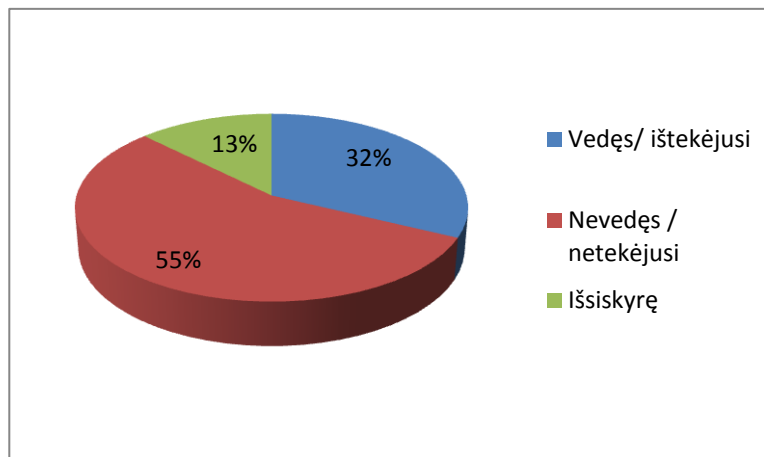
6 pav. Prašymus apriboti patekimą į lošimo organizavimo vietas pateikusių asmenų dažniausiai lošiami lošimai.

Nuo to, kaip asmuo sugeba priimti jį supančią, siūlomą paslaugų įvairovę, dažnai priklauso jo tolesni pasirinkimai. Todėl asmens sąveika su aplinka yra vienas iš svarbiausių viktimiškumo turinio elementų.

Aukos socialinės – funkcinės savybės. Šioms savybėms priskirtinos asmens užimamos pareigos, jo socialinis statusas ir kas ypač aktualu mūsų nagrinėjamam klausimui – aukos socialinis vaidmuo. Apklausos metu, 55 proc. patologiųjų ir probleminių lošėjų nurodė, jog yra nevedę/ netekėjusios ir 13 proc. teigė esą išsiskyrę (žr. 7 pav.). Tokių socialių vaidmenų, kaip tėvo ar motinos, nebuvimas asmens gyvenime turi reikšmę jo polinkiui į problemas dėl lošimo. Turėdamas šeimą, žmogus turi ir kur nukreipti savo polinkius ir poreikius, o būdamas vienas, jis ieško vietos, kur galėtų pasijusti geriau, užpildyti vienatvės jausmą. Jeigu lošėjui pradeda sektis, jis susikoncentruoja ties lošimu ir po truputį į jį įsitraukia.

Tik 32 proc. visų apklaustųjų nurodė, jog yra sukūrę šeimą. Žinoma, gana dažnai lošėjų šeimose pasitaiko ir skyrybų atvejų. Jeigu dėl problemų kenčia pats asmuo, tai kartu su juo kenčia ir dar ne vienas žmogus. Šis šeimų sukūrusių asmenų procentas yra gana nedidelis, todėl galime daryti išvadą, jog nesukūręs šeimos ir pradėjęs laisvalaikį lošti asmuo gali turėti didesnę polinkį tapti priklausomas nuo lošimų. 65 proc. visų apklaustųjų nurodė, kad dėl lošimo susiduria su problemomis šeimoje. Vis daugiau tyrinėjant patologiinio ir probleminio lošėjo

charakteristiką, ryškėja, jog šeima yra pirmiausiai azartinių lošimų sukeltos žalos paliečiamas objektas.

Šaltinis: sudaryta pagal Valstybinės lošimų priežiūros komisijos atliktos apklausos duomenis.

7 pav. Prašymus apriboti patekimą į lošimo organizavimo vietas pateikusių asmenų šeimyninė padėtis

Aukos teisinės savybės. Nežinodami savo teisių ir pareigų, konflikto ar problemos metu, asmenys gali patirti viktimizaciją. Aukos teisinės savybės atspindi ir daugelį kitų jo bruožų. Jeigu žmogus teisiškai išprusęs, galima daryti prielaidą ir apie jo aukštesnį išsilavinimą ir kai kuriais atvejais net apie turtinę padėtį. Tačiau svarbiausia yra tai, kaip, susidūręs su problema, žmogus sugeba gauti jam reikiamą informaciją, kaip jis suvokia egzistuojančius teisinius santykius, kaip sugeba išsiaiškinti tam tikrus reikšmingus niuansus, realizuoti savo poreikius ir numatyti visus galimus padarinius¹²⁸. 77 proc. apklaustųjų lošėjų teigė niekur nesikreipę pagalbos dėl iškilusios lošimo problemos, nors net 64 proc. iš jų atsakė, jog informacijos apie lošimus jiems yra prieinama ir jie tuo domisi. Tačiau apie galimybę pateikti prašymą nebeleisti lošti 54 proc. apklaustųjų sužinojo iš savo artimųjų, kiti – iš žiniasklaidos, lošimo organizatorių ar Priežiūros komisijos internetinio tinklalapio. Aukos teisinių santykių patirties nebuvimas taip pat turi reikšmės viktimizacijai. Neveiklumas ar kreipimasis į netinkamus trečiuosius asmenis gali lemti asmens pakartotinę viktimizaciją.

Nors didžioji lošėjų dalis teigia, jo informacijos apie lošimo problemas jie gauna pakankamai, vis dėlto dažniausiai ši informacija pasiekia juos netiesiogiai, o per kitus asmenis.

¹²⁸ Uscila R. Viktimologijos pagrindai. Nusikaltimų aukų socialinė ir teisinė apsauga Lietuvoje. Vilnius: Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras, 2005. P. 32.

Kaip minėjome, tik 33 proc. apklaustųjų turėjo aukštąjį išsilavinimą (žr.46 psl.), tačiau lošimais ir jų teisiniu reglamentavimu pataloginiai ir probleminiai lošėjai domisi gana dažnai.

Aukos psichologinės savybės. Kalbant apie aukos psichologines savybes, pataloginiams bei probleminiams lošėjams ypač aktualūs psichosomatinės būklės, psichologiniai sutrikimų ir psichinių ligų klausimai. Ankstesnėse darbo dalyse jau minėjome, jog moksliniais tyrimais yra įrodytos pataloginio lošimo ir kitų psichikos sutrikimų sąsajos. Pataloginis potraukis azartiniams lošimams ypač dažnai susibendrina su psichikos ir elgesio sutrikimais vartojant alkoholinius gėrimus. Nedaug studijų pateikia duomenis apie pataloginio potraukio azartiniams lošimams susibendrinimą su psichikos ir elgesio sutrikimais vartojant tabaką, tačiau tos, kurios pateikia, nurodo gana didelį šių sutrikimų pasireiškimo kartu dažnį. Pataloginis potraukis azartiniams lošimams dažnai susibendrina ir su depresiniais nuotaikos sutrikimais, kurie vieniems pataloginiams lošėjams nustatomi tik po nesėkmingų lošimų, ypač jei nesėkmės kartojasi, o trauka lošimams begalinė, kitiems – ir prieš lošimus. Nesaikingo lošimo sukeltos problemos (socialinės, psichologinės) gali privesti iki savižudybės. Psichikos ir elgesio sutrikimai, vartojant nelegalias psichoaktyvias medžiagas, pataloginiams lošėjams nustatomi rečiau negu alkoholizmas arba depresija. Neabejotina, kad dalis pataloginių lošėjų turi ir asmenybės sutrikimų. Pataloginis potraukis azartiniams lošimams gali pasireikšti kartu ir su nerimo sutrikimais¹²⁹. 63 proc. Priežiūros komisijos apklaustų asmenų nurodė, jog vartoja tabaką, 57 proc. teigė vartojantys alkoholį ir 3 proc. – narkotines medžiagas. Šių medžiagų vartojimas apsunkina lošėjo galimą sprendimo dėl savo problemos priėmimą.

Aukos moralinės ir vertybinės savybės. Ši vertybių sistema priklauso ne tik nuo įgytų asmens savybių, bet ir nuo suformuotųjų, t.y. tų, kurias jam suformavo tėvai augimo metu. Pastebėta, jog vaikai, augantys priklausomybę nuo azartinių lošimų turinčio asmens šeimoje, dažnai jis iškelia materializmą bei pinigus į svarbiausią vietą¹³⁰. Susiformavus tokiems vartotojiškiems poreikiams rizikuojama, kad pats vaikas taps lošėju ir paseks tėvų pėdomis. Todėl vaikams, augantiems tokioje šeimoje, būtina užtikrinti saugumo jausmą tam, kad jie galėtų laisvai reikšti savo mintis ir taip sulaukti reikiamos pagalbos. Socializacijos trūkumas taip pat gali lemti asmens viktimizaciją. Šeima, kurioje ryški pataloginio lošimo problema patenka ir į socialinės rizikos šeimos sąvoką¹³¹ (žr. 27 psl.).

¹²⁹ Skokauskas N., Satkevičiūtė R., Burba B. Pataloginio potraukio azartiniams lošimams susibendrinimas su kitais psichikos sutrikimais. Kauno medicinos universiteto psichiatrijos klinika. Medicina (2003) 39 tomas, Nr.9// <http://medicina.kmu.lt/0309/0309-04l.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-09-09.

¹³⁰ Priklausomybė lošimams paliečia ir vaikus// <http://www.nebenoriu-losti.lt/2010/11/priklausomybe-losimams-paliecia-vaikus/>; prisijungimo laikas: 2011 -03-17.

¹³¹ Burton J. Conflict: Human Needs Theory (vol. 2 of the Conflict Series). Macmillan, 1990. P. 14.

Taigi pataloginį ar probleminį lošėją, kuris tikėtina bus labiausiai paveiktas viktimizacijos procesu, galėtume apibūdinti kaip 21 – 29 metų amžiaus vyrą, turintį vidurinį išsilavinimą, nevedusį ar susiduriantį su problemomis šeimoje, vartojantį tabaką ar alkoholį, kartais turintį ir tam tikrų psichikos sutrikimų, o retais atvejais ir augusį nepilnavertėje šeimoje. Žinoma, asmens viktimiškumo turinį charakterizuojančios savybės būdingos ne tik pataloginiams ir probleminiams lošėjams. Tačiau asmeniui, pradėjusiam lankytis lošimo organizavimo vietose ir pasižyminčiam šiomis savybėmis, viktimizacijos tikimybė yra didesnė. Nereikėtų pamiršti, jog viena ar kita viktiminio pobūdžio savybė dar nereiškia, kad asmuo būtinai susilauks viktimizacinio poveikio.

Azartinių lošimų legalizavimas sustiprino asmenų turinčių problemų dėl lošimų viktimizaciją. Padidėjęs lošimo paslaugų prieinamumas, ryškus norinčių apriboti patekimą į lošimo organizavimo vietas asmenų skaičius leidžia daryti išvadą apie visuomenėje vykstančius viktimizacinius procesus lošėjų tarpe.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1) Azartiniai lošimai – tai paslaugų sritis, pasižyminti specifiniu teisiniu reguliavimu, kuriam taikomi ypatingi, valstybės kontroliuojami apribojimai ir kuris reikalauja nuolatinio lošimo paslaugų teikėjų bei vartotojų interesų derinimo tiek teisės aktų leidybos, tiek prevencijos srityje. Svarstant azartinių lošimų legalizavimo klausimą Lietuvoje, buvo skirtas nepakankamas dėmesys galimoms kriminologinėms pasekmėms ištirti, todėl valstybė nebuvo pasiruošusi tinkamai kontroliuoti šį verslą. Azartinių lošimo paslaugų reguliavimo griežtumas turi būti adekvatus ne tik mokesčių ar lošimo paslaugų vartotojų kontrolei, bet ir kriminologinei situacijai valstybėje. Dabartinė šio verslo padėtis rodo, jog azartinių lošimų mastas Lietuvoje auga, o kartu su šiuo procesu ryškėja ir poveikis visuomenei, pasireiškiantis plintančia priklausomybe nuo azartinių lošimų bei nusikalstamų veikų atsiradimo tikimybe.

2) Azartinių lošimų ir nusikalstamumo santykis pasireiškia lošimo paslaugų vartotojų bei lošimo paslaugų teikėjų nusikalstamomis veikomis. Tam tikro nusikaltimo, būdingo azartiniams lošimams, kaip socialinio teisinio reiškinio, priežastinis sąlygotumas yra susijęs su priežasčių visuma bei tam tikra jų sistema. Todėl nusikalstamos veikos, kurios yra aktualios mūsų valstybėje skiriasi nuo nusikalstamų veikų tokiose valstybėse kaip JAV ar Kanada, kur azartinių lošimų verslas yra pažengęs daug toliau. Turtinio bei smurtinio pobūdžio nusikalstamos veikos, kurių priežastis dažniausiai yra priklausomybe nuo azartinių lošimų pasižymintio asmens psichologinė būseną, aktualiausios dabartinei padėčiai Lietuvoje. Kalbant apie lošimo paslaugų teikėjų nusikalstamas veikas, būtina akcentuoti nelegalius lošimus, kurie buvo ypač populiarūs iki azartinių lošimų legalizavimo. Atliktas kokybinis tyrimas parodė, jog įteisinus lošimų verslą, lošėjai pradėjo lankytis legaliose lošimo organizavimo vietose. Dar vienos nusikalstamos veikos – pinigų plovimo – problemos aktualumą liudija išskirtinė teisės aktų, reglamentuojančių ne tik finansinių operacijų tvarką, bet ir prevencijos priemones, gausa šioje srityje.

3) Priklausomybė nuo azartinių lošimų (patologinis ir probleminis lošimas) – viena didžiausių lošimų srities problemų Lietuvoje, išryškėjusi po azartinių lošimų legalizavimo. Potraukis lošti taip užvaldo asmenį, kad atsisakoma socialinių, darbinių, materialinių ir šeimos vertybių bei įsipareigojimų. Ši problema per dešimties metų laikotarpį tapo vis aktualesnė. Kasmet auga norinčių apriboti patekimą į lošimo organizavimo vietas asmenų skaičius. Azartinių lošimų legalizavimas padarė įtaką priklausomybės nuo azartinių lošimų tolesniam vystymuisi bei sustiprino viktimizacinius procesus lošėjų tarpe.

Atlikus kokybinį tyrimą konstatuotina, kad Magistro baigiamajame darbe iškelta hipotezė pasitvirtino, kadangi tyrimo metu nustatyta priklausomybės nuo azartinių lošimų augimo tendencija po azartinių lošimų legalizavimo Lietuvoje bei užfiksuoti konkrečių nusikalstamų veikų, susijusių su azartiniais lošimais, atvejai ir sąsajos, liudijantys teisinio reguliavimo būtinumą. Azartinių lošimų verslo specifika reikalauja ypatingos kontrolės, kuri efektyviai užtikrintų visuomenės apsaugą nuo neigiamo azartinių lošimų poveikio.

Pasiūlymai Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjui bei kitoms atsakingoms institucijoms:

1) Įstatymų leidėjui siūlome pašalinti Azartinių lošimų įstatyme esančias spragas: uždrausti nepilnamečius įleisti į lošimo automatų salonus ir lažybų punktus bei įstatymiškai įtvirtinti savanorišką teisės lošti apribojimą. Šie kriterijai padėtų bent minimaliai apsaugoti visuomenę nuo neigiamos azartinių lošimų įtakos.

2) Įstatymų leidėjui siūlome tobulinti teisės aktus, įtvirtinančius atsakomybę už nusikalstamas veikas, susijusias su azartinių lošimų organizavimo tvarkos pažeidimais. Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą siūlome papildyti teisės norma, įtvirtinančia atsakomybę už azartinių lošimų organizavimo tvarkos pažeidimus, numatant ne tik fizinio, bet ir juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę.

3) Siūlome atlikti išsamius sociologinius – kriminologinius tyrimus Lietuvoje, kurie leistų įvertinti priklausomybės nuo azartinių lošimų mastą bei pasirinkti adekvačias priemones šiai problemai spręsti.

LITERATŪRA

Lietuvos Respublikos įstatymai

1. Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymas//Valstybės žinios. 2001, Nr. 43-1495.
2. Lietuvos Respublikos loterijų įstatymas//Valstybės Žinios, 2003, Nr. 73-3341.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios, 2001-10-25, Nr. 89-2741.
4. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. Valstybės Žinios, 1985-01-03, Nr. 1-1.
5. Lietuvos Respublikos pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencijos įstatymas. Valstybės žinios, 1997, Nr. 64-1502.
6. Lietuvos Respublikos įmonių įstatymas. Valstybės Žinios, 1990-05-20, Nr. 14-395.
7. Lietuvos Respublikos loterijų ir lošimų mokesčio įstatymas//Valstybės žinios. 2001, Nr. 43-1496.
8. Lietuvos Respublikos loterijų, piniginių – daiktinių žaidimų ir azartinių lošimų įstatymo projektas//
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=30415&p_query=&p_tr2=;
prisijungimo laikas: 2011-02-26.

Europos Sąjungos teisės aktai

9. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva iš dalies pakeičianti Tarybos direktyvą 91/308/EEB dėl finansinių sistemos apsaugos nuo jo naudojimo pinigų plovimo tikslais 2001/97/EB// http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=26703;
prisijungimo laikas: 2011-01-12.
10. Lisabonos sutartis, iš dalies keičianti Europos Sąjungos sutartį ir Europos Bendrijos steigimo sutartį pasirašyta Lisabonoje, 2007 m. gruodžio 13 d. Oficialusis leidinys C: 2007-12-17
Nr.306-1//
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=315764&p_query=&p_tr2=;
prisijungimo laikas: 2011-01-07.

11. Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (suvestinė redakcija)// <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:0200:LT:PDF;>
prisijungimo laikas: 2011-01-07.
12. 2005 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/60/EB dėl finansų sistemos apsaugos nuo jos panaudojimo pinigų plovimui ir teroristų finansavimui// <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:309:0015:01:LT:HTML;>
prisijungimo laikas: 2011-01-06.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimai ir kiti teisės aktai

13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 25 d. nutarimas Nr. 530 „Dėl Lietuvos lošimo įrenginių registro įsteigimo ir Lietuvos lošimo įrenginių registro nuostatų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2003, Nr. 40-1849.
14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 739 „Dėl Valstybinės lošimų priežiūros komisijos įsteigimo ir jos nuostatų patvirtinimo“ (aktuali redakcija 2005-05-05). Valstybės žinios. 2001, Nr. 53-1875.
15. Valstybinės lošimų priežiūros komisijos 2008 m. gruodžio 17 d. nutarimas Nr. 349 “Dėl azartinius lošimus organizuojančioms bendrovėms skirtų nurodymų, kuriais siekiama užkirsti kelią pinigų plovimui ir (ar) teroristų finansavimui, patvirtinimo”//Valstybės žinios. 2008, Nr. 150-6152.

Specialioji literatūra

16. Arasimavičius M. Azartinių lošimų teisinio reguliavimo ypatumai Skandinavijos ir Baltijos valstybėse. Lyginamasis tyrimas: daktaro dis. soc mokslai, teisė (01 S). Vilnius: MRU, 2010.
17. Arasimavičius M. Internetinių azartinių lošimų teisinio reguliavimo problemos. Socialinių mokslų studijos, 2009 2(2). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009.
18. Arasimavičius M. Neigiamos azartinių lošimų įtakos visuomenei šalinimo teisinės problemos. Jurisprudencija. Mokslo darbai 2008 3(105). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008.

19. Babachinaitė G., Galinaitytė J., Jurgelaitienė G. ir kt. Kriminologija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010.
20. Babachinaitė G. Nusikalstamumo prevencijos organizavimo viktimologiniai aspektai. Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 2000.
21. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 1 knyga. – Vilnius: Eugrimas, 2000.
22. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 2 knyga. – Vilnius: Eugrimas, 2000.
23. Bulotaitė L. Priklausomybių anatomija. Vilnius: Tyto alba, 2009.
24. Beaudoin C.M., Cox B.J., Characteristics of problem gambling in a Canadian context: a preliminary study using a DSM-IV based questionnaire. Canadian Journal of Psychiatry// <http://www1.cpa-apc.org:8080/Publications/Archives/CJP/1999/June/cox.htm>; prisijungimo laikas: 2010-12-02.
25. Becona E., Del Carmen Lorenzo M., Fuentes M.J. Pathological gambling and depression. Psychological Reports, 1996.
26. Burba B, Satkevičiūtė R, Skokauskas N. Pathological gambling in Lithuania before the introduction of new forms of gambling. Proceedings of 5th European Conference On Gambling Studies And Policy. Barcelona, 2002.
27. Burton J. Conflict: Human Needs Theory (vol. 2 of the Conflict Series). Macmillan, 1990.
28. Custer R.L., Custer L.F. Characteristics of the recovering compulsive gambler: a survey of 150 members of Gamblers Anonymous. Proceedings of the 4th Annual Conference On Gambling. Reno, Nevada; 1978.
29. Grebliauskas A., Kacas S., Petrošius A. ir kt. Lošimų reguliavimas. Tarpdisciplininė azartinių lošimų studija. Vilnius: Žara, 2008.
30. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (213-330 straipsniai) – Vilnius: Registrų centras, 2010.
31. Michailovič I. Viktimologijos raida ir perspektyvos. Vilnius : Teisinės informacijos centras, 2007.
32. Reith G. University of Glasgow with The Scottish Centre for Social Research. „Research on the social impacts of gambling. Final report“ Eddinburg. 2006// <http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/143770/0036514.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-10-10.
33. Sakalauskas G., Dobrynina M., Justickaja S. ir kt. Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai. Vilnius: Teisės institutas, 2011.

34. Skokauskas N., Burba B., Satkevičiūtė R. Asmenų, sergančių patologiniu potraukiu azartiniams lošimams, pasiskirstymo pagal lytį savitumai. Moksliniai darbai. Lietuvos bendrosios praktikos gydytojas, VII tomas, Nr. 10, 2003.
35. Skokauskas N., Satkevičiūtė R., Burba B. Paauglių ir jaunimo patologinis potraukis į azartinius lošimus. Medicinos teorija ir praktika. 2003 – 4 (36).
36. Skokauskas N., Satkevičiūtė R., Burba B. Patologinio potraukio azartiniams lošimams susibendrinimas su kitais psichikos sutrikimais. Kauno medicinos universiteto psichiatrijos klinika. Medicina (2003) 39 tomas, Nr.9// <http://medicina.kmu.lt/0309/0309-041.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-09-09.
37. Taber J.I., McCormick R.A., Ramirez L.F. The prevalence and impact of major life stressors among pathological gamblers. International Journal of the Addictions, 1987.
38. Uscila R. Viktimologijos pagrindai. Nusikaltimų aukų socialinė ir teisinė apsauga Lietuvoje. Vilnius: Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras, 2005.

Kiti šaltiniai

39. Azartiniai lošimai Lietuvoje – teisinis reguliavimas, verslo raida ir perspektyvos. Konferencijos medžiaga. Vilnius: Valstybinė lošimų priežiūros komisija, 2007.
40. Lietuvos Respublikos Seimo posėdis Nr. 68. 2001-04-12. Azartinių lošimų įstatymo projektas (Nr. IXP-154(4SP)); priėmimas// http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_sale.klaus_stadija?p_svarst_kl_stad_id=6326; prisijungimo laikas: 2010-11-06.
41. Valstybinės lošimų priežiūros komisijos 2002 m. veiklos ataskaita// <http://www.vlpk.lt/lt/veikla/veiklos-ataskaitos/vlpk-ataskaita-2002/>; prisijungimo laikas: 2011-02-26.
42. Valstybinės lošimų priežiūros komisijos 2006 m. veiklos ataskaita// <http://www.vlpk.lt/lt/veikla/veiklos-ataskaitos/>; prisijungimo laikas: 2010-12-14.
43. Valstybinės lošimų priežiūros komisijos 2009 m. veiklos ataskaita// <http://www.vlpk.lt/Dokumentai/LT/Veiklos%20ataskaitos/2009%20metu%20veiklos%20ataskaita.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-11-26.
44. Valstybinės lošimų priežiūros komisijos 2010 m. veiklos ataskaita// <http://www.vlpk.lt/Dokumentai/LT/Veiklos%20ataskaitos/2010%20metu%20veiklos%20ataskaita.pdf>; prisijungimo laikas: 2011-02-15.

45. Valstybinės lošimų priežiūros komisijos pateikiamas Licencijų ir leidimų sąrašas// <http://www.vlpk.lt/lt/losimu-organizatoriai/licencijos-leidimai/ataskaitos/>; prisijungimo laikas: 2010-11-21.
46. Patologinis lošimas. Psichiatras Stasiūnas D. // <http://www.nebenoriu-losti.lt/2010/12/patologinis-losimas/>; prisijungimo laikas: 2011-03-03.
47. Patologinis potraukis azartiniam lošimams. Nervų ir psichikos ligos.// <http://www.medicine.lt/index.php?pagrid=leidiniai&subid=npl&strid=5302>; prisijungimo laikas: 2011-02-12.
48. Priklausomybė lošimams paliečia ir vaikus// <http://www.nebenoriu-losti.lt/2010/11/priklausomybe-losimams-paliecia-vaikus/>; prisijungimo laikas: 2011 -03-17.
49. Kazino ir kitos azartinių lošimų įstaigos paliečia Rusijos miestus// <http://www.forex.lt/naujienos/kiti-straipsniai/4492-kazino-ir-kitos-azartini-loim-staigos-paliecia-rusijos-miestus->; prisijungimo laikas: 2011-03-06.
50. Ką atskleidė slapti politikų ir „Olympic“ kazino atstovų pokalbiai?// <http://www.komentaras.lt/?p=2562>; prisijungimo laikas: 2011-03-15.
51. Lošimo salone pareigūnams pasipriešinusių tvarkos pažeidėjų laukia baudžiamoji atsakomybė// <http://www.teisingumas.lt/naujienos/aktualijos/losimo-salone-pareigunams-pasipriesinusiu-tvarkos-pazeideju-laukia-baudziamoji-atsakomybe>; prisijungimo laikas: 2011-03-17.
52. Po laimėjimų kazino įtarimai dėl nesumokėtų mokesčių// http://www.alfa.lt/straipsnis/10490233/?Po.laimejimu.kazino.itarimai.del.nesumoketu.mokesciu=kesciu=2011-01-30_17-39; prisijungimo laikas 2011-01-30.
53. Internetinis su azartiniais lošimais susijusių terminų žodynas// <http://joss.com.ua/rus/dictionary.php?topicid=5#%D0%9B>; prisijungimo laikas: 2010-09-10.
54. Harrah's Entertainment and Responsible Gaming// <http://www.problemgambling.com/harrah.html>; prisijungimo laikas: 2011-03-03.
55. www.vlpk.lt
56. www.nebenoriu-losti.lt
57. www.anonimniailosejai.lt
58. www.gref.net
59. www.lloa.lt

Lemešiūtė S. Kriminologinės situacijos pokyčiai, legalizavus azartinius lošimus Lietuvoje / Baudžiamosios teisės ir kriminologijos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. T. Rudzkiš. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas, 2011. – p. 77.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuoti legalizuotų azartinių lošimų verslo Lietuvoje ypatumai, atskleistos azartinių lošimų ir nusikalstamumo sąsajos kriminologinės situacijos kontekste, aptarta patologiniu ir probleminiu lošimu pasižyminčių asmenų viktimizacija. Pirmoje darbo dalyje teoriniu aspektu tiriamas azartinių lošimų legalizavimo procesas, pateikiama azartinių lošimų samprata, aptariamas šios paslaugų srities reguliavimo pobūdis ir verslo raida. Antroje dalyje nagrinėjamos nusikalstamos veikos, būdingos lošimo paslaugų vartotojams ir teikėjams, analizuojamas jų pobūdis bei priežastingumas. Trečioje dalyje aptariamos priklausomybės nuo azartinių lošimų, kaip azartinių lošimų legalizavimo pasekmės, samprata ir priežastys, analizuojamos ir vertinamos šios problemos kitimo tendencijos.

Pagrindiniai žodžiai: azartinių lošimų legalizavimas, kriminologinė situacija, nusikalstamumas, viktimizacija, priklausomybė nuo azartinių lošimų.

Lemešiūtė S. Changes of Criminological Situation after Legalization of Gambling Games in Lithuania / Master's Work in Criminal Law and Criminology. Supervisor assoc. prof. dr. T. Rudzkis. – Vilnius: Faculty of Law, Mykolas Romeris University, 2011. – p.77.

ANNOTATION

In this final Master's thesis the features of legalized gambling business in Lithuania are analyzed, the interface between the gambling and criminality in the context criminological situation is disclosed, as well as the victimization of pathological and problem gambling individuals is discussed. In the first part the theoretical aspects are studied in the process of legalizing gambling and the gaming concept is given, the nature of this service area regulation and business development is discussed. The second part deals with the offense inherent in gambling service providers and consumers, analyzing their nature and causality. The third part deals with addiction to gambling, as the consequences of the legalization of gambling, the concept and the reasons are analyzed as well as the trend of the problem is evaluated.

Key Words: Legalization of gambling, Criminological situation, criminality, victimization, Gambling addiction .

Lemešiūtė S. Kriminologinės situacijos pokyčiai, legalizavus azartinius lošimus Lietuvoje / Baudžiamosios teisės ir kriminologijos magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. T. Rudzkiš. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas, 2011. – p. 78.

SANTRAUKA

Azartiniai lošimai Lietuvoje legalizuoti jau beveik dešimtmetį. Nei azartinių lošimų legalizavimo proceso metu, nei praėjus dešimčiai metų po to, nebuvo atlikta išsamių kriminologinių tyrimų apie galimą lošimų įteisavimo poveikį visuomenei, todėl specifinės paslaugų srities problemų sprendimas, susijęs su nusikalstamomis veikomis bei priklausomybe nuo azartinių lošimų, vis dar išlieka labai aktualus. Azartiniai lošimai – tai specifinė ūkinės komercinės veiklos sritis, kuriai dėl tam tikro poveikio socialinei aplinkai, dėl didelių grynujų pinigų srautų taikomas specialus teisinis reglamentavimas bei ypatingi, valstybės kontroliuojami apribojimai. Į azartinius lošimus reikėtų žvelgti ne tik kaip į ekonominę veiklą, bet ir kaip į socialinį reiškinį. Net ir pakankamai griežtai reguliuojamas, šis verslas daro įtaką kriminogenei padėčiai valstybėje. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos teisės aktu, mokslinės literatūros, statistinių duomenų ir apklausų analize bei atliktu kokybiniu tyrimu, šiame darbe buvo atskleistas nusikalstamumo vaidmuo azartinių lošimų kontekste bei aptarta viena aktualiausių problemų po azartinių lošimų legalizavimo Lietuvoje – patologinis lošimas. Azartinių lošimų ir nusikalstamumo santykis pasižymi ypatinga tarpusavio sąveika, kuri egzistuoja tiek legaliuose, tiek nelegaliuose azartiniuose lošimuose. Legalizavus šį verslą mūsų valstybėje, tapo lengviau jį kontroliuoti, sumažėjo lošėjų apsilankymų nelegaliose lošimo organizavimo vietose. Tačiau įteisinus specifinį verslą, kuriame vyrauja dideli pinigų srautai, iškilo nusikalstamų veikų tikimybė ne tik lošimo paslaugų teikėjų, bet ir vartotojų tarpe, kur vis dažniau susiduriama su priklausomybe nuo azartinių lošimų bei ryškėjančiais viktimologiniais procesais. Visi šie aspektai rodo, jog legalizuotos lošimų veiklos palaikymas yra sudėtingas bei reikalaujantis griežto teisinio reguliavimo.

Lemešiūtė S. Changes of Criminological Situation after Legalization of Gambling Games in Lithuania / Master's Work in Criminal Law and Criminology. Supervisor assoc. prof. dr. T. Rudzkis. – Vilnius: Faculty of Law, Mykolas Romeris University, 2011. – p.78.

SUMMARY

The legal gambling in Lithuania is counting nearly a decade. There wasn't carried out extensive criminological research about the effects of gambling legalization on society neither at the beginning of the gambling legalization process nor a decade after, therefore the solving of problems of the specific area, related to the criminal activities and gambling addiction, remains very relevant. Gambling is a specific commercial activity, which has a special legal regulation as well as special state-controlled limits because of a certain effect on the social environment and large cash flows. The gambling should be viewed not only as an economic activity, but also as a social phenomenon too. Even being rather strictly regulated, this business affects the countries criminogenic situation. According to Lithuanian laws, scientific literature, statistic data and survey analysis, as well as qualitative study, there was disclosed the role of criminality in gambling and discussed one of the most relevant problems in the legalization of gambling in Lithuania - pathological gambling. The relation of gambling and crime has a specific reciprocity, which exist in both the legal and illegal gambling. After legalizing this business in our country it became easier to control and reduced the number of visits to illegal gaming sites. However, the validation of this specific business, dominated by large flows of money, aroused the probability of criminal acts not only among the gambling service providers but the gamblers as well which face the growing addiction to gambling and emerging victimological processes. All these aspects show that the control of the legalized gambling business is complicated and requires a strict legal regulation.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1. Interviu su X.

Klausimas: Kaip manote, kokią įtaką azartinių lošimų legalizavimas Lietuvoje padarė priklausomybės nuo azartinių lošimų vystymuisi bei paplitimui?

Atsakymas: Vienareikšmiškai pasakyti, kad būtent legalizavimas padarė įtaką gal būtų nelabai teisinga, nes aš manau, kad priklausomybė nuo lošimų egzistavo visą laiką. Galbūt greičiau galima sakyti, kad pagunda didesnė: viskas yra šalia, čia, aš matau, tai gali būti, kad šitai mane ir paveiks. Dėl to, kad žmonės turi lengvesnę priėjimą prie lošimų, manau greičiau padidėjo įtaką priklausomybės vystymuisi. Anksčiau, kai buvo nelegalūs kazino, ten eidavo ribota publika, buvo didesnis „face control“as“, ne visus įleisdavo.

Klausimas: Tai reikštų, kad jeigu paslaugos tapo daugeliui žmonių prieinamos tai neturi didelės reikšmės? Tai nėra esminis dalykas?

Atsakymas: Čia kaip ir su ginklais: vienas ginklą perkasi, kitas ne, nors galimybę turi praktiškai visi. Taip pat ir su lošimais: jeigu tu turi priklausomybę, jeigu matai tą dirgiklį, kuris tave dirgina, tai akivaizdu, kad jis tau padaro didesnę įtaką. Yra žmonių, kurie gali ramiai praeiti ir niekada gyvenime neužėiti į lošimo įstaigą, tačiau yra ir tam tikras procentas žmonių, kurie jau turi problemų ir jie tikrai užeis į vidų, jeigu žinos, kad čia galima pateikti. Žinoma, kai lošimo įstaigų yra pristatyta aplink gyvenamuosius namus, problematiškiausia tai, kad tą mato vaikai ar paaugliai, kurių psichika dar nesusiformavusi, todėl tai labiau veikia jų vaizduotę. Todėl tokiais atvejais dažnai noras patekti į lošimo namus yra brandinamas nuo mažumės. Klausimas, kaip visa tai juos paveiks vėliau.

Klausimas: Valstybinės lošimų priežiūros komisijos įvykdytoje apklausoje nustatyta, jog didelė dalis asmenų lošia apie dešimt metų, t. y. tiek pat laiko, kaip ir legalizuoti lošimai Lietuvoje. Kokių sąsajų išvelgiate tame?

Atsakymas: Na, manau jog čia reikėtų daryti didesnius, konkretesnius tyrimus, tačiau sprendžiant iš dabartinės situacijos, panašu, kad tai susiję. Jeigu įstatymas Lietuvoje galioja jau dešimt metų ir tiek pat laiko žmonės jau turi galimybę apsilankyti lošimo vietose, tai mano nuomone tai veikia. Dalis jų galbūt pabijoję lankytis nelegaliose lošimo vietose, tačiau lošimus legalizavus, apsilankančių daugėja.

Klausimas: Azartiniai lošimai Lietuvoje legalizuoti prieš dešimt metų. Tačiau tarp prašymus pateikiančių asmenų yra tokių, kurie lošia jau 10, 20 ir daugiau metų. Ar užfiksuojama atvejų, kai asmenys teigia iki legalizavimo lošę nelegaliose lošimo vietose?

Atsakymas: Taip, yra tokių atvejų. Dažniausiai tai būdinga vyresnės kartos žmonėms, maždaug nuo 30 iki 40 metų amžiaus. Jaunimo nuo 21 metų šitai jau nebeliečia. Bet taip, tikrai yra tokių, kurių lošimas prasidėjo nelegaliose lošimo vietose.

Klausimas: Tokia situacija buvo iki legalizavimo. O dabar kokia ji? Ar yra žmonių, kurie lošia nelegaliose lošimo organizavimo vietose?

Atsakymas: Man neteko susidurti su tokiais žmonėmis. Nebent yra tokių atvejų, kai pokerio lošėjai susirenka kažkur namuose, kur vienaip ar kitaip kad ir už nedideles sumas, bet vyksta lošimas.

Klausimas: Iki legalizavimo galbūt žmonės, neturėdami galimybių Lietuvoje, lošdavo užsienyje? Nes iki lošimų legalizavo norintis lošti žmogus tiesiog turėjo du pasirinkimus: arba nelegali lošimo vieta arba lošimai užsienyje.

Atsakymas. Jeigu pažiūrėtume į sovietinių laikų statistiką, tai lošimo namų apskritai nebuvo. Todėl žmonės turėdavo galimybę žaisti iš pinigų, daugiau organizuodavo nelegalius lošimus, ypač kortomis. Buvo žaidžiamas pokeris ir kiti azartiniai žaidimai. Dėl rulečių nežinau, ar buvo toks mastas, bet kortos buvo labai populiarios. Žinau, kad ten tikrai būdavo asmenų, kurie lošdavo. Manau, kad žmonės kažkaip suranda sau galimybę palošti, jeigu jie turi tokį poreikį. Tačiau vėlgi reikia atskirti, kur yra patologinis lošimas, o kur tai yra kaip darbas ar profesija. Tarp to yra riba.

Klausimas: Asmenų, kurie Priežiūros komisijai pateikia prašymus, dar negalime vadinti patologiniais ar probleminiais. Tačiau jeigu žmogus ateina su tokiu prašymu, tai reiškia, kad jis jau turi kažkokių problemų dėl lošimo?

Atsakymas: Didžioji dalis tokių asmenų yra probleminiai ar patologiniai, bet ne visi. Pirmiausiai juos atveda artimieji arba jie ateina patys, nes jiems būna pasakyta, kad jeigu tu neateisi, gali susilaukti dar didesnių bėdų. Šiaip ar taip kažkokių minčių apie esamas ar galimai būsimas problemas jau yra. Tačiau kokios tai problemos, gali pasakyti tik jis pats. Tie, kurie ateina, prisipažįsta, kad man sunkiau valdytis, kad man norisi eit gert alų būtent į lošimo namus, o ne kažkur kitur. Aišku didžioji dalis ginasi, kad jie neturi jokių problemų ir kad jiems nėra sunku sustot lošti bet kada, tiesiog to paprašė žmona, tėvai ar pan., kad tai tiesiog apsidraudimas. Ir labai maža dalis yra tokių asmenų, kurie ateina iš tikrųjų tiesiog apsidraust, nes tarkime išlošia kažkokią didesnę sumą, kalbėkim kad ir apie kokius 5000 - 6000 Lt ir išsigandę, kad galbūt jie "užsikabliuos", tiesiog imasi prašymo kaip prevencijos priemonės iš anksto. Taip pat yra asmenų, kuriems reikia pristatyti prašymus į jų darbovietes. Tai iš bankų ar pinigų pervežimo sistemų, kur reikalauja, kad darbuotojas turėtų įrodymus dirbdamas, jog jis neturi problemų dėl lošimo, kadangi reikia dirbti su pinigais.

Klausimas: Su kokiomis problemomis patologiniai lošėjai susiduria dažniausiai? Ar dažnai pasitaiko atvejų, jog lošėjai prisipažįsta padarę nusikalstamas veikas ir kokios to priežastys? Kokios tai nusikalstamos veikos?

Atsakymas: Apskritai, kokias problemas kelia patologinis lošimas, tai reikėtų pasakyti, kad jų yra visas spektras. Pirmiausia, elementari emocinė būseną, nerimas. Kartais jis yra naudingas, reikalingas. Tačiau kartais jis gali privesti ir iki suicidinių minčių. Tai yra be galo didelė įtampa, stresas, kai žmogus visą laiką galvoja apie praloštas sumas, visą laiką galvoja kaip jas gauti. Eiti su viltimi atsilošti, vėl pralošti, vėl klimpti į tą patį nerimą, nežinią. Iš to eina visa psichosomatika, t.y galvos, širdies, skrandžio skausmai, netgi atsivėrinėja opos ir t.t. Jau nekalbu apie santykius su kitais žmonėmis. Griūna šeimos, žmonės žudosi ar pradeda vogt. Kalbant apie nusikalstamas veikas tai turbūt viena populiariausių yra vagystės. Galbūt vagystės garsiai skamba, bet... Kai žmogus iš savo namų, savo žmonos, savo vaiko, vietoj to, kad nupirktų maisto ar investuotų į šeimą, jis tuos pinigus kažkokiu būdu slapčia išneša, ištuština sąskaitas...

Klausimas: Šeimos nariai yra pagrindinės patologių lošėjų daromų nusikaltimų aukos?

Atsakymas: Pagrindė artimi žmonės, taip. Nuolatiniai pasiskolinimai, paskui neatidavimai, slėpimai, labai populiaru SMS kreditai.

Klausimas: O kaip jūs vertintumėte smurtinių nusikaltimų sąsąjas su patologių lošimu? Juk tam didelės įtakos turėtų daryti psichinė žmogaus būseną?

Atsakymas: Labai tikėtini tokie atvejai. Konkretaus tokio atvejo nesu girdėjęs, jog patologinis lošėjas būtų padaręs tokią veiką, kaip kad dažnai padaro asmenys priklausomi nuo narkotinių medžiagų ar alkoholio. Tačiau svarbu tai, kad patologių lošėjų šeimose būna smurto atvejų, tiesiog jei nefiksuojami kaip nusikalstamos veikos. Ir ne tik fizinio, bet ir psichologinio smurto. Pvz, tu turi parnešti namo algą, algos jau nebėra, tu meluoji, kad jos dar nepervedė ar kažkas kitas nutiko, atsiranda nepasitikėjimas iš sutuoktinio pusės ir tuomet dažnai įsiplieskia konfliktai. Tai paliečia ir vaikus. Juk lošėjas kažkur turi „išsikraut“, tai ir „išsikrauna“ būtent ant vaikų.

Klausimas: Mokslinėje literatūroje teigiama, jog priklausomybė nuo azartinių lošimų susijusi ir su kitais psichikos sutrikimais, ši tema vis dažniau tyrinėjama. O ką galėtumėte pasakyti apie deviantinį elgesį lošėjų tarpe?

Atsakymas: Atsakant į šį klausimą reikėtų konkretesnių tyrimų, tačiau kiek man teko susidurti, tai didžioji dalis jų, mano nuomone, yra geroji mūsų sociumo pusė: t.y. geras pareigas užimantys žmonės, gana iškalbingi, išsilavinę. Tačiau yra ir deviantinio elgesio atvejų, nes juk jis būdingas visiems socialiniams sluoksniams. Taigi pasakyti, kad lošėjai yra tipiniai deviantai būtų labai sunku. Bet žinoma, čia nereiktų pamiršti emocinės būsenos, lošėjo nesėkmių. Tokie žmonės, lydimi įtampos, žinoma gali ir apšaukti ir iškeikti ir veltis į muštynes vien dėlto, kad

kažkas kažką neteisingai pasakė ar pajuokavo. Iš krupjė teko girdėti, jog lošėjai tai peleninę kokią paleisdavo tai dar kažkas atsitikdavo jiems liejant savo emocijas. Bet tokie atvejai gali būti būdingi ne tik lošėjui.

Klausimas: Kiek, Jūsų nuomone, reikšmingas yra nusikalstamumas azartiniuose lošimuose?

Atsakymas: Geras klausimas... Matote, ta kančia, kurioje būna lošėjas, emocinė kančia, ji gali palenkti prie to, nes moralės lieka truputėlį mažiau. Kalbant apie vagystes, jeigu tu nori nusiraminti, pavagi ir atiduodi, sužaidi savo sąžine. Vėl praloši.. Bet vogt at plėšikaut yra labai sunku gi.. dažniausiai tai pasireiškia tada, kai žmogus yra išgėręs ar apsvaigęs nuo narkotikų. Negalėčiau pasakyti, kad jie būtų linkę daryti nusikaltimus sąmoningai. Tačiau minčių galbūt tokių pas juos nemažai. Tik ne visi tą padaro. Jeigu būtų atliktas konkretus tyrimas apie jų polinkį į nusikaltimus, abejoju, kad jie pralenktų alkoholikus ar narkomanus.

Klausimas: Tad sprendžiant iš dabartinės situacijos lošėjams būdingi yra turtiniai nusikaltimai ir galbūt dar smurtinių tikimybė?

Atsakymas: Taip, smurtiniai taip. Aš tiesiog galiu įsivaizduot, kokioje emocinėje būsenoje tie žmonės yra. Nes nuolatinis nerimas, nuolatinis kaltinimas, kurį reikia slėpti, tai yra neigiamų jausmų gniutulas, kuris turi surast kažkur išėjimą. Ir todėl tai gali pasireikšti smurtu: žodiniu, verbaliniu, fiziniu. Ir vagystės kas be ko.

Klausimas: Tad pagrindinė nusikalstamų veikų priežastis ir yra pati asmens būseną, iš kurios jis nori išeiti?

Atsakymas: Aš manau, kad taip, žmogui norisi išeiti iš tos būsenos. Kaip narkomanui reikia dozės, tai ir lošėjui reikia išeities. Tačiau turinčiam didelių problemų dėl lošimo, asmeniui galbūt svarbiau ne tai kad patenkinti norą lošti, bet greičiau pamėgint viską sutvarkyti. Nes kai jie išeina iš kazino, jie turi labai daug problemų. Būna, kad jiems ir darosi silpna ir pykina ir pasireiškia įvairios psichosomatinės reakcijos. Taip, jie linkę smurtauti, tačiau nereikia pamiršti į save nukreipto smurto, t.y. būtent savižudybė, nes tokie žmonės gana ilgą laiką yra aukštoji savižudybės rizikoj. Bent jau apie 90 proc. jų turi tokių minčių. Mintys kartu su tikrais ketinimais, galbūt apie 30 proc. Savižudybės faktas yra baisus, tuomet žmogus jau turėtų pasiekti maksimalią ribą. Dažniausiai vis tiek jis bando laikytis minties, jog aš viską sugebėsiu atiduot ar sugebėsiu kažką pakeist. Vienintelė jų svajonė, bent jau iš tų, su kuriais teko bendrauti, tai yra tiesiog gyventi normalų gyvenimą. Tą "normalumą" jie įvardija kaip kad jaustis ramiam, kad ilgamečiams lošėjams yra labai sunku ir praktiškai nei vienas iš jų ramiai jau nebegyvena. Ir tas bandymas pabėgt nuo jausmo.. Ne noras numirt. Pas mus dažnai maišoma, jog savižudybė, tai yra noras numirti. Dėl vienintelės priežasties. Ne. Savižudybė tai yra eilė veiksmų, sueinančių į

vieną grandinę, kurios paskutinis lašas ir gali priverst žmogų. Bet jie nori išvengti skausmo, o ne mirti. Jų atveju suprantu, kad norėti gyventi ramiai, kartais gali būti lygu – nusižudyti.

Klausimas: Koks, Jūsų nuomone, azartinių lošimų poveikis nepilnamečiams?

Atsakymas: Dažnai, kai skaitai ar priiminėji prašymą nebeleisti lošti iš asmens, kuriam yra 19 metų ir su juo kalbant išaiškėja, kad jis turi lošimo stažą kokius 4 metus, tai supranti, kad žmogus lošia nuo 15 metų. Dažniausiai tokie lošimai prasideda su draugais palošiant kortom ar nuo lošimo automatų salonų. Vaikai dabar atrodo fiziškai brandesni, o slenksčio kontrolės automatų salonuose nėra, dėlto galimybė į juos patekti yra kur kas didesnė. Dažnai nepilnamečiai prisipažįsta, kad lažybų punktuose už juos stato vyresni draugai. Ir pats vaikščiodamas kartais matai, kas užėina į tas vietas ir kartais gali kilti klausimas, ar tie žmonės turi tiek metų. Bet kadangi nėra uždrausta įeiti į tokias vietas, uždrausta tik lošti, tai gali būti, kad kažkas tiesiog daro statymus už tuos vaikus. Čia jau reiktų atkreipti dėmesį ir į nesąžiningus kasininkus, kurie leidžia tiems vaikams lošti. O kas vyksta su jais toliau, jeigu jie pradeda lošti tokiam amžiui? Kai žmogus dar nesupranta, kaip atskirti teigiamą nuo neigiamo, kai jis dar nemoka tvarkytis su kylančiomis pagundomis, tai akivaizdu, kad psichika dar nesugeba priešintis, o būdamas 21 metų jis vargu ar jau sugebės tam pasipriešinti. Buvo atvejų, kai skambino tėvai, buvo, kai tėvai patys užėjo pasikalbėti dėl jaunesnio asmens. Teko kalbėtis ir su mokytojais, kurie pasakojo, kad dešimtokais, šešiolikmečiais lošia ir pan. Didžiausia problema dabar turbūt yra pokeris. Man vedant paskaitą mokykloje, septintokai prisipažino, kad apytiksliai du trečdaliai jų lošia šį lošimą internete. Lyg ir be pinigų, bet aš nematau, kad tai labai keičia situaciją, nes jie jau „įgauna pagreitį“, tereikia sulaukti 21 metų ir su visu tuo malonumo subrandintu jausmu keliauti į lošimo namus, o kaip bus toliau, tai kas ten žino. Rizika yra didelė.

Klausimas: Vadinasi, būtų veiksminga priemonė ne tik uždrausti lošti nepilnamečiams, kaip yra dabar įtvirtinta įstatymų leidėjo, bet ir apskritai neįleisti nepilnamečių asmenų į bet kokias lošimo organizavimo vietas?

Atsakymas: Čia būtų idealiausias variantas. Idealiausias variantas, nes mano galvos skausmas vis dėlto yra B kategorijos automatų salonai, kuriuose patekimas į vidų yra neribojamas. Galbūt dar išskirčiau ir lažybų punktus. Pagal statistinius duomenis didžiausias šuolis yra asmenų, kurių amžius 21 – 29 metai. Ir kiekvienas iš jų turi kažkokią tai istoriją.

Klausimas: Kokios vyrauja tendencijos, susijusios su probleminiais ir patologiniais lošėjais? Ar pateikiamų prašymų skaičius rodo, kad situacija blogėja ar galbūt tiesiog gerėja pagalbos prieinamumas?

Atsakymas: Norėtusi tikėti, kad žmonės pradeda mąstyti, jog su tuo reikia kažką daryt. Apskritai, kalbant apie psichinę sveikatą, tai Lietuvoje ji yra labai nepopuliari. Rodos psichologai ir psichiatrai yra kažkas baisaus. Retas kuris atskiria vieną nuo kito. Tačiau anksčiau

ar vėliau, susidūręs su problemom, žmogus yra priverstas ieškotis pagalbos. Tendencijos didėja aš, noriu tikėt, dėlto, kad žmonės pradeda gauti informaciją (legalizavimas padėjo išryškinti patologinių lošėjų skaičių?). Priežiūros komisijos iniciatyva sukurtas projektas Nebenoriu-lošti.lt internete kažkiek taip pat padeda gauti informacijos lošėjams, jie žino, kad gali ateiti, pabūti su savo mintimis, sunkumais ir nebūti atstumtais, nes tas yra labai sunku ir tas gąsdina. O dėl lošėjų skaičiaus.. Čia nepamatuojama. Tai labai sunku nustatyti. Jeigu valstybė galėtų atlikti brangius, kai kuriais atvejais šimtais tūkstančių litų kainuojančius tyrimus, manau, kad išaiškėtų labai aiškus ir konkretus faktas. Dabar kiek žinome statistiškai yra apie 0,2 proc. patologinių lošėjų. Tačiau reikia tyrimų mūsų šalies kontekste, nes dabar mes vadovaujamės JAV ar Europos tyrimais, bet nemanau, kad jie visiškai atitinka mūsų valstybės padėtį. Mes skiriamės mentalitetu, esame uždari, šaltesni žmonės ir tai gali nuvesti visai kitur. Tą statistiką taip pat kitaip pakreiptų. Gal ir nešokteltų labai žymiai, bet žinotumėm aiškų ir konkretų skaičių. Aš labiau linkęs manyti, kad prašymų skaičius didėja dėl to, kad jie gauna informaciją. Lošėjų yra visą laiką, aš abejoju, kad dėl to jų masiškai daugėtų. Čia kaip kažkoks nukrypimas, kuris neturi tendencijos šoktelti. Aš manau, kad procentas nedidės, nes vieni gydosi, kiti susergera.

Klausimas: O ką galėtumėte pasakyti apie moterų pateikiamus prašymus, apie feminizaciją?

Atsakymas: Tokių prašymų sulaukiam labai nedaug. Vyrauja bendra nuomonė: dažniau į priklausomybes linkę vyrai, bet rečiau iš jų išbrenda moterys. Moteriai priklausomybė dažniausiai būna ilga ir sunki. Tuomet jau eina kalba ir apie alkoholį ir apie narkotikus ir apie lošimus. Įninka jos labai stipriai. Nors rodos turi daugiau galimybių su draugėmis ir pabendraut, paverkt. O vyrai yra emociškai uždaresni, skūstis negali, viskas turi būti gerai, tvirtai, turi rūpintis šeima. Nors sako, jeigu problemų turi mama, tai praktiškai šeimos ir nebelieka, jeigu tėvas – rodos dar tik pusė problemos. Bet vienu ir kitu atveju reikia kažką su tuo daryt.

Klausimas: Kokią finansinę, fizinę, socialinę žalą daro azartiniai lošimai?

Atsakymas: Valstybės mastu, tai ką galima gauti iš žmogaus, kuris yra psichiškai nestabilus. Kaip ir nieko. Tai yra žmogus su sumažėjusiu veiksmumu. Gali būti, kad jis mažiau dirbs, ar bus išmestas iš darbo, galbūt taps asocialus. Dažnai žmogaus požiūris į lošėjus yra kaip į asocialius žmones. Kas liečia bankus, tai šitai jiems į naudą, jie dalina dėl to paskolas, SMS kreditai tarp lošėjų labai populiaru, kurių niekas neriboja, nors jų palūkanos dažnai labai aukštos. Kalbant apie visuomenę, tarkime man asmeniškai nėra žalinga, kad kas nors lošia. Tačiau, jeigu mano artimas žmogus sirgtų priklausomybe, tai tada taip, man tai irgi žalinga. Viena problema paliečia grupę artimiausių žmonių, t.y. tėvai, vaikai, žmonos, vyrai, seserys, broliai, giminės. Dažniausiai problema liečia nuo vieno žmogaus dar apie 15 asmenų. Vieni kartu išgyvena skolas, kiti netektis, skyrybas, kitų paliečia emocinę būseną, o tai atsiliepia kasdieniams žmogaus

darbams. Santuokos dažnai būna nestabilios. Bendrai, šitai yra negeras rodiklis valstybei, kad yra žmonių, kurie turi tokių problemų.

Klausimas: Esant tokiai situacijai, ar galime teigti, jog valstybei apsimokėjo legalizuoti azartinius lošimus?

Atsakymas: Aš manau, kad jeigu kažkokia veikla vyksta šešėlyje, tai geriau jį kontroliuoti. Tada gali žinoti, ką toliau daryti su problema, gali pasiūlyti lošėjams pagalbą. Aš manau, kad į psichinę sveikatą valstybė visiškai neinvestuoja ir toliau neinvestuos tol, kol mes nesuprasime, kad žmogaus dvasinė būseną yra labai svarbi. Kuo žmogus yra ramesnis, kuo linksmesnis, kuo daugiau pozityvių minčių jis turi, tuo naudingiau jis atiduoda grąžą į tą pačią visuomenę.

Klausimas: Kokios priemonės dabar būtų veiksmingiausios sprendžiant šias problemas?

Atsakymas: Pirmiausia reikia padaryti išsamų tyrimą. Tuomet sužinotume problematikos mastą, t.y. kiek mes turime tų patologinių lošėjų. Tada galima būtų suprasti, ką jiems siūlyti. Ką siūlo pasaulinė praktika. Aišku savitarpio pagalbos grupės yra numeris vienas, galbūt nesvarbiausia, bet kas Lietuvoje yra šiuo metu pasiekama. Tai anoniminiai lošėjai, kur žmonės susiburia į grupes ir vienas su kiti bendrauja, padeda. Nors iš lošėjų kartais girdi priešingai: kai aš sėdžiu tam ratelį ir kalbu apie lošimus, tai man tik noras pakyla lošti. Bet tai yra normali atkritimo reakcija. Žmonės dažnai tikisi, jog pradėję lankyti anoniminę grupę, iš karto pajus poveikį arba parašę prašymą nebeleisti lošti, jie iškart nustos lošti. Tačiau nieko panašaus. Žmonės turi per mažai informacijos, kuo valstybė ir turėtų rūpintis. Atskiri psichologai, terapeutai, žurnalistai iškelia tuos klausimus, tai ką žmonės randa iš to, ką ieško patys, jeigu nori ieškot, tada jie gali sužinot apie lošimą. Taigi pirmiausia reikia informacijos. Jeigu mes žinom, kad yra problema, tai pradedam dalinti informaciją. Čia kaip narkomanams dalijami švirškštai, dalijami tam, kad neplistų ligos ir pan. Tai tam, kad žmogus turėtų informaciją apie savo ligą, nes dažnai lošėjai galvoja, kad jie neturi bėdų ir kad parašę prašymą jie jau daugiau nebeloš ir tvirtai tuo tiki. Gerai, kad žmogus savim tiki, bet dažnai jie vėl ateina, norėdami prašymus anuliuoti.

Klausimas: Kaip manote, ar būtų naudinga ir tikslinga įstatymų lygmenyje įtvirtinti šiuos prašymus nebeleisti lošti?

Atsakymas: Konstitucija mus suteikia laisves. Laisves ir teises. Tad galbūt būtų nesąžininga atimti iš žmogaus galimybę spręsti, jeigu jis yra sąmoningas, jeigu jis nėra nepakaltinamas. Jeigu žmogus tiki savim, tai šitai yra galimybė atsispirti. Sunkiausias momentas yra atsispirti ir pradėti nuo savęs kažką daryti. O jeigu mane visaip apriboja, aš ir jaučiuosi kaip uždarytas ir nesuprastas. Nes izoliuoti žmogų – tai ne suprasti žmogų. Atstumti labai lengva. Priimti, įsigilinti ir suprasti yra labai sunku. Pirmiausia reikia suprasti, kad tie žmonės patys

patiria labai daug kančių. Todėl jiems reikia palikti galimybę. Nes tai yra to žmogaus problema ir jis turi ją spręsti. Mes negalime ir neturime spręsti už kitą žmogų. Jiems turi būti paliekamos alternatyvos: nori aš su tavim nueisiu parašysiu prašymą, nori – nueisiu iki terapeuto, bet aš nemokėsiu tavo skolų, nekentėsiu už tave, aš irgi esu žmogus, aš irgi turiu gyvenimą. Dėl to žmogus pats turi susitvarkyti su savo problema, su palaikymu.

Priedas Nr. 2. Anoniminė anketa.

1.	Kiek Jums metų ?	Iki 18 ☐	18-21 ☐	21-29 ☐	30-39 ☐	40-49 ☐	50-59 ☐	Virš 60 ☐	Vyras ☐ Moteris ☐
2.	Išsilavinimas	Aukštasis ☐		Studentas ☐		Aukštesnysis ☐		Vidurinis ☐	
3.	Šeimyninė padėtis	Vedęs/ištekėjusi ☐		Nevedęs/netekėjusi ☐			Išsiskyres/išsiskyrusi ☐		
4.	Gyvenamoji vieta (miestas)								
5.	Kiek metų lošiate?								
6.	Kur pradėjote lošti?	Lošimo namai (kazino) ☐	Automatų salonai ☐	Lažybų punktai ☐	Loterijos ☐	Internetiniai lošimai ☐			
7.	Ar dažniau lankotės netoli Jūsų namų/darbo esančioje lošimo įstaigoje?	Taip ☐			Ne ☐				
8.	Kur lošiate?	Lošimo namai (kazino) ☐	Automatų salonai ☐	Lažybų punktai ☐		Loterijos ☐	Internetiniai lošimai ☐		
		Lošimo automatai ☐	Stalo lošimai ☐						
9.	Kaip dažnai lošiate?	Kiekvieną dieną ☐	Kelis kartus per savaitę ☐		Kelis kartus per mėnesį ☐		Kartą per mėnesį ☐	Rečiau ☐	
10.	Ar turite pamėgtą, nuolatinę lošimo įstaigą?	Taip ☐				Ne ☐			
11.	Ar dėl lošimų turėjote problemų?	Šeimoje ☐	Darbe ☐		Finansinių ☐		Pablogėjo sveikata ☐		
12.	Ar vartojate šias medžiagas?	Alkoholi ☐	Tabako gaminius ☐		Narkotines medžiagas ☐				

13.	Ar dėl lošimų keliamų problemų kada nors kreipėtės pagalbos į kitus (medikai, anoniminių lošėjų grupės, draugai)?	Taip ☐			Ne ☐
		(į ką kreipėtės)			
14.	Kas paskatino pateikti prašymą apriboti galimybę lošti?	Suvokiau pats (pati), kad turiu problemų dėl lošimų ☐	Paskatintas artimųjų, draugų ☐	Kita ☐	
15.	Iš kur sužinojote apie galimybę kreiptis su prašymu dėl neįleidimo?	Iš VLPK tinklapio ☐	Iš žiniasklaidos ☐	Iš artimųjų, draugų ☐	Iš lošimų organizatorių ☐
16.	Ar užtenka informacijos, kur galima gauti pagalbą turintiems problemų dėl lošimų?	Taip ☐		Ne ☐	
17.	Ar esate daręs ką nors neteisėto, t.y. klastojimas, apgaulė, vagystė ar pasisavinimas, kad gautumėte pinigų lošimams?	Taip ☐		Ne ☐	
18.	Jūsų pastabos, pasiūlymai ir pageidavimai				